LANG THANG CHỮ NGHĨA

I

PHAN HUY ĐƯỜNG

Ngày ngày Lang thang chữ nghĩa

Trong văn học Pháp, *Lang thang chữ nghĩa* thuộc loại *Carnet* của nhà văn, thi sĩ, triết gia. Lúc viết, họ hay giả vờ : ghi cho mình đừng quên thôi, không có ý đăng. Như *Pensées* của Pascal ấy mà. Nhưng nhiều người thầm kín mong sẽ được người đời đăng và quan tâm, thậm chí mê, sau khi mình đã đi chầu Diêm Vương. Ở Alain, thường là những châm ngôn (*aphorismes)*. Ở Sartre thì mỗi đề tài són thành vài... trăm trang : *Carnets de la drôle de guerre, Carnets pour une morale et tutti quanti*. Sartre trung thực với triết lý của chàng khi chàng cho phép đăng tất cả thư từ, bản nháp *et tutti quanti* mà chàng đã từng viết : chúng đã từng là (*est été*) chính mình, sao phải phủ nhận chúng ?

Ở tôi, *Lang thang chữ nghĩa* là triết và văn học dưới hình thái... mì ăn liền ! Nó chỉ khác mì ăn liền thông dụng ở một điểm thôi : thiếu bột gia vị phong phú của công nghiệp đánh chén. Muốn thưởng thức nó một cách trọn vẹn, phải tưới nước dùng độc nhất hợp khẩu vị với nó : *Tư duy tự do* (Nxb Đà Nẵng, 2006) và

http://amvc.free.fr/

2009-05-30

MỤC LỤC

Ngày ngày Lang thang chữ nghĩa 4
Kenya, nàng ơi ! 13
Bước xuân 13
Quốc hữu hoá ngân hàng Barclay 14
Không chỉ có 15
Cha đẻ 15
Không gian Thời gian này 17
Dịch tự tử ở Mỹ 17
"Lấy chồng" Đài Loan 18
Xưng hô 21
Ok baby 25
Áo dài Việt Nam 25
Silence – Im lặng 26
Bản năng và chữ nghĩa 26
Lãnh đạm để tận tâm 27
Ngôn từ, thơ và chính trị 28
Tôn thờ triết 28
Culture politique 29
Một hành-động đầy ý nghĩa, đầy giá trị cho tương lai ... 29
Mini Thơ của Trần Dần qua ráp-nối của Nam Dao 33
"Chấm- phẩy" và chữ thừa 35
Chữ nghĩa vào đời 36
Hiểu và tiêu hoá 37
Hiểu nhầm 38
Thành tâm và thành văn 38
Thời gian và tác phẩm 39
Tin yêu tuyệt đối 39
Cái lưỡi không xương 41
Thời gian để hiểu nhau 41
Quan-hệ với người đời 41
Tình-Nghĩa-Lý 42
Điều khó học nhất ở đời, hiểu và… yêu 42
Độc ác 42
Áo đời Phùng Quán 44
Chính trị và niềm tin 45
Gọi tên chính mình 47
Kiên nhẫn 48
Một trò chơi vô tội vạ ? 49
Thời gian của ngôn ngữ 49
Chấm câu, trả lời độc giả 50
Nhu cầu yêu 52

Cái tôi cuối cùng của nhà văn 53
Hiểu và yêu 56
Tình và suy luận 56
Cho-Nhận trong thơ văn, dịch thuật 57
Yêu trẻ thơ 57
Sợ 57
Không gian và thời gian của người 58
Khóc 59
Làm việc 59
Nhạc và tôi 59
Sống vì… 60
Yêu và bốc đồng 60
Yêu và tồn tại 61
Mệt và phấn chấn 61
Vẻ đẹp mê hồn của nàng tiên Toán 62
Đọc Trần Đức Thảo 63
Mình-Ta 64
Nội tâm và ngoại giới 65
Tư duy biện chứng thường ngày 66
Biên tập 66
Yêu văn, yêu người 67
Ba địa ngục của nhà văn 68
Sự bất lực của Thượng Đế 71
Văn gà đá 71
Tự kiêu 72
Đọc Chuyện cổ tích cuối cùng của Ottlik Géza 73
Chiếm hữu và cho 74
Một khuôn mặt của tự do 74
Văn chương là hư cấu ? 75
Con người toàn-hảo 76
Một giấc mơ hão 77
Thực và thật 78
Thương người như thể thương thân 79
Sĩ diện 79
Bản thể 82
Một nền văn hoá không biết xin lỗi 83
Tự trọng 84
Đảng là ai ? 85
Một nỗi đau vô ngôn 87
Cạn lòng 88
Không thèm biết mới ngoan 89
Nội dung – hình thức 90
Tả cảnh 90
Vô tư 91

Ý-hướng và trí-hướng 92
Thế giới riêng 92
Thế Vận Hội Bắc Kinh 2008 93
Trở lại đời thực 94
Bao nhiêu năm rồi… 94
Cãi nhau 97
Được và cho 97
Ghen 98
Cười 98
Niềm tin 100
Cảm xúc và hành động 100
Trung Quốc – Ziao Chi – Tôi – và ai ? 100
Lạnh lùng đam mê 101
Đi và ở 102
Kiến thức và trí tuệ 102
Thèm một tiếng cười 103
Tình yêu lượng tử 104
Sự thật và ngôn ngữ 105
Tuyệt vọng yêu 106
Xây dựng và đả phá 107
Ý thức hệ 108
Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở… Hoa Kỳ Quốc 109
Văn hoá sinh ra ta và ta 111
Trói người 111
Lý tưởng 112
Chủ nghĩa kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa tại Tây Âu 112
Đọc Einstein của Nguyễn Xuân Xanh 114
Một câu hỏi đáng đặt 115
Quá khứ 117
Tình bạn 117
Người văn hoá 118
Con người và quá khứ của mình 119
Một bằng đại học cần thiết : hiệu đính chính tả 119
Dám dịch văn 121
Ngây thơ 121
Quê hương cuối cùng duy nhất của ta 122
Biết ơn độc giả 123
Hành đông và lệ thuộc 125
Nhìn người nhớ ta 125
Sửa văn phong của người khác 125
Khi ta chưa hiểu 126
Triết lý và văn chương 127

Đọc Beidao về dịch thuật 128
Nấu gì cho ai ? 129
Hồn nhiên và ngay thẳng 130
Toán và vật lý 130
Bình đẳng và khác biệt 131
Triết, nên học gì trước ? 131
Không gì 132
Kinh tế thị trường toàn cầu hoá và đạo lý 132
Bế tắc 133
Buồn đời, buồn mình 133
Đi Chùa 133
Làm người Ziao Chỉ - 1 134
Trước khi chết 134
Chữ nghĩa ở đời 135
Ngây thơ làm người 136
Quê hương 136
Tôn trọng đàn bà 137
Một ý tưởng độc đáo của Tôn Nữ Thị Ninh 137
Chữ nghĩa và tôi 137
Nhân đọc Những ý tưởng không hợp thời về cách mạng và văn hoá 138
Quá khứ của dân tộc, quá khứ của ta và ta 139
Không gian và thời gian của… 144
Palestine - 1 144
Palestine - 2 145
Giác quan thứ sáu hay con mắt thứ ba 145
Một mâu thuẫn chí tử 147
Đam mê chính của người dịch văn 149
Đọc "Giấy chứng nhận… Người" 150
Giá trị cuối cùng của con người 151
Chỉ khi nào chết 154
Thời gian và ta 154
Tự lừa mình 154
Chất trẻ thơ ở người đàn bà 155
Làm người Ziao Chỉ - 2 155
Lãnh đạm trong hành động 156
Ai cắn ai ? 158
Đọc văn và dịch văn 158
Mất thời giờ 163
Khi cái chết ám ảnh 163
Không có thật 165
Mất 165
Yêu như 166
Lý trí, tấm lòng, văn phong 166

Ngôn ngữ chính trị 167
Nỗi đau yêu chữ nghĩa 167
Đọc Vệt nắng chiều, tôi làm sao với tới 168
Quyền lực 168
Gọt tỉa chính mình 169
Làm nhà văn Ziao Chỉ như thế nào đây ? 169
Nếu bạn thừa thời giờ 170
Niềm tin tuyệt đối 170
Ta đã là… 171
Cho và nhận, hôm nay 171
Tu tâm và tu tout… 172
Lila học nói 173
Dị đoan 173
Cắn chính mình 174
Ta như vậy 174
Khi đã lỡ thương 175
Chuẩn bị một thuyết trình 175
Bế tắc tư tưởng 176
Lý lẽ của bản năng 176
Quá khứ và tương lai 177
Tư tưởng là gì ? 178
Ta và người 178
Đời thực 179
Bi kịch hôm nay 179
Lại nàng tiên « kinh tế thị trường » 180
Một niềm tin lỗi thời từ… khá lâu ! 181
Lôgích hành động của "Bàn tay vô hình" của nàng tiên "Thị Trường" 182
Bắt con tin, một hình thái khủng bố "mới" 183
Bàn tay vô hình của nàng tiên Thị Trường 184
Chẳng có gì cả 185
Thân phận Ziao Chỉ hôm nay 185
Yêu tiếng Việt 186
Cho ăn để được nhảy 186
Kiếm duyệt tuyệt đối 187
Căm thù 187
Cộng sản và tôn giáo 188
Kiếp sau 189
Một nơi đáng chết 189
Ngôn ngữ đời thực và nghệ thuật bằng ngôn ngữ 190
Hoàng Khoa Khôi 191
Một ý hay về nghệ thuật dịch văn 192
Đọc mẹ chồng tôi, bà Thế Lữ 193
Quán tính của ngôn ngữ 194

Chữ nghĩa 195
Cội nguồn 195
Một loại nhà văn 196
Ngôn ngữ của tiềm thức 196
Quy luật xã hội ? 197
Kiến nghị làm người 198
Sợ - 2 202
Hành động bằng văn chương 203
Hiểu 203
Sự thật và Yêu 204
Ừ, ta sẽ biến 204
Thượng tầng kiến trúc và hạ tầng cơ sở 204
Một giấc mơ hão - 2 206
Đọc chiều chủ nhật của Karinthy Frigyes 206
Giao thời 207
Tri thức và văn hoá 207
Yêu Marx 208
Nửa nạc nửa mỡ 209
Làm bạn 209
Thế giới thực và… 210
Bạc bẽo 210
Chính thống 211
Trung thực 211
Như ai ? 211
Subprimes 212
Hiểu nhau 212
Tìm 213
Tình người và văn hoá 213
May mắn 216
Tự truyện của Barack Obama 216
Mao Hương 218
Con-người-tự-nhiên 219
Xin lỗi 219
Thảo luận 220
Tinh thần long trọng hoá 221
Làm Tổng thống Mỹ da đen 222
Già rồi… 223
Đành vậy 223
Làm người 224
May 224
Thu lùa hè 225
Tình yêu 225
Cùng tác giả 228

Kenya, nàng ơi !

Khi đàn bà bị công cụ hoá đến thế này

lũ đực rựa cũng hết đất để học làm đàn ông !

Hè hè…

2006

Bước xuân

Paris lững thững bước xuân. Trời xanh mây trắng ấm người. Tôi thả mình vào khu Tàu ăn chân vịt giò heo. Đường về lên xe lửa, có hai người chơi nhạc ăn xin. Một bản nhạc xưa tôi yêu. Tiếng *violon* tầm thường quen thuộc. Cảnh ăn mày thường khiến tôi khó chịu. Tôi bịa trong đầu trăm ý tưởng trấn an mình, ngoảnh mặt đi nơi khác. Hão. Không sao tránh được cảm giác nhục. Tôi ngắm bàn tay người kéo *violon*. Thanh thon, cứng cáp, uyển chuyển, mềm mại, dịu dàng. Phải khổ luyện bao lâu mới khiến được công cụ kia phát âm thành giai điệu ? Nhiều năm tháng. Do cha mẹ ép học. Thời nay, cha mẹ cũng chỉ ép được tới ngày con bước khỏi nhà, tự lập thân. Khi về thăm, nó còn gõ phím *piano* hay búng *ghita*, chắc chắn là vì nó thích. Đó là thế giới riêng

của nó.

Đem thế giới riêng của mình bày ở chợ người xin ăn… Đau thật.

Tôi kể lại trong bữa cơm tối. Em cười : thì đời mình cũng thế thôi, tuy bớt trơ một tí. Miên man xả thân bấy nhiêu năm cho đủ thứ chuyện, xét cho cùng, cũng chỉ để đổi lấy mái nhà ấm, bữa cơm có cá thịt, chút áo quần lành lặn, diêm dúa. Những thứ khác, anh tìm trong chữ nghĩa hư cấu, văn chương văn gừng, triết lý. Yêu chữ nghĩa dễ hơn yêu đời, yêu người.

Tôi lặng mình. Những gì thật nhất ở ta chưa thể có thực ở đời. Hè hè…

2007-03

Quốc hữu hoá ngân hàng Barclay

Hi hữu ! Một ngân hàng tiêu biểu cho nền kinh tế tư bản toàn cầu hoá bỗng nhiên bước vào quá trình "quốc hữu hoá" (*nationalisation, étatisation*) xuyên qua hai ngân hàng quốc hữu của Trung Quốc và Singapore, Trung Quốc có thể trở thành "*actionnaire de référence*", nói theo kiểu PhuLăngXa, của tập đoàn tài chánh này.

Ý thức hệ kinh tế tư bản, dưới bất cứ thuật ngữ mới mẻ nào, là một chuyện. Quá trình vận động thực của phương thức kinh tế xã hội ấy, hôm nay, lại là chuyện khác ! Có lẽ vì thế mà chẳng thấy các lý thuyết gia của trường phái Chicago, của World Bank, IMF, Banque Européenne *et tutti quanti* lên tiếng đòi ngăn cấm cái chuyện "phi lý", hoàn toàn trái ngược

với nguyên lý tư hữu và thị trường tự do cạnh tranh vô cùng tốt đẹp trong chế độ dân chủ pháp quyền ưu việt, tương lai vĩnh viễn của nhân loại (Fukuyama, chỉ cách đây chưa tới 10 năm) này…

Thi vị hết xảy !

2007-06-25

Không chỉ có

Không chỉ có văn chương văn nghệ văn gừng chữ nghĩa âm nhạc hình tượng màu sắc hoạt cảnh…

Mọi hành-động, dù câm lặng vô sắc vô hình vô thanh vô vị… lưu lại được chút tình ở người đang sống, sẽ tái sinh ở người sẽ sống.

Nền tảng của mọi nền văn hoá, mọi văn minh ở đó. Ở người. Với nhau.

Cũng là nền tảng cuối cùng của mọi hình-thái kinh-tế xã-hội (*forme économique et sociale*, Karl Marx). Khi nó còn đáng tồn tại.

Ngoài ra, rừng xanh luôn luôn có thể. Dù chỉ một khoảnh khắc trong lịch sử loài người. Nhưng đã là cả đời ta. Hè hè…

Hạ hồi phân giải.

2007-09-15

Cha đẻ

Đọc trên oép. Với kỹ thuật ADN ngày nay người ta có thể xác nhận hầu như chắc chắn :

một đứa trẻ đúng là con của người đàn ông chính thức đứng tên cha của nó hay không ? Dịch vụ này đang được kinh doanh trên oép. Riêng ở Mỹ, mỗi năm có 250.000 vụ. Pháp thì cấm, nhưng Thụy Sĩ, Anh, Đức và Hà Lan thì cho phép làm ăn… thoải mái.

Có lẽ nhân loại nên trở về "mô hình" gia đình của người Na. Chí ít sẽ chẳng còn ai thắc mắc, đau khổ vì "giống nòi" của mình, đặc biệt là người con ! Nó chỉ cần biết yêu ai yêu nó, cần quái gì anh "cha đẻ" âm u nào đó ? Chấm hết. Đàn ông đàn bà có thể sáng tạo những hình thái yêu đương mới, bền lâu, không chỉ lệ thuộc tiết mục nhảy nhót. Xã hội sẽ yên ả trìu mến hơn, ít nhất trong lĩnh vực này.

Thế mới thấy ý tưởng của Marx lợi hại : con người là toàn bộ quan hệ xã hội của nó.

Sử dụng ngôn ngữ một cách biện chứng thì thế này : con người nên người xuyên qua toàn bộ quan hệ xã hội – có chiều sâu lịch sử nhân loại ngày càng thống nhất – của nó. Nếu ta lại nghĩ thêm rằng trong quá trình nên người ấy, cơ bản nhất là quá trình thành người xuyên qua một ngôn ngữ, tiếng Việt chẳng hạn, thì nghe được lắm. Nó mở đường cho nhiều điều đáng suy ngẫm, đáng hành văn. Không biết ai sẽ là nhà văn VN đầu tiên biến những vấn đề thiết thực, nhức đầu, hóc búa và linh tinh này thành nghệ thuật bằng ngôn từ, góp phần lôi cổ văn chương văn hoá của ta ra khỏi cái thế giới "duy đực" (*pro-mâle*) này. Hè hè…

2007-10-01

Không gian Thời gian này

Không gian Thời gian này thực với mọi người. Hiện nay, là Không-gian Thời-gian chung duy nhất mà chúng ta có được.

Như giá cả thị trường ấy mà…

Không-thời-gian của riêng em, anh chỉ biết được khi em mở cửa.

Ai dám mở mình cho ta tìm mình ?

Ai dám bước vào không-thời-gian toang hoác của chính ta ?

Hè hè…

2007-11-14

Dịch tự tử ở Mỹ

Theo oép của : LEMONDE.FR | 15.11.07 | 11h50

Hiện nay ở Mỹ đang có "dịch tự tử" trong giới cựu chiến binh. Riêng năm 2005, trung bình mỗi ngày có 17 vụ tự sát. Tỷ lệ này gấp đôi tỷ lệ trung bình trên toàn quốc. Riêng với lớp tuổi 20-24, tỷ lệ tự sát ấy còn kinh hoàng hơn : gấp 4 lần tỷ lệ trung bình trên toàn quốc.

Báo Times (Mỹ) còn trích kết quả của một nghiên cứu : 25% số người vô gia cư ở Mỹ là cựu chiến binh.

Ôi, xưa nay kẻ cầm quyền mấy khi coi sĩ tốt hơn cỏ rác ?

Câu nói bất hủ sau đáng đi vào văn chương và suy luận văn học. Nó khiến tôi nhớ *Nỗi buồn*

chiến tranh của Bảo Ninh, tiểu thuyết VN đạt tầm nhân loại.

"Tout le monde ne revient pas de la guerre blessé, mais au bout du compte personne ne revient égal à lui-même".

Tạm dịch :

Trong chiến tranh, không phải ai cũng mang thương tích trở về, nhưng xét cho cùng không ai trở về ngang tầm người của chính mình được.

Cuối đời, Trần Đức Thảo đã từng bàn chí lý chí tình về ý tưởng *"bằng chính mình" (égal à soi-même).* Đúng, không cần phải là triết gia mới cảm nhận được xác đáng nhiều sự-thật cửa kiếp người.

Mặt phải của hiện tượng này ? Chính dịch tự sát này nói lên sức sống của một nền văn hoá : nó vẫn sản sinh được những con người, nhất là ở tuổi 20-24, thấy được có lúc cuộc đời này không đáng sống.

15/11/2007

"Lấy chồng" Đài Loan

Tôi vừa được xem một chuỗi hình đàn bà Việt Nam còn rất trẻ "tự nguyện" lấy chồng Đài Loan trên một Blog của người Việt.

Đau thật.

1/ Những thằng đàn ông Đài Loan này chưa đáng làm người đừng nói chi tới làm đàn ông. Chúng nó đi chợ mua thú rẻ tiền mang về nhốt

trong nhà để nhảy cho bớt tốn kém. Mong rằng trong cả lũ cũng có được vài người vì thiếu khả năng quyến rũ đàn bà tứ xứ nên đành làm vậy để có được một người vợ thực thụ mà nó thực tình thương yêu. Chỉ như thế nó mới chuộc được hành động hôm nay của nó đối với người đàn bà ấy. May ra lại được hưởng ít năm sống cho ra người trong lĩnh vực này. Đề tài tiểu thuyết *Résurrection* của Tolstoï đó. Đọc đã mấy chục năm rồi, hôm nay tôi vẫn nhớ. Than ôi, thứ giá trị này chỉ có trong KyTô giáo thôi, làm quái gì có trong Phật giáo và Khổng giáo cổ truyền của người Đài Loan !

2/ Hành động này của người đăng khiến tôi khó chịu, lấn cấn, không biết nên nghĩ thế nào.

a/ Nó giúp người đời trực diện một thảm trạng không chấp nhận được, lay động lương tâm. Không có nó, tôi không được trực diện thảm trạng này. Tôi cảm ơn.

b/ Nhưng mấy người đàn bà này chưa chết, vẫn còn tương lai. Họ chết đi rồi, thì vẫn có thể còn có gia đình, họ hàng, con cháu, anh em, bè bạn ! Bất kể tương lai ấy thế nào, ta đâu có quyền bêu những hình ảnh này về một khoảnh khắc khốn khổ trong đời họ cho cả thiên hạ xem, lại đăng để đời trên oép !!! Ta phải tôn trọng toàn bộ cuộc đời đã qua và sẽ tới của họ chứ ! Về cuộc đời ấy, ta biết gì mà dám đối xử với từng người như thế này ?

Ôi, ứng xử một cách nhân đạo với tha nhân, đời nay sao khó quá !

3/ Điều khiến tôi buồn nhất : phản ứng của độc giả trên blog này ! Xin lỗi các bạn. Đây là nỗi đau chân tình. Không cà khịa với riêng ai cả.

a/ đa số : sững sờ và thương hại chung chung, thế thôi ! Thôi, cũng là tốt. Có một người tỏ chút tình đoàn-kết, đẹp thật.

b/ vài đứa : tiểu nhân đắc chí…

c/ tất cả : chuyện của người khác, những người tự do, tự chủ lựa chọn tương lai như… mình ! Ý thức về tự do hời hợt đến thế là cùng !

Ôi, cái "chế độ" này không chỉ đã phá hoại trầm trọng những nền tảng giá trị của người Việt, nó đã tiêu diệt được ý-thức chính-trị (*conscience politique*) của con người. Kinh thật.

Trong 75 phản ứng, chỉ có phản ứng này có nội dung đáng kể và cũng chỉ đến thế thôi :

Hội phụ nữ địa phương họ làm cái gì vậy nhỉ. Chả thấy mặt mũi họ đâu. Thật là tốn tiền nuôi cơm. Giống trong vụ em Nguyễn Thị Bình bị hành hạ trên 10 năm ròng mà bà chủ tịch hội phụ nữ phường cũng không biết. Nuôi chó còn giữ được nhà chứ nuôi mấy cái tổ chức nhố nhăng chỉ tốn tiền của dân.

Còn bàn dân Ziao Chỉ chống cộng hải ngoại thì chỉ biết lải nhải luận điệu tâm lý chiến cao cấp cũng như hạ cấp của thời 60-70 ở Sài Gòn, do những đại học và trung tâm nghiên cứu tâm lý học mẽo, đặc biệt là Rand Corporation, nặn ra và nhét vào đầu họ, + tí ti mắm muối kiến thức lượm lặt đó đây ở xứ người. Suốt hơn 30 năm uýnh bóng ma mà vẫn không biết mình chống cộng hão ! Có đứa còn hả hê khoái chí trước những cảnh thương tâm này ! Hôm nay tổng kết thì còn lại cái quái gì đáng để đời, đáng tái sinh trong tư duy và tâm tình của

thanh niên VN ngày nay ?

Ôi, dù mệt mỏi đến mấy cũng không buông bút được. Chút nhân tình dù nhỏ nhoi đến mấy cũng không thừa, nhất là trong tình trạng ngày nay.

2007-11-19

Xưng hô

Được kết án làm chú làm bác, dĩ nhiên ta hí hửng. Nhưng có lúc phải trả giá nặng. Lúc ta chưa đành già, chưa nỡ từ biệt tương lai. Thế mà ta hồn nhiên bị gạt bỏ ! Chỉ bằng một từ đáng đời. Tổn thọ ngay.

Tôi hay nói đùa chuyện này vì tôi thông cảm sự lấn cấn của các bạn trẻ (25-35 tuổi) qua đây du học khi nói chuyện với tôi. Gọi anh xưng tôi thì sợ vô lễ. Gọi chú xưng cháu thì hết thảo luận tranh luận. Dùng tiếng Pháp, thoải mái hơn, thì… kỳ kỳ. Kết quả : xã giao, bàn chuyện kiến thức, ý tưởng mung lung trong sách vở, ngay thế thôi cũng không "cãi nhau" được, ít khi bàn chuyện đời thực. Đáng tiếc. Cho tôi.

Cách xưng hô của chúng ta thể hiện một hình thái tình người trong một nền văn hoá lâu đời bám gốc tận những hình thái quan hệ xã hội bộ tộc, bộ lạc. Nội dung ấy, tôi không coi thường : cũng cần mấy chục thế kỷ chung sống gắn bó thương yêu và quý trọng nhau, loài người mới tạo ra được. Mới có được chút tình ruột thịt, họ hàng, làng xóm, láng giềng, tình nhà tình nước tình đồng hương… Mới tồn tại

được tới hôm nay qua mọi cuộc bể dâu.

Đồng thời, nó thể hiện một hình thái lệ thuộc của con người đối với con người của một thời đã qua[1], sẽ không bao giờ trở lại, chẳng nên duy trì.

Đã lỡ làm người, ta không chỉ là sản phẩm của lịch sử đã qua, ta còn phải làm tác giả của lịch sử sẽ tới !

Với tôi, đời nay, trong quan hệ gia đình, ta nên gìn giữ nhiều tình ý mà tổ tiên đã trao lại. Trong quan hệ xã hội, ta lại cần những quan hệ bình đẳng giữa những công dân mà ta phải tập tành sáng tạo, xây dựng và củng cố vì đó là những quan hệ rất mới đối với nước ta. Trong quan hệ văn chương, văn học, còn cần hơn nữa !

Thí dụ 1 : ngày mai, ngồi café tán gẫu, ta thử hỏi bạn nghĩ gì về thơ của "cụ" Hồ Xuân Hương xem bạn có cười bò ra không ? Nàng ấy đã "tam bách dư niên hậu" rồi đấy nhưng vẫn trẻ trung kinh người…

Thí dụ 2 : ngày nào thanh niên VN còn gọi Marx bằng "cụ" (cụ này trẻ hơn cụ Hồ Xuân

---

[1] khi lịch sử chưa cắt được sợi nhau buộc nó vào cộng đồng tự nhiên của một bộ lạc nguyên thuỷ. Marx, ***Tư bản luận*** :

"Ces vieux organismes sociaux sont, sous le rapport de la production, infiniment plus simples et plus transparents que la société bourgeoise ; mais ils ont pour base l'immaturité de l'homme individuel — dont l'histoire n'a pas encore coupé, pour ainsi dire, le cordon ombilical qui l'unit à la communauté naturelle d'une tribu primitive — ou des conditions de despotisme et d'esclavage."

Hương một thế kỷ), ngày đó họ sẽ không sao học được cái nhân sinh quan kết thành văn bản lần đầu tiên năm 1844-1845, khi chàng mới… 25 tuổi ! Tức là còn thua thanh niên ta dăm bẩy nhát [2] đó !

Riêng tôi giải quyết "vấn đề" như thế này :

1/ Tôi bảo mấy bạn trẻ : hay nhất là cứ anh với tôi, vài buổi sẽ quen. Không xưng tôi nổi thì xưng tên. Không nổi nữa thì xưng hô thế nào cũng được, nhưng chúng ta nói chuyện bình đẳng thoải mái với nhau nhe, thế mới bổ ích cho cả hai bên.

2/ Trong quan hệ gia đình, tôi xưng hô như cũ, tôi cũng là người Việt mà.

3/ Trong quan hệ xã hội, dù có lúc tôi cũng thấy buồn, tôi không xưng chú xứng anh với ai cả. Bác, lại càng không !

Trong vấn đề này, còn một khía cạnh quan trọng khác.

Quan hệ bình đẳng giữa công dân, nền tảng của quan hệ xã hội trong những nước dân chủ đời nay, trên lý thuyết, cũng như trong thực tế ở mức cơ bản nhưng không toàn diện và duy nhất trong cuộc sống thực của con người Tây Âu, là quan hệ giữa những cá-thể biệt-lập, riêng lẻ, cô đơn và bất lực trong kích thước xã hội của nó. Về mặt triết lý, quan điểm ấy đã có chí ít từ thế kỷ 17 tại Pháp trong tác phẩm của Descartes, Montaigne, v.v. Nó làm nền tảng cho khả năng tư duy : con người là một thực

[2] Tuổi. 31 = băm mốt = băm 1 nhát ! Tiếng Việt thú vị thật…

thể cá biệt, độc lập, tự chủ, tự do. Như nhau. Nền tảng của ý thức hệ "phổ cập" (*universalisme*, nghĩa thực là : có tính nhân loại, đúng với mọi người) trong văn hoá Tây Âu, một loại "tứ hải giai huynh đệ" nhưng với nội dung hoàn toàn khác anh Trung Quốc xưa. Nó đã dẫn tới một thân phận làm người cực kỳ cô đơn trong đời sống thực[3], trong tư duy (kinh hoàng) và bất lực trong hành động. Một nội dung văn chương văn học và triết học vào hạng nhất suốt thế kỷ 19 và 20 của Tây Âu đấy. Nó đã thành trào lưu trong văn chương văn học "lãng mạn" ở Tây Âu, không dính dáng gì với "chủ nghĩa lãng mạn" và "lãng mạn cách mạng" ở nước ta. Ta chỉ vay mượn được một vài đề tài, mô típ, hình thức của nó để lồng vào đó một nội dung khác. Dễ hiểu : thuở ấy nhà văn của ta sáng tác trong một môi trường hoàn toàn khác ! Phản đế, phản phong ? Đám lãng mạn Tây Âu chẳng bao giờ phản đế cả, chính họ cũng là đế quốc mà, cứ đọc văn chương của họ thì thấy. Còn phản phong, dân Pháp đã hoàn thành xong lâu rồi, chẳng còn gì đáng cho nó quan tâm nữa. *Exit* chủ nghĩa "lãng mạn cách mạng" kiểu VN. Hiểu nhầm giữa các nền văn hoá là thế đấy. Không phải chỉ dịch từ "*romantique*" ra "*lãng mạn*" mà tiếp thu được một khía cạnh của văn học Tây Âu thời ấy. Còn đầy thí dụ sau này, ở miền Bắc cũng như miền Nam trong thời đất nước chưa thống nhất. Hiện nay, còn kinh hoàng hơn nữa !

---

[3] phần nào thôi vì có đầy những hình thái đoàn kết giữa người với người, cũ và mới, vẫn sinh động).

Trở lại vấn đề gốc : quan hệ bình đẳng giữa những cá-thể biệt-lập, tự-chủ, tự-do vì đã được cắt dây nhau buộc mình vào bộ lạc nguyên thuỷ, thế nào ta cũng phải đi tới nếu ta muốn tồn tại có nhân cách ở đời nay. Nhưng, hôm nay, trong thế giới đang toàn cầu hoá kiểu tư bản chủ nghĩa này, có nhất thiết ta phải trả giá bằng nỗi cô đơn triền miên và sự bất lực não nùng không ? Tôi già quá rồi, mệt quá rồi, bạc nhược quá rồi, xin nhường các thế hệ phải gánh nó với chính đời mình, tức là các bạn, sáng tạo những câu trả lời thích hợp. Chúc các bạn bản lĩnh, sáng tạo, và may mắn hơn thế hệ chúng tôi ! Hè hè…

12/2007

Ok baby

– Tao không biết suy luận chớp nhoáng về một mẩu xé lẻ của một vấn đề chết khô trong một khoảnh thời gian đứt quãng.

– Vậy mày cứ kiên trì cô đơn đến ngày tận thế.

– Ok baby.

07/12/2007

Áo dài Việt Nam

Áo dài VN rất đẹp. Rất kín, rất hở. Kín : đối với đa số phụ nữ, nó xoá sạch những so le của cơ thể, chỉ giương ra một dáng người, tha hồ mà tưởng tượng, tương tư, hỡi bạn đời ơi ! Hở : khi người phụ nữ di chuyển, nó phất phơ mở tà, da eo loang loáng vụt hiện vụt

biến, quần lụa ôm sát đùi, mông, hoa cả mắt người ta rồi nhoà đi ngay và... cứ thế... cứ thế... Hè hè ! Khác hẳn *kimono*. Coi dâm vô cùng. Đúng là loại áo mặc để cởi ! Hi hi…

2008-02-29

Silence – Im lặng

Il y a dans la vie des moments où le silence d'une présence est la seule chose qu'on peut donner à autrui. Le silence ouvre la voie à l'écoute. L'écoute ouvre la voie à l'empathie. L'empathie est le fondement de toutes les amours humaines.

Parfois l'empathie ouvre la voie à l'action.

Ở đời, nhiều khi điều duy nhất ta có thể cho người khác là sự hiện diện im lặng của chính ta. Im lặng mở đường lắng nghe. Lắng nghe mở cửa đồng cảm. Đồng cảm là nền tảng của mọi hình thái tình người.

Đôi khi đồng cảm mở đường cho hành-động.

2008-02-29

Bản năng và chữ nghĩa

Chữ nghĩa thiếu nhục cảm chẳng bao giờ thành văn được. Viết theo bản năng không phải là điều dở. Nhưng nếu chỉ có thế thôi, sẽ mau cạn nguồn vì bản năng chỉ là một mẩu nhỏ xíu của nhân giới. Ngay bản năng của từng người cũng rất khác nhau. Có cái thô sơ nghèo nàn đến phát ngấy, có cái phong phú tinh tế kỳ diệu.

Trong bản năng không chỉ có những "thú tính" mà người đời hay bàn tới. Bản năng của con người rất khác bản năng của các loài thú. Ngoài những năng khiếu tự-nhiên, còn có những điều ta học của người đời trong quá trình ta nên người. Trong bản năng tự-nhiên, ta có năng khiếu bò, không có năng khiến đứng thẳng người để bước đi trên hai bàn chân, ta có năng khiếu sủa, không có năng khiếu nói. Tóm lại, trong bản năng của con người, có tất cả những gì ta nhận từ nhân-giới khi ta chưa ý-thức được chính mình bằng ngôn-ngữ, không nói được chính mình bằng lời. Vì thế chúng lún sâu vào tiềm thức, tồn tại trong vùng mù mờ tăm tối của khối óc – cơ thể, và ta tưởng tượng rằng đó là những năng khiếu tự-nhiên do trời phú.

Lòng vị tha, khát khao nghệ thuật "tự nhiên" của con người cũng là một chiều kích của bản năng. Không có nó, làm gì có nghệ thuật, văn chương, văn học, triết học ?

Khi ta nói được chính mình bằng ngôn ngữ của người khác, ta bắt đầu hoà mình vào nhân-giới. Văn chương vừa có ý vừa có tình là như thế.

Khi ta ý-thức được chính ta bằng ngôn ngữ của riêng mình, ta bắt đầu tự-do, bắt đầu có khả năng sáng tác một cách có ý thức. Nghệ-thuật bằng lời là như vậy.

2008-03-06

Lãnh đạm để tận tâm

Tâm hồn càng lãnh đạm bao nhiêu, thời gian

càng chậm càng thừa bấy nhiêu. Lãnh đạm không nhất thiết là lạnh nhạt, vô tâm, vô tình. Có thể rất ấm áp, thậm chí sôi nổi. Hè hè...

Chính sự lãnh đạm khiến ta bớt bận tâm đối với trăm thứ quan trọng linh tinh ở đời. Hết bận tâm rồi mới có thể tận tâm cho những chuyện đáng quan tâm.

2008-03-06

Ngôn từ, thơ và chính trị

Ngôn từ là quan-hệ cơ bản nhất cho phép người đời gần nhau, hiểu nhau, thương nhau. Ngôn từ cũng là công cụ cơ bản nhất để người đời lừa nhau, hại nhau, thù nhau.

Vì thế hai loại người say mê ngôn từ nhất là nhà thơ và chính khách.

2008-03-07

Tôn thờ triết

Quý mến triết học là một thái độ nhân bản. Tôn thờ triết học lại dễ phi lý, phi tình, phi nhân. Triết lý chỉ có ý-nghĩa, giá-trị đáng kể khi nó còn sức góp phần giải phóng người đời nay khỏi những ràng buộc không cần thiết nữa của người đời xưa, mở cho nhau một nẻo đường góp phần sáng-tạo nhân-giới hôm nay và ngày mai với nhân tính cá-biệt của nhau.

Vì chúng ta nên người bằng cách nhại ngôn ngữ và văn hoá do người đời xưa để lại cho ta xuyên qua nhiều thế hệ, tư duy của các triết gia

lớn xa xưa vẫn còn sức sống ở ta : một phần người ở ta vẫn cần được giải phóng. Phần còn lại, chính ta phải sáng tác. Thế thôi.

2008-03-10

Culture politique

Ôi, cái *culture politique*, mỗi thế hệ, mỗi đời người, đều phải học lại hết từ nghiệm sinh của chính mình. Như văn hoá, như tiếng Việt. Và, dĩ nhiên, phải trả giá... Vì thế, những nền văn minh lớn là những nền văn minh bảo tồn được một truyền thống tư duy chính trị phong phú, đa dạng, đa… nguyên, hè hè… từ thế hệ này qua thế hệ khác.

Đau thay, nửa thế kỷ "xã hội chủ nghĩa" ở Việt Nam không chỉ đã đập tan nát văn hoá, nền giáo dục gia đình và xã hội của ta, mà nó còn tiêu diệt cả ý-thức chính-trị ở con người, tiêu diệt một kích thước cơ bản của ta để làm-người.

2008-03-11

Một hành-động đầy ý nghĩa, đầy giá trị cho tương lai

Thư ngỏ về việc tập TRẦN DẦN – THƠ
bị ngừng phát hành

Trần Dần, một tác nhân chủ yếu trong *Nhân văn – Giai phẩm*, chết đã hơn mười năm. Nhà nước Việt Nam đã tinh khôn nhận lỗi với

chàng, một cách rất Việt Nam tức là không thẳng thắn, rõ ràng. Thôi, cũng được được, thà có còn hơn không. Tác phẩm chàng để lại có bài viết đã 50 năm. Thế mà vẫn có người sợ. Đủ thấy, khi ngôn ngữ đã biến thành thơ văn, nó có sức sống vượt kiếp người, vượt khả năng đàn áp, trù dập, tiêu hủy, xuyên tạc hay lợi dụng của mọi quyền lực. Sức sống đó, đương nhiên không là sức sống của người… đã chết. Là sức sống của người đang sống ở đời nay : tác phẩm ấy vẫn có ý nghĩa, giá trị đối với cuộc sống hiện tại và tương lai của họ. Thế mới khiếp !

Lâu nay, nhiều tác phẩm của Trần Dần – sinh mệnh của nhà thơ, nhà văn – vẫn chưa được công bố ngay trong nôi văn hoá của nó. Nhà xuất bản Đà Nẵng đã dám làm chuyện ấy. Quyển ***Trần Dần – Thơ*** vừa chào đời liền bị lệnh ngừng phát hành. Sự kiện này đã từng xảy ra đối với nhà thơ nhà văn khác ở Việt Nam. Nhưng chuyến này có chuyện lạ : 7 người trong "làng văn" VN đã viết ***Thư ngỏ*** tố cáo lệnh cấm ấy, gửi cho Quốc Hội, v.v. và được ngay 124 người khác hưởng ứng ký tên.

Sự kiện này có mấy đặc điểm quý báu :

1/ Hầu hết những người hạ bút ký tên đang sống, đang làm việc, sẽ sống, sẽ làm việc ở Việt Nam. Không chỉ có "bô lão", có người còn rất trẻ. Họ rất có thể và dễ dàng bị đàn áp, vùi dập, dù không đi tù cũng có thể "mất" tương lai. Họ biết rõ. Và họ đã hạ bút ký tên mình dưới lá ***Thư ngỏ*** ấy, tự ghi tên mình vào sổ đen của công an. Thế thì họ không chỉ hành-động vì tình nghĩa với người đã chết, họ đã hành-động vì tương lai ở Việt Nam của

chính họ và con em của họ, và sẵn sàng trả giá cho hành-động ấy. Họ đã chủ động khẳng định tương lai của chính mình ở Việt Nam.

2/ Họ không chỉ bảo vệ một người đã chết. Đã chết rồi, nó hết cần được bảo vệ, ai làm gì nó được nữa ? Ai muốn gây sự với nó, cứ việc gõ cửa Diêm Vương. Chẳng thích thú tí nào. Họ ***bảo vệ tác phẩm*** của một nhà thơ. Nghĩa là : họ bảo vệ văn chương, văn hoá, hình thái tồn tại vượt cõi chết của một con người. Họ bảo vệ chính họ và chính chúng ta trong tư cách người nói chung và người Việt nói riêng.

3/ ***Trước hết***, họ gửi ***Thư ngỏ*** cho Quốc Hội, đại diện của dân – trên danh nghĩa. Sau đó mới gửi cho Ông Bộ trưởng Bộ Thông tin và Truyền thông CHXHC Việt Nam và Ông Tổng Thanh tra Chính phủ CHXHC Việt Nam, tức là quyền lực chính trị.

Thế thì họ đã bảo rõ : ***đời nay***, dân là cội nguồn của quyền lực ***chính*** trị, quyền lực phi dân chủ là quyền lực phi chính nghĩa.

4/ Họ nêu vấn đề trên cơ sở luật pháp của Việt Nam, đòi hỏi quyền lực phải phục tùng pháp luật.

Thế thì họ đòi hỏi Việt Nam trở thành một nước pháp quyền và đòi hỏi pháp luật lấy dân quyền, nhân quyền làm gốc.

5/ Họ không chỉ bảo vệ tác phẩm của một Trần Dần thôi, như thế cũng quý quá rồi, họ còn công khai bảo vệ tác phẩm của Bùi Ngọc Tấn, Dương Nghiễm Mậu, Trương Tân và Nguyễn Quang Huy. Đúng là bảo vệ văn chương, văn học, nghệ thuật, văn hoá Việt Nam. Đẹp vô

cùng. Ôi, hôm nay Trần Dần đã tìm được nhiều độc giả chính đáng !

6/ "Ở nước ta lâu nay việc cấm đoán tương tự đối với tác phẩm văn hóa nghệ thuật thường xảy ra. Ai cũng biết hành động này không những thiếu văn minh và không mang tính pháp lý, mà còn bóp nghẹt tự do sáng tạo, kìm hãm sự phát triển văn hóa, biểu hiện sự thô bạo và ấu trĩ của một cung cách quản lý xã hội bất chấp pháp luật và đứng trên những quan hệ dân sự tối thiểu của một quốc gia thực tâm định hiện đại hóa. Tuy nhiên nó cứ tiếp tục diễn ra chỉ vì lâu nay không mấy ai lên tiếng phản đối, và có phản đối thì cũng bị vùi lấp trong sự im lặng đáng sợ." [PHĐ nhấn mạnh]

Thế thì họ đã đặt vấn đề ở tầm cỡ văn hoá. Văn hoá là nền tảng cuối cùng, cơ bản, của mọi thể chế chính trị có khả năng tồn tại lâu dài trong một thời đại. Một quyền lực phi văn hoá chẳng bao giờ tồn tại lâu đời được, cả lịch sử của thế kỷ 20 đã cho thấy rất rõ.

"Xã hội dân sự", theo định nghĩa của Gramsci bắt đầu như thế này đấy, trong mọi lĩnh vực của cuộc nhân sinh. Nó chỉ hình thành được qua hành-động có tư duy văn hoá, nghĩa là có giá trị, cho cuộc chung sống.

Đích thực và hữu hiệu hành-động cho dân chủ, tự do, văn hoá, văn minh là hành-động như thế này, chứ không phải là chửi bới lung tung và hô khẩu hiệu "tự do", "dân chủ" trừu tượng rỗng tuếch. Muốn xây dựng một xã hội dân chủ, không thể chỉ thuê chuyên gia viết vài bộ luật mang ra công bố mà làm được. Trước tiên chính người dân phải học làm chủ tương lai

của mình ngay trong lòng xã hội mình đang sống. Một quyền lực chân chính có thể giúp nó thực hiện điều ấy nhanh hơn. Lãnh tụ chính trị lỗi lạc khác chính khách tầm thường ở đó. Nhưng, cuối cùng, chính người dân phải chủ động khẳng định quyền làm chủ của mình thì chế độ dân chủ mới hình thành được. Quá trình ấy đằng đẵng và đôi khi khốc liệt đến thế nào, chỉ cần xem lại quá trình hơn 200 năm hình thành chế độ dân chủ tư sản ở Châu Âu thì thấy.

7/ Sự kiện trên giúp ta một hiểu biết quý báu : lôgíc hành động mới của cái chế độ không chấp nhận phân quyền, chỉ chấp nhận phân công. Đảng lãnh đạo bằng lệnh miệng trong bóng tối và đe, cũng trong bóng tối. Nhà nước công khai vác công văn, công an, v.v. đi quản lý xã hội. Quốc hội huýt gió ngắm mây trời lững thững trôi đi : nó làm gì có quyền bắt Nhà nước phục tùng luật pháp ! Khi công dân bị oan ức, Đảng vô trách nhiệm, Nhà nước hữu công văn, Quốc hội mậu liên quan, *media* câm như hến. Phân công ngoạn mục đến thế là cùng !

Phan Huy Đường xin tỏ lòng quý mến những người đã chủ trương và hưởng ứng Thư ngỏ này.

2008-03-13

Mini Thơ của Trần Dân qua ráp-nối của Nam Dao

Tôi vừa đọc xong thơ *mini* của Trần Dần do Nam Dao ráp-nối. Tôi xúc động. Tôi sảng

khoái. Tôi thương. Tôi mừng. Nam Dao vừa làm được một chuyện đáng làm.

Trần Dần ***này*** không chỉ là lý thuyết gia thơ thời *Nhân Văn – Giai phẩm* nữa.

Chủ quan tôi thấy không có gì bí hiểm cả. Câu :

> *"hiện thực là một hư cấu từ đầu chí cuối, từ dưới lên đầu"*

chỉ "đọc" như thế này :

> hiện thực *ở con người* là một hư cấu từ đầu chí cuối, từ dưới lên đầu, từ muôn đời xưa vọng tới đời nay và tận mai sau xuyên qua ngôn-ngữ

thì là một luận điểm cơ bản trong... *Tư Duy Tự Do* của tôi ! Thơ mà, văn hoá mà, người mà ! Chính tôi cũng tin ở cái "*tam thiên thế giới*" này mà.

Đây là thơ có cả "lồn" và "dái" <u>của con người không chỉ thú vật thôi</u>, khác hẳn những dái lồn tôi đọc trong một số thơ văn VN "hiện đại" và "hậu hiện đại" :

> *rượu cay xé mồm (nhịn xé lồn) mới thích*
>
> *
>
> *sáng tạo là một hành vi tổng lực và bất ngờ.*
>
> *Cả cái dái cũng tham gia sáng tạo.*

Ôi, chữ nghĩa không dông dài (như tôi, hè hè) nên sáng giá quá !

Thôi, mời người đời thưởng thức tuỳ tâm, tuỳ ý, tuỳ tình. Tuỳ nhân cách của chính mình.

2008-03-14

"Chấm- phẩy" và chữ thừa.

Bước vào "nghề" viết văn, ta nên quan tâm tới 2 điều.

1/ Nghệ thuật sử dụng "chấm-phẩy". Vì sao ? Vì cấu trúc tiếng Việt dễ bị lỏng lẻo, hàm hồ. Dùng làm thơ thì tuyệt. Muốn trình bày chính xác ý tưởng của mình hay của người khác, rườm rà hết sức. Khéo sử dụng "chấm-phẩy" giúp ta giải quyết phần nào giới hạn này, khiến câu văn rõ ràng, mạch lạc và trong sáng.

"Chấm-phẩy" là một nhân tố cơ bản sáng tạo văn phong. Như khoảnh khắc im lặng trong nhạc với những "nội dung", cảm xúc phong phú của nó. Đó là một hình-thái nhục-cảm xuyên qua thời gian, sẽ tự-hiện-thực qua quá trình đọc của độc giả.

Rất ít nhà văn biết sử dụng những dấu chấm câu thật sáng giá, biết nâng kỹ thuật viết văn lên nghệ thuật hành-văn. Thuở còn non, tôi được đọc một quyển sách hơn 600 trang về nghệ thuật sử dụng những dấu chấm câu của các tác giả lớn trong văn chương PhuLăngXa đủ thể loại. Mê hồn.

2/ Vứt bớt chữ thừa tuy chẳng thể nào dọn sạch được đâu. Với tôi, đó là thái độ tôn trọng độc giả. Đọc một quyển sách độ 200 trang là đã phải ngốn trên dưới 100.000 từ ! Chết người ta... Búa quá nhiều chữ thừa chỉ để cho

câu văn êm ả, dễ nuốt, sẽ làm loãng khả năng cảm nhận và tập trung tư tưởng của độc giả, thế thôi. Ai đã từng dịch văn Việt Nam qua tiếng Pháp thì biết hiện tượng này kinh hoàng đến thế nào. Dịch "thủy chung" 100% ắt thọc tiết tác giả !

Dĩ nhiên, có lúc ta viết như thế vì điều ấy cần thiết cho mục đích ta đeo đuổi qua văn phong ta đang vận dụng, đặc biệt là trong những đối thoại hay khi ngôi kể chuyện là nhân vật có phong cách ăn nói như thế. Nhưng nên viết một cách có ý thức để thừa… vừa đủ thôi.

Hai chuyện này không khó khăn cho lắm. Cứ viết vài trăm trang với sự quan tâm ấy thì thành nếp. Thành nếp rồi vẫn phải… quan tâm, vì quán tính của ngôn ngữ đã ghim sâu trong tiềm-thức của ta từ thời thơ ấu qua âm nhạc điệu của tiếng Việt, qua cách ăn nói của người Việt, khó mà dẹp được. Cải tạo và nâng cao ngôn ngữ của một nền văn hoá quả là chuyện đội đá vá trời. Nhưng vẫn cứ phải làm, ít nhất là đối với ai có hoài bão trở thành nhà văn.

2008-03-15

Chữ nghĩa vào đời

nhân chuyện Trần Dần – Thơ chào đời ở Việt Nam

Chàng chết đã hơn 10 năm. Thơ chàng viết có bài đã 50 năm, chưa hề được đăng, bỗng nhiên khiến người đời xao xuyến.

Chữ nghĩa lững thững vào đời như thế : xuyên qua tâm tư và hành động thường ngày của con

người nhiều hơn là qua những *scoop médiatique* vèo một thời trang tiêu thụ. Vì thế, mỗi tác phẩm vừa chào đời liền có sinh mạng riêng, độc lập với ý muốn của tác giả. Qua đó, văn phong mới lạ, ý tưởng khác thường cứ tà tà biến thành... ý-chung. Như ca dao hay Kiều. Hè hè...

2008-03-15

Hiểu và tiêu hoá

Muốn hiểu người khác, phải biết quên mình một tí. Chẳng có gì nguy hiểm cả : chẳng ai có thể quên mình luôn đâu ! Hiểu rồi, tức là tự mình có thể trình bày lại suy luận của tha nhân ngay với ngôn ngữ của chính nó – thế thì nó ít nhiều đã là mình – thì bắt đầu có khả năng đích thực phê phán nó. Muốn phê phán nó, bắt buộc phải lùi ra khỏi hệ suy luận của nó, lùi ra khỏi chính mình, nhìn hệ suy luận đang ở trong đầu mình ấy từ một thế nhìn khác. Thế nhìn khác ấy chỉ có thể là :

a/ thế nhìn và suy luận của một tác giả khác về cùng vấn đề.

b/ thế nhìn và suy luận của riêng mình dựa vào nghiệm-sinh cá-biệt của chính mình.

Tóm lại, muốn hiểu người khác, ta phải biết quên mình. Nhưng để tiêu hoá ý tưởng của người khác, giữ lại ở ta những gì đáng giữ và dẹp những thứ linh tinh không đáng vấn vương, ta lại phải biết nhớ mình. Muốn thực hiện được cả hai điều ấy, ta phải biết phủ định chính mình. Ta phủ định chính mình để đón

nhận ở ta tư duy và nhục cảm của người khác. Rồi ta phủ định chính cái mình đã được người khác khiến nó phong phú thêm để khẳng định chính ta ở đời. Văn chương, văn học, triết học, văn hoá, nhân-giới phát triển như thế.

Hè hè...

2008-03-15

Hiểu nhầm

Con người nên người trong những môi trường, bối cảnh, văn hoá và tập quán khác nhau xuyên qua một nghiệm-sinh cá-biệt nên họ tiếp cận, cảm nhận, suy luận về cuộc đời và con người khác nhau. Họ có thể có những giá trị, phong cách ứng xử rất khác nhau, đặc biệt trong cách vui đùa, cười cợt, mỉa mai. Do đó, ở đời, hiểu nhầm nhau là chuyện bình thường, không tài nào tuyệt đối tránh được. Kiên nhẫn thành thật với nhau là cách duy nhất để xóa bỏ những hiểu nhầm, từ từ cùng nhau xây dựng những quan-hệ có tình có nghĩa.

Hỡi ơi, đôi khi thành thật với người khác cũng nghĩa là phanh trần ngực cho người ta đâm. Vì thế, tuy người đời rất sợ bị hiểu nhầm, chẳng mấy ai dám thành thật với ai, đành sống những quan hệ xã giao nhập nhằng khập khiễng. Và than… cô đơn.

2008-03-21

Thành tâm và thành văn

Khi thành tâm với nhau, bất cứ chuyện gì cũng

nói với nhau được.

Khi thành tâm với chính mình, bất cứ chuyện gì cũng có thể viết thành văn.

2008-03-21

Thời gian và tác phẩm

Thơ văn chẳng phải chuyện ví von một sớm một chiều.

Chỉ liếc qua thơ Trần Dần trong khi cặm cụi *computer*, tôi bỗng động lòng nhớ một luận điểm văn học mà người đời nhại đi nhại lại không biết từ bao giờ : "*thời gian sẽ chọn lọc*". Cứ như thể thời gian vật lý bào mòn thiên nhiên bằng mưa nắng, thời gian sinh học bào mòn trí nhớ bằng tuổi già, bệnh tật và cái chết. Còn thời-gian người, tôi ít khi được đọc gì cho ra hồn.

Nhưng đây quả là một thí dụ về sự chọn lọc "của thời gian".

2008-03-24 (*nhân đọc thơ Trần Dần)*

Tin yêu tuyệt đối

Đừng bao giờ tin ai tuyệt đối, kể cả chính mình, chỉ vì lý do đơn giản này thôi : mình đã tuyệt đối tin ai, người đó chẳng coi mình ra gì hết ; mình đã tuyệt đối tin chính mình, mình chẳng coi ai ra gì cả.

Niềm tin tôn giáo như thế đấy, mình chưa tuyệt đối tin "giáo chủ" thì giáo chủ ve vãn mình, mình đã tuyệt đối tin nó, nó chẳng coi

mình ra gì hết : mình đã tự nguyện trao cho nó quyền truất mình ra khỏi Niềm Tin !

Tình yêu cũng thế thôi. Mình chưa yêu ai, nó rất thèm quyến rũ mình. Mình đã tuyệt đối yêu ai, nó bất cần tình yêu của mình nữa. Tuyệt đối mà. Vì thế, thằng đàn ông mà tưởng tượng rằng mình đã "lấy" người đàn bà thì người ấy vĩnh viễn là "của" mình, sẽ sáng mắt ra khi nghiệm sinh rằng người đàn bà ấy, khi nàng muốn, vẫn có thể là "của" thằng đàn ông khác. Ngược lại cũng vậy, khi người đàn bà "trao thân"…Trao thế quái nào được ! Chỉ có thể cho mượn một lúc thôi… Còn yêu là chuyện khác. Hè hè…

Trong đời thực, chuyện tin yêu tuyệt đối người khác có lúc có thực, có thể rất lâu, thậm chí cả đời. Chuyện tin chính mình còn kinh hoàng hơn nữa : nó có thể hão đến tận cô đơn. Nhưng bình thường chúng không lâu bền, may thay. Chỉ niềm tin tôn giáo, tin gì tôi không biết nhưng chắc chắn không là tin con người thực ở đời thực trong khoảnh khắc thực mà ta tồn tại ở thế-giới, mới có thể tuyệt đối được. Buồn thay. May thay...

Vì ta ***dám tự do***, ta ***dám yêu,*** ta dám tin một vài người thực ở đời thực này – dù ta biết trước nó cũng tự do như ta và nó có thể trở mặt với ta bất cứ lúc nào – mới là điều khó sống, đáng làm. Nếu ta không dám tin yêu như thế, ta sẽ chẳng bao giờ tin yêu ai và cũng chẳng bao giờ được ai tin yêu mình bằng tình yêu giữa những con người tự do trong thế giới khốn nạn này.

2008-04-06

Cái lưỡi không xương

Cái lưỡi không xương nghĩa là : ngôn ngữ thông thường muôn đường nghìn nẻo, muốn nói gì thì nói, muốn chứng minh gì cũng được.

Vì thế nhà văn nên hà tiện ngôn từ.

2008-04-07

Thời gian để hiểu nhau

Khi ta muốn hiểu một ai, ta phải cho nó thời giờ để nói lên chính nó và phải cho ta thời giờ để hiểu nó xuyên qua dòng quanh co lắt léo bấp bênh của ngôn ngữ. Thế thôi. Chẳng là gì cả nhưng to lớn vô cùng vì thời gian là điều quý nhất mà ta có thể cho tha-nhân.

2008-04-07

Quan-hệ với người đời

Trong quan hệ với người đời, ta vốn không thèm chinh phục, không ưa quyến rũ, không biết nịnh, không biết rào trước đón sau, chẳng bao giờ có nhu cầu chiếm hữu. Lúc phải nói, ta nói thẳng thừng, có khi còn khuếch đại cho rõ nghĩa. Có thể đúng, có thể sai, nhưng chân thật. Ai chấp nhận được thì chơi, không thì đành. Ta cũng mong muốn người đời ứng xử với ta như thế. Ta ít khi được toại nguyện. Thông thường, ta mất bạn. Tình bạn, như mọi

hình-thái của tình người, chỉ có giá-trị khi vượt qua được thử thách này ?

2008-04-07

Tình-Nghĩa-Lý

Khi tình đã đứt nghĩa, chẳng lý nào cứu vãn được.

Hè hè.

2008-04-07

Điều khó học nhất ở đời, hiểu và… yêu

Hiểu người khác trong bối cảnh sống của nó, trong hoàn cảnh riêng tư của nó, trong nhân cách đặc thù của nó, là điều khó học nhất ở đời. Khó hơn học triết, học kỹ thuật viết văn. Có thiếu gì triết gia và nhà văn chưa từng biết tới ! Vì kiến thức và lý trí thôi không đủ, phải có chút lòng vị-tha. Khi những năng khiếu ấy thống nhất trong phong cách ứng xử với người đời, có thể gọi là tình người, tình yêu. Tình ấy giúp ta hiểu chính mình, biết yêu người đời, biết yêu chính mình.

2008-04-17

Độc ác

Bạn hỏi ta :

"Điều đáng nói nhất là sự độc ác này thường

làm người gần mình nhất lãnh đủ, chứ không phải người xa lạ.

Vì sao ? Vì nó nằm trong nỗi đau không được thỏa mãn, nỗi dằn vặt với bản thân, người bên cạnh gần nhất là một phiên bản bản thân trong tiềm thức mà.

Khi độc ác với người khác, người ta cùng lúc ăn thịt mình luôn, tiêu diệt mình luôn.

Đúng không anh ? Ghê sợ thật."

Rất đúng. Cũng là một nội dung cơ bản của văn học, triết học. Và là ý nghĩa sâu sắc của cách xưng hô của người Việt qua hai ngôi "*ta*" và "*mình*". Trong tiếng Việt, "*ta*" có hai nghĩa : "*tôi*" và "*chúng ta*". Mình cũng có hai nghĩa : "*tôi*" và "*chúng mình*". Điều ấy không có trong cách xưng hô của Tây U. Vì thế, cái "*tôi*" của Tây U què quặt, cô đơn, vô vọng.

Triết gia Tây U đầu tiên nhốt cái "*tôi*" trong cũi triết học vô lối thoát đó là Descartes. Ngày nay, nó vẫn ảnh hưởng rất nhiều nhà tư tưởng.

Triết gia Tây U đầu tiên linh cảm được nội dung của cái "*ta*" kiểu VN, là Karl Marx. Chính chàng đã viết đâu đó : hình ảnh đầu tiên Pierre có thể có được về chính mình là… Paul ! Ý tưởng lừng danh của chàng : "*Con người là toàn bộ những quan hệ xã hội của nó*" mang nghĩa đó nếu ta hiểu rằng những quan hệ đó bao gồm toàn bộ quá khứ của "nhân loại", di sản vật chất và văn hoá mà ta đã thừa hưởng để nên người, đặc biệt là ngôn ngữ, kích thước đặc thù của con người cho phép nó vượt sinh-giới. Thí dụ : tiếng Việt, tiếng Hung, tiếng Pháp…

Qua tiếng Việt, "*ta*" cũng (là) "*mình*" và "*mình*" cũng (là) "ta", tất nhiên không bao giờ 100% được[4], nhưng cũng không bao giờ và không thể nào là số 0. Vì thế, độc ác với người khác đồng thời là huỷ hoại chất người ở mình. Một bản năng của con người đó. Nó là gốc hướng thiện có ở mọi người.

Trong cuộc phỏng vấn của RFI, khi tôi nói rằng quan điểm làm người của tôi là quan điểm cổ truyền của người Việt, tôi nói tới ý tưởng ấy.

Bạn thấy không, triết lý chẳng có gì khó hiểu hết, chẳng trời ơi đất hỡi tí nào. Dù muốn hay không, một cách có ý thức hay vô thức, ta đụng nó hàng ngày.

2008-04-19

Áo đời Phùng Quán

Mấy hôm nay, người ta tổ trức tang lễ quốc gia cho Aimé Césaire, nhà thơ xuất thân từ thuộc địa Martinique của Pháp, một mảnh đời thanh niên của tôi. Có thể có ngày người ta sẽ rinh hài cốt của chàng vào Panthéon, điện đài lưu giữ nhục thể của một số vĩ nhân Pháp. Ông rất xứng đáng.

Đám tang Phùng Quán đơn sơ, thấm thía, "huy

---

[4] Đó là giấc mơ hão, thực hiện được sẽ khiến đời ta vĩnh viễn tẻ nhạt. Bạn tri kỷ kiểu ***Bá Nha - Tử Kỳ*** hay "***âme sœur***" kiểu Tây U chỉ có trong truyền thuyết, triết lý của Plato hay… truyện chưởng của Kim Dung thôi. Trong đời thực, mọi hình-thái tình người đều là một quá trình đẳng đẵng suốt một cuộc nhân sinh.

hoàng" hơn.

Suốt một đời, chàng gánh vác sự đày đoạ, khủng bố tàn nhẫn nhất đối với người cầm bút : bị thắt họng, không được quyền biến tâm tư, suy nghĩ của mình thành lời với chính người mình.

Đời nhược tiểu chẳng đủ sức mang lời chàng vào nhân gian rộng rãi. Đời nghèo túng chẳng có gì để tặng nhau trong phút biệt ly. Vài bông hoa, đôi hàng lệ. Thế thôi. Chỉ một chút tình. Tình bạn. Tình văn.

Chàng khoác áo đời vải thô chằng chịt chữ ký của bạn, ung dung lững thững trở về cõi vô ngôn. Chưa ai được bước vào cõi chết một cách thanh thản, sang trọng, nhân tình đến thế.

Thế mới thấy, quyền lực và danh vọng nhất thời mà làm chi, khi lúc chia ly đành phải rũ áo gấm ra đi trong sự im lặng khinh khỉnh của người đời.

Bị sống và được chết như Phùng Quán, thật đáng kiếp một đời hành-văn.

2008-04-22

Chính trị và niềm tin

Theo rõi cuộc tranh cử tổng thống sắp tới ở Mỹ, tôi yêu bàn dân Mỹ : họ có niềm tin. Và tôi sợ bàn dân Mỹ : họ quá cả tin.

Còn chính khách Tây U *et tutti quanti*, khỏi nói, tôi biết từ lâu. Chán lắm, bạn đời ơi…

Không có niềm tin, ta không dám làm gì, hoặc

làm gì ta cũng dám, kể cả chuyện phi nhân. Cả tin cũng… vậy. "*Tòa án Bertrand Russell*" vĩ đại ở đó : nó nói với mọi người, ở đời, không chỉ có toà án của kẻ mạnh, kẻ chiến thắng. Còn có toà án của lương tâm loài người.

Để hành-động, ta cần phải tin. Điều gì đó. Khi ta không nói được nên lời niềm tin ấy, ta vay mượn ngôn ngữ của người khác : tôn giáo, ý thức hệ hay lãnh tụ.

Nhưng niềm tin không đủ để hành-động có nhân tâm, nhân cách, nhân tình, nhân-quả[5].

Còn cần chút lý trí. Khốn nạn thay, lý trí thể hiện bằng ngôn ngữ, và cái lưỡi lại không xương. Lý trí hôm nay muốn chứng minh cái gì cũng được : nếu A là A đúng thì không-A là không-A cũng đúng thôi. Vậy, để tâm hồn ta thanh thản, hiu hiu tự đắc, tự mãn, tự phụ, ta chỉ cần "tự do" lựa chọn là A hay là không-A thôi. Để chém giết nhau túi bụi, không chút e dè, nể nang, phân vân, khắc khoải… Để không-làm người.

Một khi lý trí như thế, cứu cánh cuối cùng là "tình thương". Nhưng tình thương phi lý chẳng khác gì niềm tin hão ở Phật, Jésus, Mahomet hay Đảng và Nhà Nước của không ít người đời nay ! Tình thương phi lý rất dễ phi nhân. Hậu quả như thế nào, cứ nhìn thế giới hôm nay và ảnh hưởng của niềm tin "*God bless American way of life*" hay "niềm tin" "Đảng và Nhà nước" của một số người Việt ngày nay thì thấy.

---

[5] Không phải nhân quả của Phật học nhe.

Tôi tin rất nhiều phân tích của Marx về thế giới tư bản, môi trường khai sinh ra tôi, tôi đã nên người và sẽ chết ở đó. Tôi không tin tương lai của loài người sẽ tuỳ thuộc những nhân tố ấy thôi. Có thể vì tôi khờ khạo, ham… yêu, hè hè… Nhưng tôi đành công nhận : cho tới nay, ông đúng, những điều ông phán đoán từ cả trăm năm nay đang thể hiện hàng ngày dưới mắt tôi.

Ôi, Marx, chàng ơi, phải chi chàng không chỉ là một nhà tư tưởng kiệt xuất, một nhà lý luận khắt khe, một nhân tâm lỗi lạc, một nhà văn xuôi trác tuyệt, mà còn không-là chính chàng, còn là một nhà thơ, ta sẽ yêu chàng hơn chàng đã giúp ta đành yêu chính mình. Hè hè…

2008-04-22

Gọi tên chính mình

> Ta vẫn băn khoăn trong ta vẫn còn chất "nghệ sĩ lưu manh" Kinh Bắc, ta đang muốn tống hết nó ra khỏi ta.

** Nó đã ngấm vào ta trong quá trình nên người thì nó nằm trong tiềm-thức, khó tống ra hết lắm vì lý do đơn giản này : nó đã nằm trong tiềm-thức thì ta đâu có ý-thức được nó mà tống nó ra khỏi ta được !

Bước đầu, chỉ xuyên qua quan-hệ với người khác, ta mới ý-thực được nó. Ý nghĩa của câu "*con người chỉ có thể biết chính mình xuyên qua quan-hệ của mình với tha-nhân thôi*" là thế, không nhớ tôi đã viết ở đâu.

Lâu thành thói quen, ta biết tự tạo một khoảng

cách giữa ta với mình để xem xét chính ta thì không cần phải kinh qua quan-hệ với tha-nhân nữa, sẽ tự ta đánh giá và cải tạo chính mình. Thế thôi.

> Ta gọi được tên sự vật rồi, ta sẽ không mắc phải nữa, hy vọng thế.

** Gọi được ***tên*** sự vật có nghĩa là ***ý-thức*** được nó vì con người ý-thức mọi sự bằng ngôn-ngữ. Gọi tên sự vật ở mình tức là lôi nó từ tiềm-thức ra ánh sáng của tư-duy để xử lý nó một cách có ý-thức. Có thể tự mình làm. Cũng có thể nhờ người khác, chính vì ít nhiều mình cũng là... tha-nhân. Vì thế phương pháp cơ bản để trị bệnh của môn phân tâm học (*psychanalyse*) là... tán gẫu với chính mình xuyên qua người khác !

2008-04-22

Kiên nhẫn

Kiên nhẫn với người đời, vẫn còn dễ.

Kiên nhẫn là cho nhau chút thời giờ để hiểu nhau. Đời nay, mấy ai mấy khi cho nhau điều ấy ? Nhưng, tuy hiếm, vẫn có thể có.

Kiên nhẫn với chính mình mới thật khó : không ai có thể khiến mình bực mình hơn chính mình. Và thời gian của mình với chính mình chỉ có thể là tức khắc !

2008-05-09

Một trò chơi vô tội vạ ?

Thời loạn ly, văn chương chữ nghĩa có thể giết người. Trong thời đại những giá-trị xã hội đảo điên, niềm tin khủng hoảng, lý trí và tư tưởng bế tắc, văn chương chữ nghĩa luôn luôn là con dao hai lưỡi, một lưỡi chém đời, một lưỡi cứa mình. Những lúc đó, không thể có trò chơi chữ nghĩa vô tội vạ. Vì chữ nghĩa là của chung người đời, đụng vào nó là đụng tới mọi người. Chính vì thế, thiên hạ quý trọng những nhà văn chân chính : họ dùng chữ nghĩa để nhân-hoá thế-giới. Cũng vì thế, thiên hạ khinh khi bọn tiểu nhân nho : chúng nó dùng chữ nghĩa để lừa gạt, bôi nhọ, dèm pha, hại người, hòng kiếm chút cơm thừa, canh cặn, danh hão, hả hê tự mãn trên đầu trên cổ người khác.

Đời nay, trong làng văn Ziao Chỉ, hạ bút hành-văn luôn luôn là hành-động nguy hiểm, mất nhân cách ***như chơi***, trước hết đối với người cầm bút !

2008-05-10

Thời gian của ngôn ngữ

Lúc đọc văn, hành-văn, dịch văn, cứ một mình tận tâm, tận tình. Thế mới đáng. Thế nào cũng được hưởng một điều đáng hưởng : thời gian của ngôn-ngữ.

2008-05-13

Chấm câu, trả lời độc giả

Chuyện này không đơn giản như nhiều người tưởng. Nhà văn, nhà lý luận văn học, triết gia lớn, sử dụng rất khác nhau. Vì sao ? Bàn tán cạn đời cũng chưa ra nhẽ được !

Quan điểm của riêng tôi như sau[6].

a/ ngôn-ngữ là quan-hệ tổng hợp toàn diện nhất giữa người với người xuyên qua quan-hệ chung của họ với thế-giới. Quan-hệ ngôn-ngữ có cả ba chiều kích : vật-giới (những làn sóng âm thanh), sinh-giới (nhục cảm của từng người) và văn-hoá (ý nghĩa và giá trị, có những ý-chung và những ý-tưởng và giá-trị riêng). Con người không chỉ đọc sách bằng cặp mắt và lý trí thôi. Nó đọc bằng cả thân thể và nghiệm-sinh cá-biệt của nó ở đời.

b/ vì thế ngôn-ngữ vừa là của chung người đời vừa là của riêng từng người. Trong chừng mực nào đó (những ý-chung) ai cũng có thể hiểu như nhau. Nhưng không ai cảm nhận ngôn-ngữ như ai khác cả, nhất là ngôn ngữ thơ văn.

c/ trong phần ý-chung, không chỉ có những ký hiệu viết theo một văn phạm nào đó, còn có cả âm điệu, nhịp thở "tự nhiên" của một tiếng nói được ghim vào cấu trúc của nó dưới dạng những đơn vị từ ngữ tạo nghĩa. Trong khuôn khổ ấy, đa số người đời đọc như nhau, tự động chấm câu như nhau dù trong văn bản không có dấu chấm câu, và hiểu như nhau, vì ngay khi ta

---

[6] đã trình bày trong quyển ***Tư duy tự do***, Nxb Đà Nẵng, 2006.

im lặng đọc sách, trong đầu ta vẫn vang lên âm điệu của ngôn từ, của tiếng Việt ! Vì thế có những câu ai cũng hiểu như ai tuy khi ta phân tích chúng với lôgích hình thức thì chúng hết sức nhập nhằng : chỉ đổi nhịp đọc là khác nghĩa ngay !

d/ nhưng cảm nhận nhục cảm của ta đối với ngôn ngữ thì dù muốn cũng không ai giống ai được ! Giấc mơ toàn trị này sẽ chẳng bao giờ thực hiện được...

e/ hai bộ mặt chung-riêng của ngôn-ngữ vừa cho phép ta xây dựng và duy trì văn hoá giúp ta nên người vừa cho phép ta sáng tác nghệ thuật, tóm lại nó cho phép ta làm người vừa tự do vừa gắn bó với đồng loại.

Kết luận cụ thể của tôi :

Khi ta viết để lý luận, suy luận, ta nên chấm câu thật rõ ràng nhưng không thừa thãi. Điều ta cần là được hiểu chính xác, văn hay chữ tốt chỉ là chuyện phụ. Chỉ khi nào tuyệt vọng lắm, mới nên hành-văn !

Khi ta sáng tác thơ văn, ta nên ***viết chính mình***, đúng theo tâm tư, nhịp thở, niềm vui, nỗi khắc khoải của riêng mình, ai cảm nhận được ta hay không, tuỳ người ấy. Nếu ta ***muốn*** độc giả, cũng như chính ta, đọc tới từ ấy hãy ngừng lại một khắc, ta cứ thoải mái chấm câu (các nhà viết kịch thường viết như thế để kịch sĩ và khán giả hiểu và cảm được văn của mình), dù điều ấy không cần thiết để hiểu ý và nó xé câu văn tủn mủn ***đối với con mắt*** thôi. Chẳng có gì đáng tiếc cả : độc giả chỉ biết đọc văn với con mắt và lý trí thôi thường chẳng bao giờ là độc giả của riêng ta. Khi ta muốn

độc giả lướt từ ý này qua ý khác để tự tạo ở mình một điều gì đó không hẳn là ý lẻ nào cả, ta cứ thoải mái dẹp bỏ những ký hiệu chấm câu. Còn chính độc giả sẽ đọc như thế nào, ta sẽ không bao giờ biết được, trừ khi nó nói cho ta biết, nhưng đó là quan-hệ rất hiếm ở đời, có mấy khi người đời cho nhau điều ấy ? Trong lãnh vực hành-văn, sử dụng ký hiệu chấm câu thuộc lãnh vực nghệ thuật. Lãnh vực ấy đòi hỏi tự-do sáng tạo của từng người, của mọi người. Tự-do yêu. Tự-do, yêu và sáng tạo (là) một.

Cũng vì hai bộ mặt chung-riêng của ngôn-ngữ mà viết cách nào cũng khó. Cứ đọc văn phong trong *Thực-thể và Hư-vô* (*l'Être et le Néant*) của Sartre và *Con đường đi tới Flandres* (*La route des Flandres*) của Claude Simon thì thấy. Sartre chấm câu kỹ lưỡng như thế mà người đời vẫn hiểu sai trong nhiều năm tháng. Claude Simon viết hàng chục trang không chấm câu gì hết mà người đời đại khái cũng hiểu cốt chuyện như nhau, nhưng không ai cảm nhận văn của chàng như ai khác cả.

Chúc bạn cứ mạnh dạn thoải mái viết chính mình.

Thân mến,

2008-05-14

Nhu cầu yêu

Nhu cầu quyến rũ, chinh phục, sở hữu, làm chủ, chi phối người khác, là một nhu cầu hão, không bao giờ thực hiện được một cách

trọn vẹn đáng… yêu. Nếu cần, lôi Hegel ra mà biện minh. Hegel là thầy của Marx mà. Và Marx là thầy yêu giấu của biết bao nhiêu nhà tư tưởng đời nay ? Đơn giản hơn, cứ nhớ nghiệm sinh của chính mình thì biết.

Đời nay, người không biết yêu đành sống với hận thù, đố kỵ và lén lút cô đơn. Người dám yêu, đành cô đơn thật. Chẳng có gì ra cái quái gì cả. Khốn nạn thật. Hè hè…

2008-05-16

Cái tôi cuối cùng của nhà văn

Trong nhân sinh quan của J-P Sartre có một khái niệm và một ý tưởng khó hiểu, bị trình bày bằng một câu văn quái đản, hoàn toàn sai ngữ pháp PhuLăngXa : *le soi n'est pas, il* ***est été***, (cái tôi không là, nó đã bị là). Ngay người PhuLăngXa, ai chưa nhá gặm *L'Être et le Néant (Thực-thể và Hư-Vô)* thì không thể hiểu chàng muốn nói gì…

Trong khi người đời thiết tha trầy da tróc vẩy đi tìm hoặc khẳng định cái tôi của mình, Sartre ngông nghênh tuyên bố : cái tôi không là cái gì cả, nó chỉ là toàn bộ những hành động, lời nói, ý nghĩ đã qua của chính tôi. Cái tôi ấy có thực dưới hình-thái khách quan, ai ai, kể cả tôi, cũng phải công nhận : hành động và lời nói công khai của tôi. Nó cũng có thực dưới hình thái chủ quan, nhưng không ai biết được là gì, có khi kể cả tôi : có những lúc chính tôi đã từng hành động, viết và nói một cách vô thức, hồn nhiên, tuỳ hứng, theo bản năng hay cảm tính, theo tiềm thức hay vì một trăm thứ linh

tinh khác.

Nếu thế thật, ai cũng có một cái tôi gồm ba phần : a/ một phần khách quan, không thể phủ nhận được ; b/ một phần chủ quan không ai biết được ; c/ khi ta còn sống, một phần hoàn toàn mở, vô định : ngày mai, ta sẽ nghĩ gì, làm gì, viết gì, nói gì ? Chẳng ai, kể cả ta, có thể khẳng định chắc chắn được. Tự do, kể cả trong bối cảnh, là như thế. Chỉ khi ta đã chết, đã mất hết khả năng tư duy, hành động, viết và nói thì cái tôi vĩnh cửu của ta mới hình thành : nó đích thực là toàn bộ những gì ta đã làm, đã viết và đã nói với người đời[7]. Cái tôi ấy, chính tôi không bao giờ được biết tới. Nó vĩnh viễn là tôi xuyên qua ánh mắt, tấm lòng của người đời. Và người đời, cũng như tôi, (là) tự do. "*Địa ngục, chính là tha nhân*" là thế đấy.

Mấy năm qua, Chế Lan Viên, Nguyễn Đình Thi, Nguyễn Khải và vài người khác đã từng viết và cho đăng (có khi sau khi đã chết) thơ văn hàm ý ân hận mình đã từng dùng chữ nghĩa của mình để mua quan, giành chiếu, đeo danh hão. Đương nhiên điều ấy chẳng thế nào "xoá" được những văn bản, lời nói và hành động đã qua của họ. Chuyện đã rồi, đã rồi, than ôi… Nạn nhân đã lãnh đủ, chẳng thể nào quên được. Mình cũng đã hưởng đủ, chẳng thể nào phủ nhận được. Nhưng có người dám làm như thế, có người thì không, như Tố Hữu chẳng hạn.

---

[7] Sâu sắc và đầy đủ hơn câu văn trứ danh của Malraux : *Con người là tổng cộng những hành động của chính nó, "l'homme est la somme de ses actes"*. Nếu ta coi lời nói cũng là hành động thì hai ý tưởng như nhau.

Có người sẽ cho rằng họ tiếp tục khôn ngoan xuôi theo chiều gió : đời nay làm như thế ăn khách hơn. Tôi ngây thơ quá khích, ít nhất là đối với nhà văn, tôi tin họ trung thực : phải trung thực với chính mình mới dám viết và công bố đánh giá ấy về mình trước khi chết, khi chẳng còn gì đáng toan tính nữa. Có thể tôi quá ngây thơ vì quá yêu cuộc sống người, quá yêu con của người : có người vẫn thèm lừa người đời sau khi chính mình đã chết để được tồn tại đẹp đẽ trong lòng người sống nhờ sự khôn ngoan của mình.

Có người sẽ ca ngợi hành động của họ như một lời sám hối, trong nghĩa cao cả của tôn giáo. Tôi lại không tin. Vì tôi hết sức trần tục. Tôi yêu văn chương chữ nghĩa, sáng tác của con người trần tục, đến mức "sùng bái". Khi ta sám hối kiểu tôn giáo, ta quỳ gối cúi đầu, kết tội chính ta đối với một Đấng Thiêng Liêng nào đó xuyên qua một con người xương thịt đã được chính ta cho phép làm môi giới giữa ta và Đấng Thiêng Liêng mà tự ta không với tới được. Những nhà văn này không làm như thế. Họ trực tiếp nói chuyện với độc giả của họ, không nhờ vả trung gian của bất cứ ai. Họ nói chuyện với người đời, với chính tôi, ngang tầm người : họ nói chuyện với tư cách nhà văn. Trong tư cách ấy, họ dám nói như thế về mình, tôi phục : họ không sám hối để được rửa tội, (rửa sao được !), được trở lại sự trong trắng nguyên thuỷ hão, họ gánh trách nhiệm đời mình với người đời. Trách nhiệm của kẻ cầm bút.

Họ đã chết, chẳng thể làm gì, viết gì, nói gì nữa về cuộc đời và con người ở họ. Họ chẳng

thể vung thêm một nét bút, phết thêm một màu văn, ươm ở người đời một ý tưởng khác về họ. Họ đã là họ. Vĩnh viễn. Chẳng ai có thể phủ nhận, thay đổi được gì nữa.

Họ cũng là những điều họ viết trước khi chết. Những điều ấy đáng trân trọng ? Tuỳ tâm của tôi, của bạn, của người đời. Nghĩa tử là nghĩa tận. Dám cho nhau điều gì, hãy cho.

Cái tôi cuối cùng của nhà văn như thế : toàn bộ một đời cầm bút đối với người đời.

2008-05-16

Hiểu và yêu

Mỗi con người, ở mỗi thời điểm trong đời mình và trong bối cảnh của mình lúc ấy, với kiến thức, nghiệm sinh và niềm tin của mình lúc ấy, có những nhu cầu của riêng mình và có thái độ với người đời theo nhu cầu ấy, lúc ấy. Chỉ khi ta biết quên mình một tí, ta mới cảm nhận được cũng những điều ấy ở người khác ta và, có khi, ta thông cảm, tuy không thể chia sẻ được. Ta hiểu. Ta đành. Ta yêu. Có khi tình yêu chỉ có thế thôi. Hè hè…

2008-05-16

Tình và suy luận

Tôi đã từng làm bạn với người đủ thứ giới, đủ thứ quốc tịch. Qua đó tôi cũng hiểu : tình bạn, tình yêu đích thực luôn luôn là một quan-hệ cá-biệt, những suy luận không tạo ra tình, chỉ an ủi con người về sự bất lực yêu của mình

thôi.

Nhưng dù sao đi nữa, vẫn phải hiểu. Người khác. Chính mình. Chỉ như thế mới có được tình yêu có gốc người, đáng yêu.

2008-05-16

Cho-Nhận trong thơ văn, dịch thuật

Trong thơ văn, dịch thuật, mình cứ viết, cứ dịch như mình cảm. Ai không cảm được, thiệt cho người ấy, thế thôi.

Ai làm được gì, mang lại được gì cho người khác, cứ làm, chỉ có thể "được", không thể "mất" bất cứ gì vì trong quan-hệ này với người đời chỉ có thể cho hay không cho thôi. Ai muốn nhận thì nhận, ai biết nhận tới đâu, nhận tới đó. Thế thôi.

2008-05-17

Yêu trẻ thơ

Yêu trẻ thơ rất dễ : nó không có khả năng hại mình.

Yêu trẻ thơ rất khó : dù không cố tình, mình vẫn có thể hại nó, hại cả một kiếp người.

2008-05-17

Sợ

Bất cứ điều gì người đời chân tình với tôi đều khiến tôi sợ hãi : tôi không biết tôi có khả năng

đáp lại trong thế giới thực này hay không.

Và tôi không thể làm người ngoài cái thế giới thực này.

Vì thế, mỗi khi hạ bút, tôi run sợ.

2008-05-19

Không gian và thời gian của người

Con người có một không-thời-gian chung, y hệt đối với mọi người, ít nhất là trong cõi trung mô : không-thời-gian vật-lý.

Vì nó cũng là sinh-vật và là người, nó có thêm hai không-thời-gian khác : nhục-cảm và tư-duy.

Ngoài những giây phút hiếm hoi cùng nhau nhập đồng qua thể xác hay những nghi lễ, những bốc đồng của đám đông, hai không-thời-gian cuối luôn luôn cá-biệt. Đó là cơ sở của mọi nỗi cô đơn ở đời. Đồng thời đó cũng là nguồn gốc khiến quan-hệ giữa người với người phong phú vô cùng tận. Không chấp nhận nổi nỗi cô đơn ở đời thì chỉ còn cách cùng nhau tồn tại trong những bộ "đồng phục" chán ngắt, chẳng bao giờ mời được nhau thưởng thức chút cô đơn của nhau, chẳng bao giờ được hưởng những khoảnh khắc – tuy rất hiếm nhưng có thật – đồng tình, đồng ý, đồng tâm.

Và không thể nào có văn chương, nghệ thuật.

2008-05-21

Khóc

Khi buồn, cứ kiếm bạn thổ lộ tâm tình và khóc cho vơi lòng, điều ấy tự nhiên, không có gì phải xấu hổ cả. Ta cũng không nên ngại làm phiền người đời. Cho nhau niềm vui hời hợt rất dễ. Cho nhau nỗi buồn thăm thẳm mới thật khó. Chẳng khác gì làm thơ, hành-văn.

Tạo hoá sinh ra con người biết khóc trước rồi mới biết cười sau. Có thể vì vậy mà nó biết thương yêu trước khi biết hận thù. Cứ nhớ tuổi thơ của mình, cứ đón nụ cười đầu tiên của trẻ con, thì thấy.

2008-05-22

Làm việc

Làm việc, nhất là việc duy trì, phổ biến, phát triển văn hoá, đâu phải là chạy trốn, khép mình trong nỗi cô đơn ! Đó là việc bù đắp cho ta và cho người đời điều thiếu nhất trong cuộc nhân sinh này. Vậy cứ say sưa làm, vui lên, vững tin ở mình, vững bước ở đời. Thế nào cũng còn lại một điều gì cho độc giả và chính ta.

2008-05-22

Nhạc và tôi

Nhạc là hình-thái nghệ-thuật tiền ngôn-ngữ. Nó có khả năng giúp tôi nhớ và… quên. Nhớ mình, quên ta.

Vì thế, hai hình thái nghe nhạc phổ biến nhất

là : tập thể và cô đơn.

Phải công nhận, ở đời thi thoảng cũng có khoảnh khắc thần tiên, ta với mình nghe nhạc – tay đôi. Hiếm lắm đấy, bạn đời ơi. Hè hè…

Có lẽ vì thế nhạc kị tôi và tôi kị nhạc[8]. Khi cần trở về mình hay ra khỏi mình, tôi thường tìm một thứ ma tuý ít nguy hiểm hơn : làm việc. Làm bất cứ gì, kể cả làm tình, nhưng thật chân tình, đam mê.

2008-05-23

Sống vì…

Trước tiên, ta sống vì ta. Đó là lẽ tự-nhiên.

Sau đó, nếu may phước, ta sống vì ai khác. Đó là khát khao làm người của mọi người, nhất là thanh niên. Nhất là mẹ hiền, cha chưa quá tự phụ, ngu muội.

Cuối cùng, ta nên run rẩy thử sống vì người đời. Đó là giấc mơ văn chương, nghệ thuật, lý trí của chính ta.

2008-05-23

Yêu và bốc đồng

Ở nhân gian này, tình yêu, khi có thật, và tồn tại được lâu dài, xét cho cùng là một quá trình

---

[8] "*Nhạc với anh không bầu bạn được. Nó không thấm được vào da anh.*" *Vacance, Un amour métèque*, Nxb L'Harmattan, Paris, 1994.

đằng đẵng tìm nhau, chỉ thi thoảng mới có khoảnh khắc bốc đồng. Những khoảnh khắc ấy thăng hoa thành Tình. Quá trình kia nhẫn nại thành Nghĩa.

Thế thôi cũng đủ khiến nhân gian này đáng sống, đáng yêu.

2008-05-23

Yêu và tồn tại

Yêu, và do đó được yêu, là hình thái tồn tại ở đời vượt thời gian và không gian. Bao lâu ? Không tuỳ ta. Tuỳ người đời.

Văn chương chữ nghĩa cũng thế thôi.

2008-05-23

Mệt và phấn chấn

Tôi chỉ mệt mỏi khi tôi cảm nhận hay ý thức rằng tôi bất lực trước cuộc đời này, không đáp ứng được những yêu cầu chính đáng của người thương mến tôi.

Tôi phấn chấn khi người ấy say sưa làm việc, yêu đời, yêu người, tin tưởng ở chính mình.

Điều ấy tăng cho tôi sức sống, sức làm người, mở cho tôi một khả năng… yêu. Hè hè…

2008-05-28

Vẻ đẹp mê hồn của nàng tiên Toán

Nàng tiên toán không bao giờ tha thứ lỗi chính ta. Nàng đẹp mê hồn ở đó. Phải về già, khi đã mất gần hết khả năng yêu yêu, hè hè, tôi mới hiểu được.

Lần đầu tôi liều lĩnh dịch một tiểu thuyết Ziao Chỉ qua tiếng PhuLăngXa, nếu không có một người bạn, cũng Ziao Chỉ như tôi, giúp tôi sửa bản thảo, có lẽ không nhà xuất bản PhuLăngXa nào dám nhận đăng. Người ấy không là nhà văn. Nó là nhà toán học. Nhưng tôi biết : trong những người Việt viết tiếng Pháp lúc đó, không ai viết tiếng Pháp kinh điển hay bằng nó. Khi còn sinh viên, nó đã sáng tác nhiều truyện ngắn cực hay bằng tiếng PhuLăngXa. Trong lúc nó chuẩn bị thi vào các trường kỹ sư lớn của Pháp, bà thầy Pháp văn của nó bảo : mày sinh ra để viết văn, sao mày mất thời giờ với toán làm chi ?

Có lần tôi hỏi nó : toán có cái quái gì mà khiến mày mê đến thế ? Nó trả lời : tao mê chất thơ của toán.

Tôi hiểu. Vẻ đẹp của toán, "*la beauté des mathématiques*", tôi mê từ lâu, tuy tôi đã ý thức rất sớm rằng tôi sẽ không bao giờ với tới được : trần tục như tôi thì toán tiếc gì ? Thế mà vẫn cứ bị ám ảnh ! Hè hè…

Tôi thông cảm. Dù tôi sẽ không bao giờ sờ tới được chất thơ ấy, bất cứ tôi viết gì trong bất cứ thể loại nào với bất cứ ngôn ngữ nào, nó vẫn ám ảnh tôi, tôi vẫn sợ đăng một văn bản có lỗi chính tả.

Và chàng với tôi thoải mái cãi nhau. Hàng chục năm trời. Thi vị hết xảy…

Bây giờ tôi đã bớt sợ, đã hiểu rằng kiến thức khoa học không đồng nghĩa với tình nhân văn. Nhưng, không hiểu tại sao, ngay bây giờ, mỗi khi hạ bút, nhất là trong ngôn ngữ Ziao Chỉ, tôi vẫn căng cứng người, cháy khô cổ họng, thèm viết được những câu văn không thể phạm lỗi chính tả trong bất cứ ngôn ngữ nào của người đời. Điên thật !

T.B.

Coi vậy chứ nàng thơ có lúc rất có duyên với lỗi chính tả !

Câu thơ tồi sau của Malherbe :

Et Rosette a vécu ce que vivent les roses
L'espace d'un matin…

bi thợ in sắp chữ sai, sửa thành thơ… hay :

Et rose, elle a vécu ce que vivent les roses
L'espace d'un matin…

(lời đồn, không có gì đảm bảo là chuyện thực !)

2008-05-30

Đọc Trần Đức Thảo

Liếc qua giáo trình *Lịch sử tư tưởng trước Marx* của Trần Đức Thảo do Phạm Trọng Luật sưu tập trong ămvc, tôi bỗng mủi lòng. Ngay lúc cất bước, chàng đã sẵn có kiến thức sâu rộng, đứng liền ở thế tổng quán cho phép khơi nhu cầu tổng hợp và đi thẳng vào những vấn

đề cốt lõi của triết học Tây U (đây là bản lĩnh riêng của chàng, không phải ai có học thức như chàng cũng có được), ung dung zui chơi trong những sân chơi đáng chơi của triết học quốc tế ngay ở tuổi thanh niên.

Ôi, được đào tạo một cách chính quy có chất lượng, đỡ mất thời giờ biết mấy ! Hè hè...

Càng mủi lòng hơn : đây không là một văn bản tranh hùng tranh bá với người đời trên triết đàn quốc tế, sân chơi của chàng khi còn sống ở Pháp, chỉ là một giáo trình để chuyển lại kiến thức cho sinh viên Việt Nam không sành ngoại ngữ Tây U. Thế mà chàng bỏ thời giờ làm ! Quý biết mấy, tình này.

Tôi bỗng thèm : sẽ có một ngày thanh niên Việt Nam bước vào bất cứ lãnh vực nào của kiến thức cũng có thể có ngay một sự đào tạo chính quy như thế. Bằng tiếng Việt. Chẳng thể nào khác được, nếu ta muốn kiến thức của người đời tứ xứ biến thành kiến thức của đông đảo người Việt.

Trước đó, chắc chắn phải dẹp bỏ cái Bộ Quốc Gia Giáo Điều Ráo Tiền hiện đang hành hạ dân ta.

2008-06-02

Mình-Ta

Quan-hệ mình-ta là quan hệ cá-biệt, đặc thù, không thể nhét trong cũi khái niệm, chẳng nên ép nó vào phong cách xưng hô nào hết.

2008-06-02

Nội tâm và ngoại giới

Sơ sinh, ta chỉ là một con thú, trong đầu không có được một từ, nói chi đến biết và hiểu. Phải ngót một năm sau ta mới bắt đầu bập bẹ từ mẹ. Không có mẹ, nếu ta chưa toi mạng, chắc gì ta đã cảm được thế nào là tình ? Bản năng của con người hình thành như thế đấy. Vì thế, ở nhân giới, trong bất cứ nền văn hoá nào, tình người – đặc biệt tình mẹ con – là cốt lõi của văn chương, nghệ thuật.

Ta nên người xuyên qua quan-hệ, tốt và xấu, của ta với người đời. Vì thế ta chỉ có thể biết và hiểu chính ta xuyên qua quan-hệ ấy. Ngược lại, ta chưa biết và hiểu chính mình thì đừng mơ thực sự biết và hiểu người đời. Nhiều nhất là Yêu thôi. Nhưng Yêu không có nghĩa là biết yêu – ngang tầm người.

Lúc buồn phiền ta không nên hướng vào nội tâm, sẽ chỉ thấy thiếu hụt, cô đơn, sa mạc. Rồi quay trong đầu những suy nghĩ ít khi khớp với đời thực, người thực, tự làm khổ mình. Ngược lại, ta nên hướng ra ngoài đời với thái độ này : cho được ai điều gì, cứ cho. Thế nào cũng sẽ có người mở lòng nhận, không ít thì nhiều, tuy chẳng bao giờ "toàn tập" và tuyệt đối. Và ta sẽ được ấm áp trong lòng, thanh thoát trong tư duy.

Yêu tha-nhân ở mình là điều kiện để hiểu chính mình. Hiểu chính mình là điều kiện để yêu được tha-nhân ở ngoài đời. Chính nhờ cái mình nửa chung nửa riêng ấy mà ta có thể yêu sự khác biệt của người đời. Không có sự khác biệt ấy, ngoại-giới, dù thanh lịch đến mấy, chỉ

là sa mạc. Không có cái mình chung ấy, ngoại giới chỉ là rừng xanh.

Khổ thật ! Hè hè…

2008-06-06

Tư duy biện chứng thường ngày

Mỗi lần hành động, nhất là trong thế giới nhục cảm và văn hoá, ta thường quên tất cả những gì ta từng khao khát, nghĩ, làm, viết và nói. Ta chỉ thấy hôm nay và ngày mai có lợi cho ta thôi. Ta chỉ thấy người bây giờ thôi. Ta chỉ thèm thuồng, chỉ biết yêu đến thế thôi.

Tư duy biện chứng trong cuộc sống thường ngày chỉ khác tư duy kiểu khác ở điều này : ôm cả quá khứ ở chính mình vươn tới tương lai mình lựa chọn đối với người đời để chung sống với nhau.

2008-06-06

Biên tập

Nhân đọc một bản dịch khó hiểu của một tác phẩm của Kertész Imre.

Văn chương, ngay cả văn chương dịch, đâu phải mì ăn liền, tưới tí nước mắm thì thành món ăn Ziao Chỉ !

Chỉ ở nước ta mới có chuyện một công chức nào đó, không biết ngoại ngữ, chẳng hiểu tài năng học thức tới đâu, có toàn quyền biên tập một nhà văn đã được giải Nobel văn chương ! Ở ta, cái bệnh "biên tập" chỉ là cái đuôi quan

lại trong văn hoá ZC thoi thóp kéo dài tồn tại ở đời nay. Ngày nào nó còn tồn tại, ngày ấy dân ta không khá được trong lĩnh vực này.

Nếu bản thân nhà văn hay dịch giả chấp nhận quyền biên tập ấy thì chỉ có hai lý do :

a/ đành vậy để cứu vãn phần nào hành-động hành-văn của mình. Ai mà chẳng phải hành-động trong bối cảnh !

b/ chính mình đã chấp nhận cái quyền dấm dớ ấy để được ***là*** nhà văn.

Trong lĩnh vực văn chương, văn học, nếu người Việt muốn chui ra khỏi cái ao làng của mình thì nên mở cửa đi ra ngoài, mở óc, mở lòng tiếp đón tha-nhân trong nhân-giới mênh mông này, cho họ thời giờ tìm hiểu họ trong bối cảnh lịch sử riêng của họ và chung của loài người. Cho ! Hè hè… Trong dân ta, có đầy người biết và hiểu điều ấy. Không biết đến bao giờ thì những thủ lĩnh văn hoá tư tưởng ở nước ta mới biết được và, thậm chí, hiểu được. Tết Congo ? Tết Congo không thể có thực. Vậy thì ta nên nghĩ tới cách thực thi một cái Tết ZC trong lĩnh vực này. Trước mắt, với khả năng giới hạn của những cá nhân.

2008-06-09

Yêu văn, yêu người

Chúng ta nên người trong những hoàn cảnh khác nhau, tiếp tục làm người trong những hoàn cảnh khác nhau. Thế thì chúng ta tiếp cận, cảm nhận, suy nghĩ, ứng xử đối với mọi chuyện cũng khác nhau. Đó là điều chắc chắn,

hiển nhiên. Nhưng chúng ta vẫn gần nhau được vì, bất kể mọi sự khác biệt do hoàn cảnh, chúng ta có một điều gì giống nhau. Theo tôi điều ấy là : chúng ta tự do và chân tình với chính mình, với người đời, và chúng ta yêu văn chương nghệ thuật đích thực.

Điều rắc rối ở chỗ này : chúng ta chân tình thật, nhưng cũng một cách... khác nhau !

Kiên nhẫn yêu văn, yêu người, khó thật.

2008-06-09

Ba địa ngục của nhà văn

Trong BnF (Bibliothèque nationale de France), Thư viện Quốc gia Pháp, có một cõi âm u gọi là Địa Ngục [9]. Ở đó có một xà lim chuyên trị những tác phẩm văn chương đã bị chính quyền đương thời, và sau đó có khi hàng thế kỷ, cấm không được tồn tại ngoài đời.

Người Pháp kể cũng lạ. Họ cấm tác phẩm sống ở đời nhưng không tìm cách tiêu diệt nó vĩnh viễn mà… ngược lại !

Emmanuel Pierrat – luật sư chuyên về kiểm duyệt – viết :

"Đúng là việc đốt sách phóng đãng đã từng có thực, để dằn mặt công chúng bằng ngọn lửa bùng cháy cực đẹp, truyền bá gương đạo đức trong sự thoả mãn của quần chúng. Nhưng người kiểm duyệt, như một kẻ yêu sách, luôn

[9] *Les Enfers.*

luôn sưu tập vài văn bản để cất giấu, giữ làm "dự trữ". Hơn thế, họ còn khéo léo tổ chức cho căn bệnh sưu tập lạ lùng ấy tồn tại ngay trong những thư viện. Những căn phòng đầy giá sách bí mật ấy thường gọi là "Địa Ngục"... Phụ bản của Đại Từ Điển phổ cập Larousse xác định rằng ở BNF có một nơi lưu trữ không bao giờ mở cho công chúng : đó là Địa Ngục, nơi tập hợp mọi sự phóng đãng dâm loạn bằng ngòi bút hay bút chì." [10]

Đầu năm 2008, BnF lôi ra triển lãm suốt mấy tháng liền.

---

[10] Emmanuel Pierrat – avocat spécialiste de la censure – écrit « L'autodafé des livres licencieux a certes existé, pour la démonstration publique, la beauté de la flambée, l'édification et la satisfaction des masses. Mais le censeur, en bon bibliophile, a toujours pris soin de collecter quelques exemplaires à placer à l'abri, en « réserve ». Et même, d'organiser savamment cette étrange collectionnite au sein des bibliothèques. Ces pièces aux rayonnages secrets sont désignées communément comme des « Enfers »… Le *Supplément* du *Grand Dictionnaire universel* de Larousse précise qu' « il existe à la Bibliothèque nationale un dépôt qui n'est jamais ouvert au public : c'est l'Enfer, recueil de tous les dévergondages luxurieux de la plume et du crayon ».

Địa Ngục kiểu này, lớn nhất, ở tại Thư viện của… Vatican :

Enfin, un enfer mythique tant il est inaccessible où est accumulée « la plus impressionnante et la plus ancienne des collections d'ouvrages qui ne se lisent que d'une main… » la Bibliothèque… vaticane.

http://www.berthomeau.com/article-17465592.html

Hè hè…

Tại các nước "XHCN", ngoài sách dâm còn có tác phẩm chính trị. Hè hè…

Ra thế. Địa Ngục này không vĩnh cửu. Nhà văn bị đày ải hàng thế kỷ vẫn còn hi vọng có ngày trở lại ở đời xuyên qua tác phẩm của mình. Như tác phẩm của nhiều nhà văn Việt Nam thời tiền chiến, *Nhân Văn – Giai phẩm*, ở miền Nam thời đất nước còn chia đôi, thậm chí ở… hải ngoại Đông-Tây Âu. Thế thì nó chưa đáng sợ lắm…

Với nhà văn, ở đời có một Địa Ngục đáng sợ hơn. Đó là hành trình ngược lại : vèo ngây ngất trong Thiên Đàng chữ nghĩa vài năm tháng, dăm mùa thời trang, rồi vĩnh viễn tan vào cõi vô ngôn. Thân phận của đại bộ phận tác phẩm tràn ngập thị trường chữ nghĩa. Xét cho cùng, đó là thân phận chung của người đời. Đành vậy, chẳng có gì đáng tiếc, đáng sợ.

Địa Ngục kinh hoàng nhất là Địa Ngục này : một đời ngạo nghễ danh vọng và quyền lực để rồi, lúc buông tay thả bút nín lời, muốn chết luôn cũng không chết được, cứ phải sống mãi kiếp "*nửa người nửa ngợm nửa đười ươi*" như một tấm gương "lạc thiền" ngôn ngữ. Không gì đáng sợ hơn cho kẻ cầm bút và… chính khách, những kẻ cơ bản hành-động bằng lời.

2008-06-15

Sự bất lực của Thượng Đế

Thượng Đế có thể lôi bất cứ ai đi bất cứ lúc nào nhưng Thượng Đế không có khả năng buộc con người ly biệt nhau. Cứ đọc Nguyễn Du và Hồ Xuân Hương thì biết. Ngọc Hoàng Thượng Đế có thương gì hai con người này đâu ? Thế mà họ vẫn sống ở ta.

2008-06-15

Văn gà đá

Có lần bạn nói với ta, ta vẫn nhớ : bạn ngừng cộng tác với một báo oép vì không thích làm gà đá. Ta đã mừng cho bạn. Đó là một "truyền thống" rẻ tiền trong làng văn Ziao Chỉ. Chẳng để làm gì, chẳng đi tới đâu. Vì nó ăn khách, các nhà xuất bản, các báo giấy cũng như oép dùng nó, kích thích nó để câu khách cầu danh, và các nhà văn háo danh hão thích nhào vô : viết một bài gà đá chỉ mất vài giờ thôi mà "nổi tiếng" liền. Dịch hay viết một tác phẩm văn chương đâu dễ thế, mà chưa chắc gì lừng danh ngay. Nhưng cuối cùng thì văn gà đá trôi ngay vào quên lãng với hằng hà sa số văn gà đá khác, còn tác phẩm đáng dịch và được dịch, đáng viết và được viết, thỉnh thoảng ở lại với người đời. Vì thế, ta đừng thèm dùng chữ nghĩa của ta để chơi trò gà đá. Chuyện ấy quá nhỏ nhoi. Thiên hạ sẽ biết, đánh giá ta qua dịch phẩm và tác phẩm của ta, chứ không qua những "xìcăngđan" bé tí xíu ấy.

2008-06-15

Tự kiêu[11]

Ở đời, nếu chưa *biết* tự ái, nên *biết* tự kiêu. Chưa biết tự kiêu, chẳng bao giờ dám "xé rào", thoát thân khỏi những ràng buộc cổ lỗ, khô cằn, nhàm chán của người đời xưa tái sinh trong đời nay, trong đời ta.

Tự kiêu, trước hết, phải là tự kiêu với chính mình, giữ một khoảng cách giữa mình với mình, tránh nạn tự phụ vô lối, rẻ tiền, nhạt nhẽo. Sau đó mới có thể tự kiêu với người đời.

Đừng bao giờ tự kiêu với bạn. Sẽ suốt đời cô đơn.

2008-06-19

[11] *Orgueil*. Một khái niệm độc đáo của Sartre gắn liền với triết lý của chàng. Ý thế này. Con người đã (là) tự do và bình đẳng với mọi người, nó phải đích thân gánh trách nhiệm và trả giá cho mọi hành động của nó đối với người đời, không được đổ lỗi, viện lý này cớ nọ, sự thật này sự thật kia hay một Đấng thiêng liêng nào đó để biện minh cho hành động của mình. Nhân vật tiêu biểu cho phong cách sống ấy là Goetz trong vở kịch *Le Diable et le Bon Dieu*. Chẳng phải chuyện đùa đâu, khắc khoải cô đơn lắm đó, hỡi bạn đời ơi. Tự do "hiện sinh" kiểu Sartre là như thế, muốn làm gì cứ làm thì đúng đấy, nhưng không bao giờ vô tội vạ, kể cả khi không làm gì cả ! Kinh thật.

Đọc Chuyện cổ tích cuối cùng của Ottlik Géza

Nguyễn Hồng Nhung dịch từ tiếng Hung

Văn kinh điển, thể loại cũ kĩ nhất trong mọi nền văn hoá, nhưng nội dung mới, ngay cả với thế kỷ 20, thậm chí hôm nay :

1/ Một khi con người đã được giải phóng khỏi những nhà tù mà người đời từ xa xưa tới hôm nay đã xây dựng để ru nó yên ngủ, không thế lực nào, không bùa phép nào có thể nhốt nó trở lại.

Trần Dần và Phùng Quán đều đã từng say mê lý tưởng cộng sản kiểu Ziao Chỉ, sẵn sàng sống chết vì nó. Một khi họ đã tự giải phóng khỏi cái kim cô ấy, người ta có thể bắt họ đi học tập cải tạo dài dài, cấm lên tiếng, nhưng không thể chụp lại cái mũ quái quỷ ấy trên đầu họ.

2/ Ở đời, không ai sống ngược thời gian được. Chuyện đã làm đã viết đã nói, đã rồi, chẳng thể huỷ bỏ xoá đi được. Nhất là chuyện giải phóng con người !

Một khi đã lỡ mở cái *Hộp Pandore* này, phải sống cạn kiếp người thôi. Có lắm chuyện đau buồn thật, nhưng chẳng có gì đáng sợ, có lúc cũng zui zui. Thỉnh thoảng, trong cơn yêu, lại có thể chân tình với nhau. Đó là nền tảng của mọi giá trị đáng ở đời.

Chí ít cũng tự mình nên người.

2008-06-20

Chiếm hữu và cho

Ai chẳng khát khao quyến rũ, chinh phục, chiếm hữu ?

Chẳng dễ tí nào nhưng, tuỳ mức độ, cũng chẳng khó gì. Có khi khôn khéo một tí, mặc cả một tí, đúng giá là có liền.

Cho được ai điều đáng cho nhất ở mình mới là niềm vui lớn ở đời.

Khi ta hiểu được điều ấy, ta bỗng khám phá : "*cho*" khó hơn quyến rũ, chinh phục, chiếm hữu nhiều. Vì ta hoàn toàn lệ thuộc tự do nhận hay không nhận của người đời. Tự do ấy không hề biết tính toán, mặc cả.

Mẹ đã từng dạy ta : ra ngoài đường, không được nhận bất cứ gì của bất cứ ai cho mà !

Vì thế biến được chữ nghĩa thành văn chương chẳng phải chuyện đùa.

Hè hè…

2008-06-27

Một khuôn mặt của tự do

Một khuôn mặt phổ biến của tự do là : con người có thể trở mặt với nhau bất cứ lúc nào.

Đột ngột, tồi tệ, tàn nhẫn. Vì những lý do nhỏ nhen không thể tưởng tượng được trong tình yêu, tình bạn, tình người.

Đời nó vậy, người nó vậy, biết làm sao bây giờ ?

Làm người tự do và trìu mến, khó thật.

Làm thơ dễ hơn nhiều.

Đành vậy. Hè hè…

2008-06-27

Văn chương là hư cấu ?

1. Văn chương đương nhiên là hư cấu, ngay cả khi thuật lại chuyện có thực. Trong văn chương, chuyện có thực chỉ bắt đầu thật xuyên qua cách tiếp cận, tư duy, xúc động bằng ngôn ngữ của nhà văn nếu… có độc giả đồng tình, đồng ý, đồng cảm với nhà văn xuyên qua ngôn ngữ ấy.

2. Hư cấu mà chỉ có trí tưởng tượng phong phú và kỹ thuật điêu luyện thôi, không thể thành văn. Kỹ thuật xây dựng cốt truyện, nhân vật, dẫn dắt lời kể, mài câu giũa chữ, chỉ là tay nghề của thợ chữ, có thể sản xuất hàng loạt hàng hoá ăn khách, ăn tiền, tạo danh hão một thời buôn "văn", không thể sáng tạo tác phẩm nghệ thuật.

3. Ngôn ngữ chỉ thành văn khi có nhục cảm. Muốn có nhục cảm, trong bất cứ đề tài, thể loại nào, nhà văn phải *dám* và *biết* viết chính mình, biết hành-văn.

Nhưng nhà văn vừa làm chủ tư tưởng vừa làm chủ ngòi bút của mình, cực hiếm.

Trên cơ sở trên, nhà văn còn giữ được chút hồn nhiên, còn biết ngây thơ âu yếm đôi điều trìu mến giản dị trong cõi người khốn nạn hôm nay, càng hiếm hơn. Gide viết *La porte étroite*

và *La symphonie pastorale*, Camus viết *L'étranger* và *Le mythe de Sysiphe*, Sartre viết *Le Diable et le Bon Dieu* và *Les mots* đều đáng phục. Nhưng Saint-Exupéry viết *Le petit prince* mới thật đáng yêu. Không phải tình cờ mà đông đảo người đời tứ xứ yêu tác phẩm ấy hơn những tác phẩm kia.

Tội nghiệp và đáng đời các triết gia quá ! Hè hè…

2008-06-27

Con người toàn-hảo

Ai mà chẳng biết, ở đời không có ai toàn hảo. Toàn hảo nghĩa là : toàn hảo đối với người khác. Chứ đối với chính mình, ai mà không toàn hảo ! Người khác đã khác mình, làm sao mình có thể toàn hảo đối với nó ?

Tuy vậy, ai chưa từng mê man tìm người toàn hảo để quý mến, để yêu ? Mỗi lần tưởng mình đã tìm được là một lần ít nhiều dại dột, đau đớn. Thế mà không sao dứt được khát khao này. Dễ hiểu. Con người vĩnh viễn tìm điều mình thiếu hụt. Ta đã không toàn hảo thì điều ta thiếu hụt nhất là Sự Toàn-hảo… hão, chưa hề có và không thể có trong kiếp nhân sinh.

Suốt đời phải sống bi hài kịch này, ta nên tiếp cận và ứng xử với người đời ra sao đây ? Ưu tiên chú ý tới mặt xấu hay mặt tốt của nó ? Hay chú ý liền cả hai ? Từ đó, chơi với nó hay không chơi ?

Ta nên chú ý liền cả hai để không bị bất ngờ khi ăn đòn. Và cứ nên chơi với mặt tốt của nó.

Ngu đến thế là cùng ? Chưa chắc. Được chơi với mặt tốt, dễ thương hay đáng thương của một con người trong 10-20 năm để rồi ăn cú đá giò lái đau điếng của nó, xét cho cùng, khi khoá sổ, lời quá mà ! Làm kinh tế thị trường nhân tâm phi vốn lãi là như thế. Đáng làm lắm. Hè hè…

2008-06-30

Một giấc mơ hão

Đây là một giấc mơ hão của nhiều nhà văn (nam) Tây U trong thế kỷ 19 và 20 : được một người đàn bà yêu – như mẹ, như chị, như em…

Và yêu người đàn bà ấy, cũng kiểu ấy…

Mon enfant, ma sœur
Songe à la douceur
D'aller là-bas vivre ensemble
Aimer à loisir
Aimer et mourir
Au pays qui te ressemble
Hỡi con, hỡi em yêu
Hãy mơ nhớ nỗi dịu dàng âu yếm
Đi tận đẳng kia cùng nhau sống
Thoải mái hết mình yêu
Yêu và chết
Ở xứ sở giống em

(Beaudelaire)

Đây cũng là giấc mơ hão của nhiều nàng tiên trong thế giới hôm nay : cho tất cả, dồn tất cả, chỉ vào một người đàn ông.

Nó nhận sao được ?

Làm con thôi, đã điếng đòn, suốt một kiếp người.

Làm em, tuy nhiều lúc cực kì âu yếm, nhưng không phải lúc nào cũng yên ả.

Còn làm anh, lại Ziao Chỉ nữa, xin miễn bàn : kinh hoàng !

Chỉ yêu em hàng ngày trong quan hệ bình đẳng giữa người với người thôi, chưa chắc ta kham nổi… Làm sao ta dám làm anh của ai ?

Nhưng ta "hiểu", yêu cầu đó chính đáng. Đời nay, quan hệ bình đẳng chỉ là điều kiện tối thiểu cho phép ta yêu nhau ngang tầm thời đại, nó cần thiết nhưng không đầy đủ.

Còn phải biết yêu ngang tầm người nữa chứ ! Và con người có lịch sử, là văn hoá, nhất là Ziao Chỉ.

Anh vẫn cần… em ! Khi em dám thật, anh vẫn dám… yêu.

Hè hè…

2008-07-01

Thực và thật

Con người thực có thực từ muôn thuở, không chỉ một vài, có hàng tỷ. Đó là vài kí lô xương thịt đậm chút bản năng sống.

Con người thật chỉ bắt đầu thật khi muốn thật với người khác.

Chẳng dễ tí nào. Chí ít cũng phải biết :

1/ Yêu mến tự do của người khác. Đó là điều kiện tiên quyết.

2/ Quan tâm hay, hơn thế, quý trọng sự khác

biệt của người khác mình.

3/ Thật với chính mình. Đây là điều khó nhất.

Được thế rồi lại còn phải có dịp gặp người cũng đang thế. Lúc đó, ta mới có thể có thật với nhau, với mình, với chính ta.

Ôi, không biết lết cạn kiếp người này, ta có ngày may mắn được thật mình với mình ai không ?

Hè hè…

2008-07-01

Thương người như thể thương thân

Hiểu là thương hại, nghe còn được. Hiểu là thương yêu thì tội nghiệp người quá !

Yêu chính mình, cực khó. Mình biết mình quá rõ, yêu sao được ?

Tình yêu đòi hỏi sự khác biệt, chút xa xôi bí hiểm khiến ta tò mò, khát khao phiêu lưu mạo hiểm vươn tới người. Chỉ tha nhân mới cho được ta những điều ấy. Chính vì tha nhân không là ta.

2008-07-05

Sĩ diện

Càng về gia, tương lai càng hẹp, càng nghèo. Phải chăng vì thời gian tồn sinh của ta càng ngắn ? Phải chăng ta chẳng còn gì đáng sống nữa ? Phải chăng ta bắt đầu chấp nhận bất lực trước cuộc đời ? Phải chăng vì vậy ta thường

hồi tưởng quá khứ hơn là ao ước tương lai ?

Nhưng khi hồi tưởng quá khứ, vì sao ta nhớ rất ít niềm vui ?

Tình mẹ, tình cha, kiểu này kiểu khác, ai mà chẳng có ? Tình em, tình anh, bình thường ai cũng có thôi. Tình bạn, chắc chắn ai cũng đã từng có. Thế thôi.

Còn những nỗi đau, ta nhớ quá nhiều…

Quên sao được ?

Vì sao vậy ?

Hạnh phúc, nỗi đau, không tự có ở ta. Đều do tha nhân mang tới. Ngoài tha nhân ta chẳng là gì đối với ai cả, kể cả chính ta, ta chẳng thể hạnh phúc hay đau khổ được. Nếu ta đếch cần tha nhân, thành tâm vô ngã vô thường hay chỉ khao khát những thiên đường ngoài nhân giới, ta sẽ không bao giờ khổ đau, không bao giờ… hạnh phúc. Ta sẽ không bao giờ biết yêu, kể cả một người đàn bà, kể cả một thằng đực rựa, ta sẽ suốt đời yêu lộn. Hè hè… Ta sẽ chẳng bao giờ yêu được những con người của thời này.

Ta đã dám hạnh phúc, ta đành chấp nhận khổ đau. Khi ta đau khổ kiểu ấy, chỉ có tha nhân mới giải phóng ta được.

Hạnh phúc, còn sống, ta còn có thể có khi người cho ta còn yêu ta. Khi người ấy không yêu ta nữa thì ta mất. Vĩnh viễn. Chẳng gì cứu vãn được. Lúc đó ta đau. Vừa phải thôi. Đó là lẽ tự nhiên. Tương lai người khác ít khi trùng hợp với tương lai ta. Bất kể tương lai thế nào, chỉ mẹ mới yêu con từ sinh tới tử được, mẹ ơi. Hè hè… Nhưng cũng có khi hạnh phúc ấy phải

chấm dứt vì cuộc sống của bất cứ ai cũng hữu hạn. Mẹ sẽ phải chết. Con cũng vậy. Ta cũng vậy. Em cũng vậy. Tình này, vứt đi đâu ? vứt cho ai ? Ta đành vậy, ta hành-văn, ta vứt mình vào chữ nghĩa, cho mọi người, xin ai đó cho ta được không chỉ là một con thú. Nỗi đau ấy đau thật, nhưng vẫn kham được. Ta là sinh vật mà. Nhưng ta còn là người. Mẹ ta, em, bạn ta, sẽ phải chết. Ta còn sống, họ chưa chết tốt được, họ tiếp tục sống ở ta… Nếu khả thi, họ sẽ tiếp tục sống qua tình yêu chữ nghĩa, văn chương, văn học, triết lý, nghệ thuật ở ta. Với người đời.

Nỗi đau – không vì hận thù, dễ hiểu quá, không vì tình yêu tha nhân cho ta và sự hữu hạn sống của nó, ta đành chấp nhận, biết làm sao bây giờ ? –, mà người đời giáng vào ta, vì trăm thứ lý do mà ta hiểu được (thế thì phúc cho ta quá !) hay chẳng bao giờ hiểu được (tội nghiệp lý trí của ta quá !) người đời chết đi cũng không giải phóng ta được. Vì đó là nỗi đau vô ngôn. Giải phóng ta khỏi nỗi đau ấy, người đời chỉ cần buông cho ta một lời. Chỉ có trong tiểu thuyết hay tôn giáo thôi, không có trong văn hoá Ziao Chỉ ! Hư cấu 100%. Hiện thực, nhất là Ziao Chỉ, không bao giờ huyền ảo đến thế. Sĩ diện mà… Ăn mày được người đời một lời ấy, khó lắm đấy, bạn đời ơi. Đọc thơ trăn trối của Chế Lan Viên thì biết khó đến thế nào. Cho nhau thời gian, đã khó. Cho nhau một lời chân tình trìu mến còn khó hơn vô tận.

Ôi, phải chi ta cũng biết căm thù ! Nhưng Trời không ban cho ta bản năng ấy. Ta chỉ biết khao khát hiểu thôi. Và ta biết, ta sẽ không bao giờ hiểu được tất cả, hiểu chỉ một người, hiểu

được đời ta. Hè hè…

Ôi, cái sĩ diện trong văn hoá Ziao Chỉ ! Nó không chỉ khiến ta phi khoa học, nó còn khiến ta phi nhân tình.

Làm gì bây giờ khi ta còn quằn quại Ziao Chỉ ngữ ? Đành tiếp tục chìa tay ăn mày văn chương, với tận lòng người, dù chưa lục bát hậu hiện đại lắm.

Nếu, cuối cùng, ta chẳng cho ai được điều gì đáng cho, ta chẳng nhận được của ai điều gì đáng nhận, ta đành vậy, không xấu hổ với kiếp ăn mày *này*.

Chỉ hơi bị tủi thân thôi.

Vì

> *Không có điều gì đáng cho ai, đừng hòng xin ai điều gì đáng nhận.*

Hè hè…

2008-07-10

Bản thể

Ta không thể ***là*** ta.

Ta cũng chẳng thể là ai khác.

Cạn đời, ta chỉ có thể vươn tới chính mình thôi. Gọi thế là yêu, cũng được…

Khi đạt, ta đã là một tia sáng le lói giữa mấy tỷ ánh đom đóm trong màn đêm thăm thẳm của kiếp người.

Có hề chi ? Ánh các vì sao cần bao nhiêu năm-ánh-sáng để lóe lên trong mặt một con người ?

2008-07-15

Một nền văn hoá không biết xin lỗi

Văn hoá Ziao Chỉ có một giá trị nổi tiếng : sĩ diện.

Mặt tốt của nó : không cho ai phép xúc phạm mình, khinh mình.

Mặt tồi của nó : khi lỡ xúc phạm người khác, không biết nhận lỗi, xin lỗi.

Đó là cách ứng xử của vua quan thời xưa với bàn dân, cấp dưới. Có thể tru di tam tộc người ta, khi nhận ra lỗi lầm, chỉ biết chuộc tội bằng ít nén vàng, chút chức tước, bổng lộc, thế thôi.

Một hình thái hiện đại của căn bệnh này là cách nhà nước Việt Nam ứng xử đối với nhà văn, trí thức, thí dụ như đối với những người trong *Nhân-Văn – Giai-Phẩm*. Hại cả một đời người ta, luôn cả đời vợ con, thân quyến, bạn bè người ta, lúc ý thức được lỗi lầm, không hề biết xin lỗi. Chỉ phục hồi "hội tính" hão trong Hội nhà văn, ban bố tí tiền, huân chương, giải thưởng, "cho" được xuất bản. Chán thật. Chỉ công khai buông một lời xin lỗi, sửa đổi chính sách cho phù hợp, là có thể giải quyết tận gốc biết bao nhiêu vấn đề ! Vì không làm nổi điều ấy, kéo dài biết bao nhiêu bệnh tật từ trong trí não đến tận đường lối, chính sách !

Phải công nhận, căn bệnh này phổ cập mọi nơi. Cứ nhìn lịch sử của nhân loại suốt thế kỷ

20 và ngay cả ngày nay thì thấy. Mới đây, một vị thứ trưởng của tổng thống Pháp Sarkozy, sau khi tuyên bố bậy bạ đã lên tiếng xin lỗi quần chúng. Ông Sarkozy nổi giận bình luận : đã là chính khách, đừng bao giờ buông lời xin lỗi ai. Cho thấy đời sống chính trị Pháp đang tha hoá đến mức nào…

Một nền văn hoá không biết xin lỗi là một nền văn hoá không có hoặc đã đánh mất một giá trị cơ bản để cùng nhau làm người. Nó tải nọc độc ở mình phun vào tương lai của chính mình.

2008-07-16

Tự trọng

Đời ta hữu hạn, phải tính tới "cách xài" để ít phung phí nhất. Không phải vì ta ích kỷ. Đó là một hình thái của sự tự trọng. Nói ra, chắc chẳng mấy ai hiểu, có người còn khinh khi nữa.

Tự trọng với đời nghĩa là : những món nợ đời mà ta có khả năng thanh toán, ta thanh toán liền ; những món khác, để đấy, lúc nào có điều kiện thì thanh toán ; nếu cuối cùng không thanh toán được hết thì ôm xuống mồ, chôn vào im lặng, chẳng có gì phải ân hận, xấu hổ. Kiếp người nó thế.

Đành vậy.

2008-07-16

Đảng là ai ?

"Đảng là ai? Đảng là anh, là tôi, là tất cả mọi người trong chúng ta. Xin Đảng đừng bỏ chúng tôi để đi theo con đường đúng nhất của mình. Bởi vì không có chúng tôi thì đó sẽ là con đường xấu nhất". Nếu tôi nhớ không lầm thì đấy chính là một ý thơ của (kịch tác gia cộng sản người Đức) Bertolt Brecht.[12]

Phải hiểu câu này như thế nào đây ?

Nếu Đảng ***là*** Đảng, là tất cả mọi người trong chúng ta[13], làm sao Đảng có thể bỏ chúng ta được ? Đảng đã là Đảng, Đảng không có khả năng bỏ chính mình.

Nhưng mỗi đảng viên đều có khả năng ấy. Vì họ là người. Con người tự-do chính vì nó có khả năng tự-phủ-định hay tự phủ nhận xuyên qua quan-hệ toàn diện và tổng hợp của nó với thế-giới[14]. Người Việt nên người trong nền văn hoá Ziao Chỉ. Nó tiếp tục nên người bằng cách thu hút những giá trị tốt-xấu và những kiến thức đúng-sai của người đời, từ chủ nghĩa cộng sản tới chủ nghĩa thị trường toàn cầu hoá, *et tutti quanti*… Khi toàn bộ hay đa số đảng viên phủ nhận những giá trị tốt đẹp cơ bản nhất

---

[12] Lữ Phương trong bài *Ông Võ Văn Kiệt và tôi*, http://www.diendan.org/nhung-con-nguoi/ong-vo-van-kiet-va-toi/

[13] tất cả đảng viên.

[14] Vật-giới, sinh-giới, văn-hoá.

trong tư tưởng của Marx[15] để đeo theo những giá trị xấu cố hữu của quan lại và bàn dân Ziao Chỉ, Đảng vẫn là Đảng – một sự thật hình thức như thế, làm sao phủ nhận được ? – nhưng không còn là cái đảng của :

Thuở nô lệ dân ta nước mất
Cảnh cơ hàn trời đất tối tăm
Một đời đau suốt trăm năm
Chim treo trên lửa cá nằm dưới dao[16]

Đơn giản thế thôi. Lôgích hình thức trong văn học lợi hại ở đó : những người tử tế, lương thiện, cứ tưởng rằng cái đảng hôm nay vẫn là cái đảng ngày xưa, trong tính chất cộng sản ! Đảng là Đảng mà !

Muốn hiểu lịch sử Việt Nam cận đại, ngoài kiến thức ra còn phải hiểu thấu văn hoá Ziao Chỉ. Chỉ có người Ziao Chỉ mới làm được. Nó chỉ làm được nếu nó biết phủ-định một phần văn hoá Ziao Chỉ đã tạo ra bản thân nó. Nếu chưa suy luận cho ra nhẽ được, đành… hành-văn !

Phải chăng vì vậy mà các chính quyền cộng sản của thế kỷ 20, hình thành trong các nước nông nghiệp lạc hậu[17], đều tối kị thơ văn, nhất

---

[15] mà thường thường họ chưa bao giờ có dịp đọc tận gốc vì không có thời giờ hay không biết ngoại ngữ, hoặc kém hiểu biết về nôi văn hoá đã khai sinh ra nó, chỉ được biết qua văn bản do đệ tử của Staline và Mao biên tập.

[16] Tố Hữu.

[17] Cơ bản là tại Liên Xô, Trung Quốc, Việt Nam, Bắc Hàn. Ở các nước cựu "Đông Âu", chế độ cộng sản do Hồng quân áp đặt. Cuba có ít nhiều yếu tố đặc thù nhưng, tuy kinh tế chậm tiến, Cuba vẫn nằm trong nôi văn hoá Tây

là thơ văn không ráp khuôn "truyền thống" ?

2008-07-18

Một nỗi đau vô ngôn

Cách đây 25 năm, lần đầu tiên, tôi sáng tác bằng tiếng Pháp. Tôi nhờ cô bạn Pháp sửa. Nàng bảo : đúng là tiếng Pháp, nhưng không hẳn là tiếng Pháp, có cái gì lạ lạ.

Vài năm sau, vì đủ thứ lý do, tôi viết tiếng Việt. Bạn tôi cười ngất : lai căng Nam-Bắc và rất "Tây con". Chưa kể "tr" – "ch", "x" – "s", "gi" – "d" – "r", cố hữu của bàn dân Hà-Nội thiếu học.

Có lúc tôi buồn, thấy mình không có chân đứng ở đâu cả : thế giới này quá dày đặc kiến thức, làm gì có chỗ đứng cho đứa bập bẹ ngôn ngữ như tôi ? Quanh tôi, ai ai cũng dễ dàng viết điều mình muốn nói và được người đời hiểu ngay. Tôi thì không. Có lẽ vì tiếng PhuLăngXa không là tiếng mẹ đẻ của tôi và tiếng Ziao Chỉ, tôi phải tự học lại.

Có lúc tôi tự an ủi : ngôn ngữ nào đi nữa, miễn sao biết yêu, nếu có chuyện đáng nói sẽ có ngày nói được.

Phải chăng nhờ thế, cuối cùng, tiếng nào đi nữa, dù là tiếng tôi đang dùng để tiếp cận, cảm nhận và tư duy – làm sao khác được ? – cũng không chi phối được tận gốc suy luận của tôi. Trong cả hai ngôn ngữ, tôi đành tạo cho mình một thứ tiếng lai căng để viết chính mình.

Âu.

Không ngờ cũng có người hiểu và cảm.

Phải chăng nhờ thế, tôi có thể yêu và dịch nhiều giọng văn rất khác nhau, tuy không dám nhận là thuỷ chung[18], nhưng tôi chưa hề có nhu cầu quy giảm những giọng văn ấy về văn của mình. Ngay văn của mình là cái quái gì, tôi không biết.

Phải đã từng đau nỗi đau vô ngôn mới biết yêu ngôn ngữ cá biệt của từng người đời.

2008-07-20

Cạn lòng

Nhân đọc Những ngọn nến cháy tàn của Márai Sándor

Chuyện tình tay ba, nhất là giữa một người đàn bà với hai người đàn ông, cũ kĩ như truyền thuyết, thơ văn.

Người đời nay ngoại tình như cơm bữa, tiểu thuyết nào mà chẳng có, chẳng ai quan tâm hết. Trong đời thực cũng như văn chương. Đọc tiểu thuyết, người ta thích thú tình tiết trinh thám hay tâm trạng phân tâm ba xu hơn.

Chuyện tình tay ba trong tiểu thuyết của Márai cũng có chút hơi hám trinh thám. Vai "chính", người đàn bà, lại vắng mặt. Ở đây, tình yêu cũng như tình tiết trinh thám chẳng có gì hấp dẫn cả. Thế mà đã đọc, khó buông được trước

[18] Khi dịch văn, tôi chỉ thuỷ chung với văn bản *ở tôi* lúc ấy thôi. Những thứ khác, trong đầu tác giả hay độc giả, làm sao tôi biết được mà dịch ?

khi đọc hết.

Chưa khẳng định được một sự thật, vì sự thật ở chính ta luôn luôn tuỳ thuộc sự thật ở người khác, chưa thể cạn lòng, quên, và chết được.

Tiểu thuyết này độc đáo ở đó.

Dường như đó là khắc khoải của nhiều nhà văn.

2008-07-26

Không thèm biết mới ngoan

Biết ! Có lẽ ở đời ít ai trọng điều ấy hơn bàn dân Ziao Chỉ.

Kiến thức đáng biết của người đời, vào đại học, đi du học hay vào oép, ta học cạn đời cũng không hết. Chúng công khai, ta chỉ cần học thôi, không cần săn đón.

Mệt đấy !

Phải chăng vì thế ta dễ tự hào khi được biết hơn người khác đôi điều không đáng biết ?

Thí dụ : được biết đồng chí lãnh đạo này "thực sự" nghĩ gì về vấn đề nọ – ngây thơ hết xảy ! – hay được biết một trăm thứ linh tinh ngồi lê đôi mách của người đời về người đời, được biết những xì xào lem nhem trong làng thơ văn Ziao Chỉ.

Để làm gì và đi tới đâu ?

Để có thể ung dung bước vào thế giới của kiến thức và tư duy chân chính, trước tiên ta phải biết vứt đi tất cả những gì không đáng biết dù nó có thể gây cho ta lợi thế trong quan hệ tạm

bợ với người đời. Những thứ ấy, không thèm biết mới ngoan.

Còn muốn bước vào thế giới của hành-động chính trị ngày nay thì… hè hè ! Nên biết tất cả, kể cả những món hầu lốn trên. Và nên mơ một điều gì vượt tất cả những "hiểu biết" ấy.

2008-07-26

Nội dung – hình thức

Lồng một nội dung thực sự mới, có ý nghĩa và giá trị đối với người đời, vào một hình thức cũ kĩ, thậm chí kinh điển, khiến ngôn ngữ đột ngột bàng hoàng thất sắc và chuyển mình, phải là đại văn hào mới làm được. Thường là tác phẩm để đời.

Tạo một hình thức cực mới cho một nội dung cực mới, là chuyện cực hiếm. Khi thành công thì đạt mức nghệ thuật. Tác phẩm bất diệt.

Tạo một hình thức cực mới để thăng hoa một nội dung cũ mèm, xoàng xĩnh, là nghề của thợ chữ. Khá lắm thì danh hão được vài mùa thời trang.

2008-07-26

Tả cảnh

Trong văn chương, mô tả không bao giờ chỉ là mô tả ngoại cảnh hay nội tâm. Nếu chỉ có thế thôi, văn hay chữ tốt đến mấy, mài câu giũa chữ điêu luyện đến mấy cũng không thành văn được. Nhiều nhất là khiến được độc giả ngạc

nhiên, thích thú, thậm chí thán phục. Nhưng đọc xong, nó quên liền. Ta chẳng lưu lại được ở nó chút tâm, chút tình, một ý, le lói khắc khoải rung cảm… nào.

Nhà văn không "tả cảnh". Nhà văn bộc lộ bằng ngôn ngữ quan hệ toàn diện của mình với ngoại giới, với chính mình. Khi quan hệ ấy chân cảm, chân tình, chân tâm, và có điều đáng chia sẻ với người đời, chữ nghĩa biến thành văn, ngôn ngữ tái sinh người, bài vở trở thành tác phẩm.

2008-08-03

Vô tư

Bây giờ tôi mới hiểu vì sao tôi yêu trẻ con. Chúng nó vô tư. Tình yêu của chúng nó với tôi cũng vô tư. Nên dễ được. Hèn thật !

Khi con người đã hữu tư, khó yêu và được yêu lắm.

Thảm nào…

Nhưng biết yêu ai khác bây giờ ?

Hè hè…

2008-08-04

Ý-hướng và trí-hướng

Ta nên theo ý-hướng tự-nhiên của một con thú biết nói hay nên theo trí-hướng của một con người biết tư duy bằng ngôn ngữ ?

Kẹt. Không có ý-hướng của con thú, trí-hướng của con người là chuyện hão.

Chỉ theo ý-hướng của con thú, chẳng bao giờ nên người. Chỉ theo trí-hướng của con người, có khi còn điên hơn một con thú.

2008-08-05

Thế giới riêng

Phải biết nưng niu, tin tưởng, bảo vệ thế giới riêng của mình.

Nhưng đừng bao giờ khép nó lại, nó sẽ héo mòn.

Hãy dám mở nó ra người đời. Cả nhân loại, nếu có thể. Nó sẽ phong phú, sâu sắc, nhân tình hơn, ngày càng đáng nưng niu, tin tưởng, bảo vệ hơn.

Ngày càng người hơn, càng đáng sống hơn. Ngày càng đáng viết.

2008-08-08

Thế Vận Hội Bắc Kinh 2008

Tôi vốn ít chơi thể thao. Nhưng tôi mê thể thao. Khát khao phá kỷ lục, vươn lên trên chính mình một tí khiến tôi mủi lòng.

Nhiều năm rồi, tôi không xem Thế vận hội trên TV. Hôm nay, đi hè, nhân một lúc thảnh thơi chán nản, tôi xem lễ khai mạc Thế Vận Hội Bắc Kinh 2008.

Đúng là một thánh lễ toàn cầu hoá, một loại thuốc phiện cho quần chúng thời hậu hiện đại, khi Lịch sử bị chấm dứt. Quần chúng không chỉ có những bàn dân ngác ngơ, thật thà, tốt bụng. Có cả thế giới *media* toàn cầu hoá, từ em bé dễ thương tứ xứ tới tổng thống Pháp Sarkozy, chưa kể tới tổng thống Mỹ Bush. *Et tutti quanti*.

Tôi bỗng nhớ tới Thế vận hội Berlin dưới quyền chủ tọa của Hitler. Người đời mau quên thật.

Tôi lại nhớ và thương day dứt nhiều người Việt đã từng, và có thể còn, đam mê lý tưởng cộng sản hay quốc gia ở Việt Nam trong thế kỷ 20. Thế giới thực hôm nay không còn chỗ đứng cho họ.

Cái thế giới thực này thực đấy, không phủ nhận được. Nhưng cũng không thể chấp nhận được. Vậy thì nó cũng không có chỗ đứng cho tôi. Tôi không đành vậy. Chán chường đến mấy cũng chưa thể treo bút được. Thực tế, thay đổi được gì đâu, ngay bây giờ ? Nhưng nếu con người cơ bản là ngôn ngữ, làm người bằng ngòi bút không tếu.

2008-08-08

Trở lại đời thực

Ta dứt cơn mơ chữ nghĩa, trở lại đời thực.

Để làm gì ?

Nếu chỉ để tinh khôn xã giao với người đời thôi, ta thà tiếp tục mê muội chữ nghĩa.

2008-08-09

Bao nhiêu năm rồi…

truyện cực ngắn hậu truyền thống

Bao nhiêu năm rồi tôi lại về đây.

Sao cứ phải thế ? Sao cứ mùa này, ngày này, giờ này, tôi phải về đây ?

Vì ở đây tôi bỗng gặp em, và hiểu thế nào là được yêu trong cõi nhân gian khốn nạn này ?

Vì ở đây tôi đã mất em ?

Nắng hè vẫn cháy bỏng. Trời vẫn xanh ngắt, lác đác nhạt trắng mây. Biển vẫn thăm thẳm, càng gần càng trong vắt.

Tôi rùng mình. Hòn đá xưa nơi ta biết nhau sao trơ trụi thế ? Xưa nay nó vẫn xanh rì lún phún rêu phả mùi thơm không đâu tìm được thấm tận xương tuỷ thấu tận óc não, mùi thở gấp, mùi da thịt em.

Ngắc ngơ, lạng quạng, tôi trèo lên mỏm đá. Chẳng còn gì. Một bãi chông đen ngòm nhọn hoắt lởm chởm nắng. Tôi giật mình. Từ khe ẩm vươn ra một bóng hoa. Tôi xích lại gần. Một cây kiểng hàm hồ xòe đài hoa ngũ sắc kỳ dị, mùi le lói dịu ngọt thoáng nhập hồn tôi. Tôi ngỡ ngàng quyến luyến. Chắc chắn tôi đã từng biết từng yêu hương vị này. Tôi cúi xuống, hé môi, hít, thật dài, thật sâu. Tôi lịm đi một lúc lâu mới tỉnh lại, sững sờ ngây ngất : MÙI GÌ ?

mùi phở ! phở !! phở !!!

Bình luận

Bao nhiêu năm rồi…

Cụm từ này bộc lộ nỗi khắc khoải ám ảnh với thời gian. Tự nó chỉ là câu hỏi hay tiếng than vu vơ, không có nội dung. Nhờ thế, ta muốn lái nó đi đâu cũng được. Văn chương vốn "bất định" mà ! Hè hè…

Kết hợp nó với lý tưởng cộng sản ở Việt Nam, thế kỷ 20, thì sinh ra[19] :

Bao nhiều năm rồi máu chảy đầu rơi
Bao nhiêu linh hồn chết oan trong ngục tối
Nay giờ đã đến…

Kết hợp nó với thi giới của Trịnh Công Sơn thì

[19] theo trí nhớ, không biết tác giả bài hát này là ai.

sinh ra :

Bao nhiêu năm rồi còn mãi ra đi
Đi đâu loanh quanh cho đời mỏi mệt
Trên hai vai ta đôi vầng nhật nguyệt
Rọi suốt trăm năm một cõi đi về

Hai thời gian hoàn toàn khác nhau. Hai nhân giới khác nhau hoàn toàn.

Trong thơ văn, ngôn từ lây nhục cảm, ý nghĩa cho nhau xuyên qua quá trình đọc của độc giả là như thế. Quá trình đọc văn chính là quá trình ta tái sinh ở ta ngôn ngữ của người xưa, ghi nhận ở ta sắc thái cá biệt của nó trong văn phong của tác giả, thống nhất tất cả thành ngôn ngữ của chính mình. Nếu văn bản có điều gì đáng tồn tại ở ta –vì xứng đáng là ta– nó sẽ tồn tại ở đời cho tới khi ta chết, hoặc quên đi. *Bao nhiêu năm rồi…*

Trong quá trình đọc, tương lai mở của độc giả kéo theo nó toàn bộ quá khứ sống của một con người.[20]

Thời gian của ngôn ngữ văn chương là như vậy. Có quá khứ, tương lai, có ý nghĩa, nhục cảm, – có tình ý – tất cả đột ngột quánh đọng lại trong ngôn từ nhân một phút khắc khoải "*viết văn để làm người*", đọc văn để học làm người cởi mở hơn, phong phú hơn, nhân tình hơn.

Truyện cực ngắn này lợi dụng đặc tính ấy của

[20] Món này, lý thuyết văn học Pháp gọi là "liên văn bản" (*inter-textualité*), một khái niệm thời thượng cách đây khoảng 20 năm, hôm nay chẳng mấy ai quan tâm nữa, có lẽ vì gãi một tí thì xĩnh ơi là xoàng.

ngôn ngữ, "nhờ" Hồ Xuân Hương phá tan giọng văn tình cảm lãng mạn lác đác mỹ từ kiểu cách, mở đường ghẹo thói háu ăn phở của một gã lãng tử chữ nghĩa Ziao Chỉ, chính tôi.

Chỉ nửa câu thơ của nàng cũng đủ tẩy sạch cả một đoạn văn đã được mài giũa, biên tập kỹ lưỡng, không sao cưỡng lại, vớt vát được. Kinh thật !

2008-08-12

Cãi nhau

Hiện nay, chỉ trong khoa học người ta mới biết tranh luận với nhau cho tới lúc (tạm thời) ngã ngũ : điều này đúng, điều nọ sai, chưa thể khẳng định đúng-sai. Ngã ngũ rồi, người "thắng" người "thua" đều hả dạ, quý trọng nhau : họ đã *được cho* nhau những điều đáng cho, đáng nhận.

Không biết đến bao giờ trong lãnh vực khác của kiếp nhân sinh người ta mới biết "cãi nhau" như vậy ? Cũng chẳng cần để khẳng định đúng sai. Chỉ để hiểu cạn ý của nhau thôi. Chẳng mấy ai có thời giờ cho ai điều ấy.

2008-08-12

Được và cho

Con người thèm được – yêu, khâm phục, ngưỡng mộ – thường dễ quyến rũ người đời : họ tưởng hão rằng họ sẽ được hoàn lại.

Con người không thèm được gì cả, có khi khơi

được tình yêu : nó thèm được cho. Chỉ thực hiện được khi có người dám nhận, không cần được hoàn lại. Hiếm lắm, trong những nền văn minh hôm nay.

2008-08-12

Ghen

Người đời thường nghĩ : đã yêu, phải ghen. Người không ghen, không yêu thực sự.

Có không ít nàng tiên sung sướng khi khơi được máu ghen ở người yêu mình, thậm chí ở bất cứ thằng đàn ông nào. Lắm tay mày râu cũng thế nốt.

Nếu thế thật, tôi là thằng chưa bao giờ yêu. Tôi hiểu nỗi đau ghen của người đời. Tôi chưa từng ghen ai. Với tôi, tình yêu là thứ không thể chiếm hữu, níu giữ được. Người khác cho ta thì ta có. Người ấy hết cho thì ta mất, chẳng thể nào giành lại được. Vậy, cứ sống sao cho đáng yêu. Khi không được yêu nữa, đau thì cứ thoải mái đau, ghen làm chi cho mệt xác ?

Yêu kiểu ấy, coi bộ không ăn khách tí nào. Hè hè…

2008-08-14

Cười

Tôi vốn thích cười… chính mình. Tôi ít khi cười người khác mà tôi may mắn quen biết. Đối với họ, tôi thích hiểu chính họ trong hoàn cảnh của họ, với lịch sử hình thành họ trong

môi trường văn hoá của họ, không chỉ văn hoá của một dân tộc, mà văn hoá của một tầng lớp trong một dân tộc, Bắc Kỳ di cư du học tại Pháp chẳng hạn.

Có thể tôi khác nhiều nhà văn vì thế.

Tôi vốn nhát gan. Nhưng trong hành động và tư duy, dù sợ đến mấy, đã thấy đúng, tôi làm tới cùng.

Nhưng tôi rất sợ gây những đau thương không cần thiết cho tha nhân. Trong trường hợp không thể tránh được, tôi thà gánh hết, không trút lên vai người khác. Trong truyện *Yêu*, mấy câu sau có nghĩa đó :

"Và có… những giới hạn… mãi mãi… yêu cầu hiểu… vô tận… Nhưng hiểu giới hạn của một thời đại không giảm được nỗi đau phải sống nó và tự do nói của tri thức, tự do làm nhờ hiểu biết sự vật không mang lại tự do yêu cho con người."

Tôi hiểu những giới hạn của thời đại này. Tôi không chấp nhận chúng.

Đã không lên núi đi tu mà còn sống cùng người đời, tôi công nhận chúng có quyền tồn tại ở người khác.

Đã không muốn gây đau thương không cần thiết cho ai cả, tôi chấp nhận cô đơn, gánh hết về mình. Thế thôi.

Lúc nào tôi không gánh được nữa tất cả những khác biệt của người đời, nó vốn vô tận mà, thì dẹp, trở về cõi vô ngôn. Và cười chính mình. Hè hè…

2008-08-17

Niềm tin

Trong cõi nhân gian này, còn gì đáng tin, ngoài khoa học ?

Chính mình, thế thôi, khổ thật.

2008-08-21

Cảm xúc và hành động

Cảm xúc, nên bốc đồng, thế mới thật. Hành-động, nên biết khát – lâu dài – người đời. Thế mới có ý nghĩa, giá trị. Với đời. Với ta. Biết cảm động qua hành động lâu dài, gọi là : tình, nghĩa, văn, nghệ thuật, cũng thế thôi. Khó lắm, hỡi mình ơi.

2008-08-25

Trung Quốc – Ziao Chỉ – Tôi – và ai ?

> Về chuyện này [dịch văn chương văn học thế giới] thì người Việt mình xách dép cho Trung Quốc thôi, bạn ơi.

** Rất tự nhiên. Trung Quốc có một nền văn minh lớn bực nhất của nhân loại. Ngày nay nó đã trở thành một cường quốc kinh tế bực nhất trong nền kinh tế tư bản toàn cầu hoá. Thế thì nó làm cái gì cũng nhanh hơn và hiệu quả hơn ta, nhất là cái ta nhà nước xã hội chủ nghĩa Ziao Chỉ hiện nay. Không biết nó còn xứng đáng với danh hiệu Ziao Chỉ không ! Vì có điều này Trung Quốc chưa bao giờ làm được dù đã từng đô hộ dân Ziao Chỉ 10 thế kỷ liền,

ảnh hưởng nó tới mức ngày nay 75% ngôn từ VN là ngôn từ Trung Quốc phát âm theo kiểu Ziao Chỉ : Trung Quốc vẫn không xóa được tính đặc thù Ziao Chỉ của người Việt. Cứ xem lịch sử nước ta, cứ đọc thơ văn Ziao Chỉ thì thấy.

Cái vốn đau khổ hàng nghìn năm này, phải giữ. Không vì đầu óc sô-vanh mà vì quý trọng nhân tính của cả nhân loại chứ không chỉ nhân tính của ta thôi. Vì thế, tuy người Việt ngày nay, nhất là trí thức, dị ứng với hai từ Ziao Chỉ khi nói về mình, tôi, một thằng Ziao Chỉ đích thực, yêu bố mẹ và bạn bè quá mà, nhưng lại lỡ "Tây con", tôi rất tự hào là người Ziao Chỉ ở đời nay. Tôi không thể có đời nào khác.

2008-08-26

Lạnh lùng đam mê

Bốc đồng, có khi làm được điều sâu sắc bất ngờ như bốc quẻ bốc thơ. Nhưng ít khi thấm thía lâu dài.

Mọi chuyện, phải đam mê mới đáng làm, dám làm, có nghị lực để làm.

Nhưng muốn đam mê lâu dài, cho ra hồn, nên biết lạnh lùng, đừng để mình lâm vào thế kiệt sức, thất vọng, hoang mang và… hết đam mê !

Có lẽ nhờ lạnh lùng, khô khan đến mức giáo điều mà, bất kể nắng mưa, tôi đã đam mê dịch và giới thiệu chút văn chương Ziao Chỉ qua tiếng PhuLăngXa suốt gần 20 năm trời.

Hôm nay, còn lại gì ? Một đống giấy mực, thế

thôi ?

Nhưng biết đâu, cũng còn ít độc giả cảm được nỗi đam mê này ? Nếu thế, tôi mãn nguyện.

Thân phận của kẻ dịch văn chỉ đến thế thôi. Hè hè…

2008-08-28

Đi và ở

Lúc ra đi, bạn bảo : chuyện văn chương như đã xa xăm.

Có mấy khi văn chương đồng hành với bước đổi đời, trừ khi ta đổi đời để hành văn hoặc hành văn để đổi đời.

Đổi đời rồi, chuyện đáng tồn tại ở đời chỉ có hai nơi tồn tại thôi : tâm hồn những người yêu mến ta và tác phẩm nghệ thuật hay/và lý trí.

Còn lại, đời cát bụi trầm mình sa mạc.

2008-08-29

Kiến thức và trí tuệ

Kiến thức khoa học có giá trị trong bối cảnh nhất định. Trong bối cảnh ấy, ta cứ tin mà dùng, khỏi cần suy nghĩ lôi thôi. Thí dụ, Euclide quá đủ cho ta tính toán chuyện làm vườn hay dán giấy trên tường nhà. Galilée và Newton đều quá đủ cho ta trong hành động thường ngày. Trong bối cảnh ấy, ta không cần tới kiến thức vật lý tương đối hay lượng tử. Bước ra khỏi bối cảnh ấy, là chuyện… rất

khác, có khi không biết nói thế nào cho rõ nghĩa.

Ngày nay, học sinh tú tài toán có nhiều kiến thức hình học hơn Euclide. Nhưng có được trí tuệ của Euclide thì vài thế kỷ chưa chắc có được một người. Một hệ thống lý luận hình thức ngoạn mục như thế, đâu phải ai cũng tưởng tượng ra được !

Thực chất, đây là một vấn đề cơ bản của triết lý : quan hệ giữa hành-động và kiến-thức. Cuộc tranh luận này chưa ngã ngũ. Tiếc rằng nó đã ít nhiều chựng lại và, từ khi khối xã hội chủ nghĩa chìm xuồng, chẳng mấy ai nhớ rằng Marx là người đầu tiên nêu nó lên một cách rõ ràng, sâu sắc, hiện đại.

2008-09-01

Thèm một tiếng cười

Đọc văn chương chữ nghĩa của tôi, có người thấy đau.

Xin thú thật, có lúc đau thật.

Có người thấy tôi thất vọng.

Xin khẳng định, tôi ít khi hão vọng nên ít khi thất vọng. Vì thế mà còn cầm bút được.

Có người lại thấy tôi than vãn.

Xin chia buồn, tôi chưa hề biết than vãn. Xưa nay tôi chỉ biết làm thôi, để kiếm cơm cháo và, khi dư thời giờ, chỉ làm những điều tôi thấy đáng làm.

Tôi thèm sẽ có ngày có người đọc văn tôi và

cười ngất vì thấy đằng sau tất cả có một tiếng cười… vô ngôn.

Hè hè…

2008-09-01

Tình yêu lượng tử

trích một mẩu đối thoại lý thú với anh Nguyễn Xuân Xanh nhân dịp nộp bài cho Kỷ yếu Max Planck

Nguyễn Xuân Xanh :

Anh Đường chắc biết quan điểm Copenhagen của Bohr và Heisenberg : vật chất ở cấp vi mô chẳng định nghĩa được, mà chỉ là những đám mây xác suất, cho đến khi người ta đo đạt nó thì mới nhận được những trị số muốn biết hiện ra. Tương tự, "Tình yêu lượng tử" cũng thế : chỉ khi Anh "đo đạt" mới biết nó đang ở trạng thái nào, yêu, không yêu, hay ghét bỏ, hoặc yêu bao nhiêu, yêu thế nào, v.v. Còn không thì nó là sự "chồng chập" (*superposition*) của nhiều trạng thái, yêu, ghét, ít, nhiều...với nhiều xác suất khác nhau, nói theo vật lý lượng tử, biết đâu mà lường. Cũng vậy đối các khái niệm "tốt, xấu", ta không thể nói được ở một người. Cái « tâm » con người cũng giống như một "đám mây" xác suất. Chỉ khi nào ta có cơ hội "đo đạt lòng người" thì mới biết tốt hay xấu, nông hay cạn bao nhiêu. v.v.

Tương tự đối với một dân tộc. Chỉ khi nào dân tộc đó, như dân tộc Việt Nam chẳng hạn, được thử thách nhiều lần, trong nhiều hoàn cảnh khác nhau, thời chiến, thời bình, thời mất

nước, thời độc lập, thời quá khứ, thời hiện tại và hiện đại,…, thì dân tộc đó, như một « thực thể vật lý » sẽ « tiết lộ » các tính chất bên trong của mình cho người ta biết. Còn « bản chất thầm kín » của nó, « *das ding an sich* » của Kant, chỉ là một « đám mây trôi ». Cho nên có lẽ không nên quá phiến diện trong việc đánh giá.

PHĐ :

Tôi biết. Rất lý thú. Ở đây có hai vấn đề triết kinh điển.

1/ Tôi đã nói : quan hệ giữa hành-động và kiến-thức.

2/ Ta có thể dẹp một khái niệm triết tổ bố đã thống trị tư duy triết của Tây Âu từ nhiều thế kỷ cho tới tận bây giờ : *l'Être*. Ai đã nếm món này, khó tự giải phóng mình lắm. Riêng tôi đã khốn đốn với nó hơn 30 năm, hè hè. Than ôi, muốn làm chuyện này, phải cải tạo sâu rộng toàn bộ ngôn ngữ của triết học và văn học, thậm chí ngôn ngữ thường ngày. Không biết bao nhiêu thế hệ mới đủ.

2008-09-01

Sự thật và ngôn ngữ

Trả lời một người bạn văn

1/ "Sự Thật" của chính mình chẳng bao giờ chỉ là một vấn đề thuần ngôn ngữ. Triết gia và các nhà lý luận văn học thích luận thuyết ấy vì họ làm chủ ngôn ngữ *ayant pignon sur media*. Diện đối diện trên chiến trường hay ăn tát của

em yêu thì hiểu liền ! Cần quái gì ngôn ngữ để khẳng định sự thật của chính mình ? Trừ khi mình muốn khẳng định nó với cả người đời…

2/ Sự thật của chính mình chỉ có thể trở thành sự thật của người đời, của con người nói chung, xuyên qua ngôn ngữ thôi. Ngoài ra, chỉ có sự thật của rừng xanh, của tôn giáo, của nghệ thuật vô ngôn. Vì thế, hành-văn không là chuyện đùa. Điều này, không mấy nhà văn quan tâm. Hoặc zui chơi bậy bạ, đeo danh hão dăm bẩy tháng trong một *ghetto* nhỏ xíu thuần Ziao Chỉ, hoặc thần thánh hoá ngôn ngữ quá đà, hà hứa, đưa đẩy, ve vãn tâng bốc nhau. Làm sao thành nhân văn với thiên hạ được !

3/ Đã dám hành-văn, dĩ nhiên "phải định nghĩa lại rất nhiều chuyện, kể cả chính ngôn ngữ". Dĩ nhiên là vậy. Hè hè...

2008-09-02

Tuyệt vọng yêu

Tuyệt vọng với cái thế giới nhỏ nhen này, tôi đã nếm mùi ở tuổi 20.

Vì thế tôi cực ghét thái độ tuyệt vọng.

Dù thế giới này đen tối đến mấy, tôi vẫn muốn trực diện với nó và không bao giờ tuyệt vọng cả.

Tôi vẫn dám yêu sắc đẹp nồng nàn ý nhị của đàn bà, hương vị thô thiển hay thanh tao của món ăn ngon. Tôi mãi thèm lang thang với bạn trong mọi lãnh vực của cuộc sống và tư duy.

Tôi hiểu giá trị lời của Sartre với Camus trong

cuộc tranh luận chia tay giữa họ khi Sartre khen Camus là người biết mình "*có trách nhiệm phải hạnh phúc*". Khen đối thủ đến thế là cùng !

Ngày nay, có đầy đứa hả hê hạnh phúc như heo trong chuồng. Nhưng vẫn có đầy người nghèo khổ rưng rưng hạnh phúc bón cho anh, cho em, cho con, cho cháu một thìa cháo có chút thịt.

Tôi là đồng loại của họ.

2008-09-06

Xây dựng và đả phá

Kiến thức khoa học đã được thể nghiệm khẳng định, ta cứ thoải mái học và dùng. Dù nó đã lỗi thời so với kiến thức đương đại, trong một bối cảnh hành động nhất định, nó vẫn có giá trị đáng tin. Hình học Euclide và cơ học Newton quá thừa cho vô vàn suy luận và hành động trong cuộc sống thường ngày của ta. Nó đồng thời là bước đầu để tiến vào khoa học. Những kiến thức ấy, không thể để cho mai một.

Trong lãnh vực văn học thì kinh hoàng : chẳng có khái niệm nào có thể kiểm nghiệm được. Điều ấy không có nghĩa là chúng không cần thiết ! Trong thời bình, thời thịnh trị, khi xã hội có được một sự đồng thuận nào đó, chúng cho phép con người sống ôn hoà với nhau, ăn ở đàng hoàng tử tế với nhau. Nhưng bước vào giai đoạn khủng hoảng xã hội thì kinh hoàng : chúng có thể biến thành công cụ để người ta lừa gạt, xiềng xích, hại nhau. Chưa kể tới mấy

ông thánh hô hào con chiên đi chém giết loạn xạ, không thương tiếc, lại còn được lên thiên đường nữa. Trong kho tri thức, giá trị, mà người đời xưa trao lại cho ta, điều gì nên giữ, điều gì nên dẹp ? Chẳng biết dựa vào đâu mà lường. Nhưng điều này thì ta đã nghiệm sinh : suốt mấy chục năm, dẹp hay tàn phá hết, từ nền giáo dục gia đình tới đại học và văn chương, văn học, chỉ giữ lại vài "cụ" Marx, Engels, Lenine, Staline, Mao *et tutti quanti* thôi, đúng là điên điên. Không biết phải mất mấy thế hệ mới ngóc đầu lên được.

Xây dựng một nền văn minh thì gian lao hàng trăm hàng nghìn năm. Xoá sổ nó thì dễ và rất nhanh, dăm ba thế hệ là xong, nhất là với *media* đời nay.

2008-09-14

Ý thức hệ

Từ "ý thức hệ" hiện nay có sắc thái xấu. Có lẽ sắc thái ấy bắt đầu có từ thuở Marx và Engels công bố *L'idéologie allemande* để phê phán các triết gia thuộc phái Hegelien trẻ. Nó trở nên phổ biến từ khi thiên hạ khai thác tác phẩm *Le système totalitaire* của Hannah Arendt phân tích và định nghĩa 2 chế độ toàn trị của Hitler và Staline. Đại khái thế này :

1/ *idéologie = logique d'une idée*. Sống và suy luận theo và vì lôgích của một ý tưởng.

2/ khi con người tuyệt vọng, nó ôm cái lôgích đó như một cái phao vớt vát nhân cách của nó và sẵn sàng làm bất cứ gì, kể cả giết người và

tự sát, bất cần biết tới thế giới thực đã loại nó ra khỏi một cuộc sống có nhân cách. Như một số con chiên của Ky Tô Giáo xưa và nay hay một số giáo dân của Hồi Giáo hiện thời. Người cộng sản Việt Nam thời thực đân kiểu cũ và mới cũng thế, còn quyết liệt hơn vì họ đeo đuổi thiên đường cho mọi người ngay trên quả đất này, ngay trong đời họ hay đời con cái của họ. Chỉ có điều ý thức hệ của họ, nhất là trong hoài bão xây dựng xã hội và con người mới, chẳng dính dáng gì tới học thuyết của Marx cả.

Con người đã là con vật biết tư duy, ai cũng sống, suy nghĩ và hành động theo một ý thức hệ nào đó, kể cả ý thức hệ "duy khoa học" (*scientisme*, cứ đọc tiểu sử của Alexis Carrel, Nobel y học Pháp ủng hộ chính sách của Hitler giết một số người mắc bệnh, thì thấy) một cách có ý thức hay vô thức.

Theo tôi, hiện nay, người đời đang cần một ý thức hệ nhân bản (*humanisme*) phù hợp với bối cảnh ngày nay. Vì thiếu nó mà tất cả các nên văn minh đương thời đều khủng hoảng.

Chính vì thế ta cần tinh thần khoa học trong kiếp nhân văn ***và*** ta cần chút nhân văn trong tất cả các lãnh vực tư duy không lệ thuộc kiến thức khoa học, kể cả lãnh vực : dùng khoa học để làm gì, vì ai ?

2008-09-14

Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở… Hoa Kỳ Quốc

Bà con ơi, ai còn mê thế giới tự do trên cơ sở kinh tế thị trường toàn cầu hoá thì nên nhanh

nhanh di cư ra khỏi Hoa Kỳ Quốc : chúng nó đang vận dụng chủ nghĩa kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa đặc thù của Ziao Chỉ Quận đó !

Với vụ Bear Stearns, coi còn được : lấy tiền của dân đút thẳng vào túi tư bản tư nhân dưới mặt nạ son phấn bảo lãnh "thôi".

Với hai vụ Fannie Mae và Freddie Mac, tuy không dám nói thẳng nhưng vẫn làm, ai lại nói thế, chúng nó đã quốc hữu hoá… thua lỗ, khiến món nợ quốc gia của Hoa Kỳ nhảy vọt từ 9.500 tỷ đô tới 14.000 tỷ đô.

Với vụ Lehman Brothers thì đành công nhận : chúng ta đã hết khả năng xã hội hoá những thua lỗ !

Hôm nay (20/09/2008) chúng nó đã quốc hữu hoá AIG và lại cạo thêm 700 tỷ đô trong túi bàn dân Mỹ hiện tại và tương lai để an ủi và thưởng những anh hùng hảo hớn đã hy sinh quyền hưởng thụ trước mắt của cải của mình và chấp nhận rủi ro cho phép nền kinh tế tư bản phát triển cuộc phiêu lưu sẽ kéo nhân loại tới thế giới toàn hảo hay, chí ít, hữu hiệu nhất. Dĩ nhiên, với một lý do hết sức chính đáng : bảo vệ công ăn việc làm và quyền sở hữu nhà ở của mình cho bàn dân !

Đúng là học trò khó mà hơn thầy được. Chỉ ở Ziao Chỉ Quận người ta mới biết xã hội hoá tất cả những món hầu lốn ấy, và hơn thế nữa, mà vẫn không tổn thương tới đức tin kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa *or not*.

Ôi, làm trí thức ngày nay khốn nạn thật. Chưa bao giờ ngôn từ, chữ nghĩa, khái niệm lại đểu

đến thế này. Ở mức toàn cầu.

2008-09-20

Văn hoá sinh ra ta và ta

Con người nên người nhờ văn hoá. Thoạt tiên nó chỉ là sản phẩm của văn hoá khai sinh ra nó.

Nó chỉ trở thành chính mình khi nó vượt văn hoá khai sinh ra nó.

Đó là nỗi đau của mọi người ở đời.

Đó là nỗi đau may mắn của những kẻ nên người xuyên qua hai văn hoá dị biệt.

Ta không thể là ta trong bất cứ văn hoá nào.

Ta chưa thể vươn tới ta, làm ta khi ta chưa dám vượt kiến thức, lý trí, giá trị của cả hai văn hoá đã tác tạo ra ta.

Khi ta dám làm điều ấy, ta có cả một nhân giới bấp bênh, khắc khoải, vượt cả hai nền văn hoá, để làm người.

Thế giới ấy đáng sống, đáng trìu mến. Ở đó con người có thể chân tình, chân thật với nhau.

2008-10-02

Trói người

Xưa kia tôi có viết một câu, ai đọc cũng thấy khó chịu : *người ta trói thú vật bằng thừng bằng xích, người ta trói người bằng ngôn ngữ.*

Vì sao ?

Như thế mới trói chặt.

Lý do đơn giản : con người tư duy bằng ngôn ngữ, trói nó bằng ngôn ngữ thì khiến được nó tự trói mình. Muốn được giải phóng, nó bắt buộc phải phủ định chính mình. Điều ấy chẳng thích thú gì. Ý nghĩa của đoạn *Phủ-định-cuối-cùng, nền tảng của tự-do và sự tiến-bộ* trong quyển *Tư Duy Tự Do* đơn giản thế thôi.

2008-10-03

Lý tưởng

Tuổi thanh thiếu niên, không có một xu lý tưởng, quả là bất hạnh. Đó có thể là nỗi khổ làm thanh niên đời nay.

Tuổi trưởng thành, ăn đòn vạ, lãnh bất công, bị xúc phạm, có khi lại may, nếu... không gục : có thể nên người tử tế và sâu sắc.

Về già, cứu vãn được tí gì của những nghiệm sinh ấy vào ngôn ngữ của người đời, đáng thử làm quá.

2008-10-04

Chủ nghĩa kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa tại Tây Âu

Nhà nước Mỹ vừa quốc hữu hoá tiền lỗ do các anh hùng tư bản can đảm chấp nhận rủi ro[21] đã

[21] rủi ro cho người khác, chứ các chàng thì đã thủ túi quá nhiều chục triệu hay trăm triệu $ để chẳng phải có điều gì đáng lo ngại về mặt vật chất. Ngay lúc bị đuổi còn được

gây ra : 700 tỷ $ để gây lại niềm tin của "những thị trường".

Châu Âu cũng đang làm thế.

Có ai biết "những thị trường" là con quái vật nào không, tâm lý của nó ra sao, và trên cơ sở khoa học nào mà người ta tính được, bằng phương trình toán hẳn hoi, rằng vét 700 tỷ $ trong túi bàn dân Mỹ, hiện tại và tương lai, để mua lại những mớ tiền ma của ngân hàng và các cơ quan tài chính tư nhân *et tutti quanti*, sẽ khiến tâm lý của con quái vật đó thay đổi, từ nghi ngờ biến thành tin tưởng ? Cho tôi biết với. Thành tâm học hỏi đến mấy, tôi chưa hề hiểu được phương pháp lý luận này.

Với 700 tỷ $ thôi, vì dường như món nợ này đã và còn sẽ lớn hơn gấp bội, tạo được biết bao công ăn việc làm bổ ích cho xã hội, cho sản xuất, cho khoa học, văn học và văn hoá, cứu vãn được biết bao cuộc đời long đong, mở tương lai cho biết bao nhiêu thanh thiếu niên ? Tại sao lại phải dùng nó để ve vãn mua chuộc tâm lý của "các thị trường" ? Kệ mẹ chúng nó, cứ thử lấy tiền dân phục vụ dân xem sao ? Sẽ có vài thằng sạt nghiệp tuy không chết đói và sẽ có hàng triệu người ngắc ngoải thở phào và tiếp tục nuôi đời mình bằng lao động của mình phục vụ nhu cầu của cộng đồng. Chủ nghĩa xã hội đích thực, không Ziao Chỉ tí nào, là thế đấy.

Ôi, làm chuyên gia kinh tế có máu mặt hôm

---

lãnh một cái "dù vàng" đủ nuôi một gia đình lao động bình thường trong một vài thế kỷ ! Món ý thức hệ này đang trở thành đề tài chính trị nóng hổi ở Tây Âu.

nay, khổ quá. Chưa bao giờ chữ nghĩa của họ chửi đời thực như thế này. Và cũng chưa bao giờ người đời nghi ngờ kiến thức khoa học của họ đến thế này. Xưa, người đời tin ở kiến thức "khoa học" của chuyên gia kinh tế. Chuyên gia kinh tế sống nhờ niềm tin của "những thị trường", đặc biệt là những thị trường tài chánh. Nếu người đời hết tin ở kiến thức khoa học của chuyên gia kinh tế thì niềm tin của "những thị trường", đặc biệt là những thị trường tài chánh, chẳng còn ý nghĩa giá trị gì cả. Nếu chuyên gia kinh tế thành công khiến các nhà nước tư bản xã hội hoá, quốc hữu hoá những món lỗ lã khổng lồ, làm vừa lòng "những thị trường tài chính" thì bàn dân ăn đòn nặng, è cổ ra thanh toán, hết tin ở chuyên gia kinh tế. Thật là tiến thoái lưỡng nan.

2008-10-05

Đọc Einstein của Nguyễn Xuân Xanh

Tôi đã đọc một mạch quyển Einstein của Nguyễn Xuân Xanh. Xin mừng các bạn học sinh, sinh viên nào may mắn được đọc nó trước khi vùi đầu tiếp cận đủ thứ kiến thức. Bạn sẽ không chỉ tiếp thu được một thái độ khoa học quý báu, bạn còn có thể tiếp thu được một thái độ tư duy và làm người chân chính, tuyệt đẹp. Bản thân tôi không được may mắn ấy nên đã lãng phí nhiều thời giờ ở tuổi thanh niên.

2008-10-06

Một câu hỏi đáng đặt

Trong cuộc khủng hoảng tài chính hiện nay, câu hỏi này đáng đặt : một khi hành động thiết thực của chính quyền Mỹ chửi ý thức hệ kinh tế chính thống của nó thì có vấn đề đáng suy ngẫm ? Không chỉ trong lĩnh vực kỹ thuật kinh tế thôi. Dù sao kinh tế đâu phải là vật lý, dù là lượng tử hay tương đối. Nó là quan hệ rất "vật chất" hàng ngày trong cõi trung mô giữa người với người trong cuộc đồng sinh, cứ đi mua một khúc bánh mì thì thấy. Nói nghe hơi bần tiện, không xứng với "khoa học" kinh tế tí nào. Nhưng đó là thực tế của nước Pháp : sau thế chiến thứ 2, giá bánh mì ở Pháp do... nhà nước quyết định. Tới 1978 (*sic*) mới được thả lỏng ! Tới 1986 (*resic*), mới được tự do kinh tế thị trường. Thế là thông minh, chẳng mấy ai kêu ca cả.

Nếu quan hệ kinh tế chỉ có cơ sở duy nhất hoặc quyết định nhất là niềm tin của cá nhân này hay cá nhân nọ, chưa kể tới cái cá nhân quái đản mang tên "thị trường", vì hình như nó cũng có... tâm lý, thì ta nên dẹp tính khoa học của môn kinh tế học.

Những biện pháp ngày nay của các chính quyền Mỹ và Châu Âu "đúng hay sai", sẽ thành công hay thất bại, tôi không quan tâm lắm vì, như mọi người, tôi chẳng có thể làm gì khác ngoài gánh chịu. Ba bốn năm nữa thì tôi có quyền đi bầu, nhưng đã quá muộn. Nhưng điều này, tôi có thể tạm tin được : kẻ lãnh đủ nặng nề nhất (hiện tại và tương lai) không phải những người cả gan đánh cá tiền và đời mình với sự rủi ro của thị trường mà là bàn dân hiền

lành vừa không có bản lĩnh vừa không có điều kiện để đánh cá, chỉ biết làm ăn cần cù lương thiện để sống thôi. Điều ấy gọi là gì, tôi không biết, nhưng không thể gọi là khoa học được.

Theo tôi, đây là đề tài nghiên cứu thực sự khoa học về vấn đề này, ai làm được đáng lãnh một giải "Nobel kinh tế" có giá trị khác hẳn cái giải Nobel kinh tế của hai ngài Mỹ đã dùng phương trình toán bí hiểm để làm chìm xuồng một *fond d'investissement* Mỹ :

Vẽ một sơ đồ, dĩ nhiên là trừu tượng, đơn giản hoá, nhưng những kẻ ngoại đạo như tôi hiểu được về mặt lôgích hình thức thôi, cho thấy quá trình vận động của những lượng tiền có đối chiếu hàng hoá (một căn nhà đã xây = 1 triệu $ thực thụ chẳng hạn) và, song song, sự vận động và tăng trưởng đã có thực của những lượng "tiền" ảo (toàn bằng giấy mực kế toán) khổng lồ dẫn tới tình trạng hôm nay. Với kho dữ liệu sẵn có, người ta dùng nó để ghi nợ lẫn nhau từng giờ từng phút từng giây mà, có khó khăn gì ? Chẳng cần biết ai tin ai như thế nào, chỉ cần ghi nhận và phân tích những sự kiện đã rồi mà thôi. Về mặt phương tiện, đâu cần tới cái CERN (trung tâm nghiên cứu những hạt cơ bản, lớn nhất trên thế giới) của đám vật lý lý thuyết ! Về mặt trình bày, mấy nhà vật lý trình bày thuyết lượng tử và tương đối, một người zốt đặc cán mai trong lĩnh vực này như tôi, vẫn có cảm tưởng mình hiểu được. Hai tháng nay, tôi đọc nhiều bài vở của kinh tế gia tứ xứ về đề tài này, tôi chẳng hiểu gì cả. Thế thì có vấn đề... lý luận. Ít nhất là đối với tôi, tôi không có khả năng lý luận tới mức cao siêu của các ngài ngay cả khi các ngài viết cho kẻ ngoại đạo đọc.

Điều gì tôi không hiểu nổi, tôi chưa tin.

2008-10-09

Quá khứ

Tôi không có nhu cầu quên bất cứ gì trong quá khứ của tôi. Quên hết, tôi làm người sao được ?

Quá khứ của ta, dù đẹp xấu thế nào, dù vui buồn đến đâu, đừng bao giờ quên nó, phủ nhận nó.

Nó là một phần cấu tạo ra ta. Quên hay phủ nhận nó chỉ có thể đẩy nó vào tiềm thức của ta thôi. Nó vẫn tồn tại ở ta và chi phối ta mà ta không biết.

Nhưng đừng bao giờ cho phép nó thống trị ta.

Phải biết vượt nó. Hoàn toàn có ý thức, với người đời, ta tự tạo cho ta một tương lai nhân bản. Làm người là thế. Làm chính mình trong nhân giới là thế. Viết chính mình trong văn chương cũng thế thôi.

2008-10-12

Tình bạn

Chẳng ai sống thay ai được và mỗi người chỉ có một đời thôi.

Gặp vấn đề trọng yếu, bạn thấy điều gì phải làm, cứ làm.

Ta không có khả năng góp ý.

Nhưng khi bạn cần ta, ta có mặt.

Chỉ là tình bạn.

Thế thôi.

2008-10-12

Người văn hoá

Người văn hoá không là kẻ uyên bác, có tri thức sâu rộng, biết lý luận thuyết phục hay sành quyến rũ.

Người văn hoá là người, chí ít, dám và biết tiếp cận đời trong thế nhìn của người khác.

Trong đời sống hàng ngày với nhau, hiếm.

Nhưng cũng có đầy người biết và làm được.

Ngày nay, trong những khoá đào tạo cán bộ lãnh đạo doanh nghiệp, người ta cũng dạy điều ấy, theo nhân sinh quan của người ta. Và thành công không nhỏ : tôi hiểu anh thì tôi thống trị, điều khiển được anh. Tôi làm được điều ấy vì anh có một điều khá dễ hiểu : anh lệ thuộc văn hoá chung của chúng mình. Còn tôi, trong tư cách người lãnh đạo anh, tôi chẳng lệ thuộc gì hết, ngoài đồng lương cuối năm của tôi. Đạo đức tư bản ngày nay chỉ có thế thôi. Cứ đọc báo hàng ngày thì thấy.

Từ khả năng hiểu tha nhân ấy, hiểu tính lệ thuộc của con người, ta ứng xử với người đời như thế nào, để làm gì và đi đâu ? Sống văn hoá, làm người văn hoá hay sống tuỳ thời cơ ?

Phải có văn hoá và phải biết sống văn hoá, may ra, mới có thể trở thành một con người

văn hoá. Khó lắm, bạn đời ơi, vì văn hoá là sản phẩm chung của người đời ở một thời đại, trong một bối cảnh không do ai tạo ra, trong không-thời gian của người đã chết tái sinh trong người đang sống.

Ta muốn tái sinh ở ta và ở đời những gì của người đời xưa và ta muốn tạo sinh những gì ở ta và ở người đời sau ? Ý nghĩa đời ta chỉ có thế thôi. Còn tình, xin miễn bàn. Kinh lắm lắm.

2008-10-24

Con người và quá khứ của mình

Đòi hỏi con người phải là quá khứ của mình là điều tự nhiên, xứng đáng : ta phải dám gánh quá khứ của ta đối với người đời, hôm nay và ngày mai.

Thẳng thừng, minh bạch, không hàm hồ, quanh co chữ nghĩa.

Đòi hỏi con người chỉ là quá khứ của mình là chuyện bất nhân, trẻ con, diễu dở : thế thì ta tiếp tục sống và tư duy làm gì ?

Thế mà còn khối nhà lý luận văn học đam mê loại "sự thật khách quan" đó ! Chán thật. Đến bao giờ ta mới biết làm người với nhau ?

2008-10-27

Một bằng đại học cần thiết : hiệu đính chính tả

Tôi lên khung giới thiệu một số tác phẩm của

một tác giả tôi thích. Tôi sững sờ : chỉ có một tác phẩm ngắn không có lỗi chính tả, ít nhất là theo… tôi. Và vài từ điển mà tôi có trong tầm tay.

Với một thằng Tây-con như tôi, zốt chính tả tiếng Việt hết xảy mà đã thế. Thế thì với chuẩn mực Việt Nam sẽ thế nào ?

Vì thế tôi cảm động mỗi khi bạn bè hay độc giả cho tôi biết tôi đã phạm lỗi chính tả. Đó là thời gian mà ít ai cho ai. Chẳng mấy khi tôi được hưởng.

Ở Pháp có một nghề không được trọng lắm : sửa lỗi chính tả cho các… nhà văn. Văn phạm tiếng Pháp khá lôi thôi, có nhiều điều vô lý. Trong lịch sử những bài "*dictée*" (bài chính tả) lừng danh của Bernard Pivot trên TV Pháp, chỉ một người duy nhất đã thực hiện được một bài không có lỗi chính tả. Đó là một bà giáo viên… làng ! Ôi, xưa kia thầy uýnh tôi bỏng đít vì viết ẩu, tôi căm hận, bây giờ tôi trìu mến những đòn ấy biết bao !

Về lỗi chính tả đơn thuần, tiếng Pháp không thể nào khó bằng tiếng Ziệt được. Chúng ta có quá nhiều cách phát âm khác nhau, tuỳ vùng, tùy… làng. Vì thế, đó là một nghề cao quý : thế nào ta cũng phải có một lối viết chuẩn. Chúng ta đều là người Việt mà !

Từ khi Richelieu lập ra Hàn Lâm Viện Pháp cho tới khoảng cuối thế kỷ 18, người Pháp đã biết chuẩn hoá chính tả và văn phạm của họ. Tuy vẫn còn hơn 26000 ngoại lệ, may thay ! Ta cũng nên bắt chước, vừa vừa thôi : kho tàng ngôn từ nhục cảm, đặc biệt trong lãnh vực tình dục, của thế kỷ 18 hầu như đã tiêu vong trong

tiếng Pháp ngày nay. Tàn phá ngôn ngữ đến thế thì kinh thật. Kho tàng ấy trong tiếng Việt, mặc dù VN chịu ảnh hưởng nặng nề của Tống Nho, vẫn rất phong phú, cứ đọc thơ Hồ Xuân Hương, tục ngữ ca dao và truyện tiếu lâm của bàn dân Ziao Chỉ thì thấy. Đừng để nó mất, nhưng nên viết đúng chính tả, kể cả trong cách phát âm địa phương.

Ngày nào ở nước ta có được một bằng tiến sĩ chính tả Ziao Chỉ, và có một nghề được trọng gọi là nghề hiệu đính chính tả (thôi, hè hè) tôi mừng.

2008-10-28

Dám dịch văn

Dám dịch văn là dám đam mê chính mình vì đam mê người khác. Qua ngôn ngữ thôi. Khốn nạn thật. Hè hè...

2008-10-30

Ngây thơ

đọc truyện ngắn của Xuân Đài

http://amvc.free.fr/Damvc/GioiThieu/XuanDai/XuanDaiTab.htm

Đọc truyện ngắn của Xuân Đài, có lúc ta thấy, tuy đầy tình người, nhưng hơi bị "ngây thơ".

Ta vốn biết người Ziao Chỉ thật thà thường rất ngây thơ, theo hướng này hướng khác, như chính ta khi ta hạ bút, ngây thơ quá đi mà, hè hè...

Đó là sức mạnh tình cảm và tinh thần của chúng ta, nếu chữ "chúng ta" còn có nghĩa, nghĩa như tình nghĩa ấy mà...

Đọc huyền thoại hiện đại như những truyện ngắn này, với giọng văn này, ta cảm động, quý mến.

Đời ta may mắn thật. Vừa khổ ải vì đủ thứ linh tinh thì được đọc ngay văn chương Ziao Chỉ đáng đọc.

2008-10-31

Quê hương cuối cùng duy nhất của ta

Nhân đọc một truyện ngắn của Xuân Đài

Ta sẽ chẳng để lại một bộ xương. Thiêu quách đi cho gọn và sạch sẽ. Lại bớt tốn tiền người còn sống.

Hơn 40 năm trên đất Pháp này, ta đã sống, tranh đấu, lao động, yêu, và cầm bút. Yêu nó đến mấy, ta vẫn không thấy nó là quê hương của ta. Vậy, trên quả đất này không có nơi nao có thể là quê hương của ta được. Kể cả nơi khai sinh ra ta. Đành vậy.

Quê hương cuối cùng duy nhất của ta ở lòng người còn nhớ tới ta sau khi ta đã chết. Ít lắm, nhỏ lắm, hỡi bạn đời ơi.

Nắm tro tàn của ta nên vứt xuống sông Seine, từ nhịp cầu nơi, ở tuổi 20, ta đã linh cảm được thân phận của ta, để nó ung dung trôi ra biển, tan vào hư vô. Hè hè…

2008-11-01

Biết ơn độc giả

Ta lang thang trong oép của mình, đọc lại 4 phản ứng của sinh viên Mỹ về truyện ngắn *The billion $ squeleton*. Ta cảm động. Bạn Việt Nam của ta đọc, đã giận ta. Bạn Mỹ cũng thế. Ta không mong văn chương của ta có thể gỡ được thành kiến của người đời trong mọi nền văn hoá. Ta chỉ mong nó khơi ý cho vài thanh niên bước vào đời một cách tự tin, tự do, trìu mến, thông cảm con người và vững vàng tiến bước. Thế thôi. Những phản ứng sau khiến ta nghĩ điều ấy khả thi. Nếu thế thực, cầm bút là chuyện đáng làm.

Nancy K. Davis

The past cannot be changed, but the future is ours for the making. The past provides a blueprint for people to use so as to try to not repeat the mistakes of the past.

Yamato Tsutsumi

Besides, it is also similar description that the man exchanged the unknown bone with his own son's and took it back to the US with him. I felt this is like exchanging the "peace."

I want the reader to notice that the sentimental change of the billionaire man who was really selfish first. I also want reader to think what he thought during sitting for hours, without moving. We may be able to think about the war with the both aspects American and Vietnam.

Manny Otiko

This story is the strangest of all the ones I have read in the book. It is written in a very simplistic style and the final paragraph of the story has an upbeat end, like many fairy tales. In addition, like many of the other stories written by Vietnamese authors it shows that the victors also suffered many physical and mental wounds during the war. The piles of bones and the funeral pyre are symbolic of all the lives lost during the war.

Linda Correa

I recommend reading "The Billion Dollar Skeleton" because I found it to be an escape into the world of the fantastic – to be able to accomplish the "impossible" provided there is unlimited resources to accomplish that. The question that comes to my mind as I was reading it is: If I had access to all the money and resources in the world and the freedom to do anything I wanted with it, what "impossible task" would I want to accomplish with it?

2008-11-06

Hành đông và lệ thuộc

Trong hành động, tôi tương đối "lệ thuộc" người cùng hành động với tôi : tôi sẽ không làm gì họ không chấp thuận trong hành động chung, nhưng khi tôi thấy phải làm thì tôi vẫn làm và trả giá : chia tay nhau.

Khốn nạn thật. Hè hè…

2008-12

Nhìn người nhớ ta

Cưỡi ngựa xem hoa.

Nước Úc trái ngược với nước ta về nhiều mặt.

Mênh mông, giàu có, sạch sẽ, thanh bình, lịch sự.

Rất ít lịch sử. Đương nhiên là theo cách nhìn phổ biến của nhiều người đời.

Lang thang tứ phía gần một tháng trời, ta chỉ gặp một người ăn mày thôi.

Phải chăng vì vậy mà người Úc thoải mái, cởi mở, lịch thiệp ?

Nhớ nước mình, đau quá !

2008-12

Sửa văn phong của người khác

Nửa thế kỷ xã hội chủ nghĩa kiểu Ziao Chỉ

trong lãnh vực xuất bản văn chương, văn học, đã biến một căn bệnh ngớ ngẩn quái đản thành một nếp "tự nhiên" trong cách tiếp cận, cảm nhận và tư duy của quá nhiều người, kể cả những người chân thật, tốt bụng, vốn không là quan lại trong guồng máy quyền lực : tự thấy mình có quyền, thậm chí có khả năng, sửa văn phong của người khác cho nó "hợp" với độc giả trong nước. Phải chăng vì vậy mà không ít độc giả trong nước phải tìm đọc "của lạ" trong văn chương của nước ngoài ?

Văn phong của một tác phẩm thể hiện quan-hệ cá-biệt của một con người với thế-giới ở một thời điểm nhất định, trong một vấn đề nhất định. Vì quan-hệ đó tự hiện thực bằng ngôn ngữ chung của người đời, nó (có thể) đưa vào văn chương và văn học quan-hệ cá biệt tổng hợp (nhục cảm, tình, ý) của con người ấy để đi tới người đời – xưa, nay và mai sau. Khi quan-hệ ấy có điều đáng tồn tại ở đời !

Sửa văn phong của người khác, dồn nén nó vào khuôn mẫu của một thời rất ít có khả năng là thời thịnh vượng của văn chương, nghệ thuật, khác gì tiêu diệt khả năng phát triển của ngôn ngữ, của văn hoá. Đó là chuyện nguy hiểm và… hão !

2008-12-05

Khi ta chưa hiểu

Mọi chuyện liên quan tới ta, khi ta chưa hiểu, đều là ta.

2008/12/06

Triết lý và văn chương

Năm 2002, người trách nhiệm bộ sách *La tour de Babel* của nxb Alternatives kiếm tôi, yêu cầu tôi viết cho nxb một truyện ngắn để đăng như một quyển sách nghệ thuật trộn lẫn 3 hình thái : văn chương, hội họa và nghệ thuật vẽ chữ (như chơi chữ Tàu ấy mà). Bà tặng tôi một quyển trong bộ sách ấy, có 2 truyện ngắn của D.H. Lawrence với tranh của Michel Biot và thủ bút của J.J. Grand. Tôi thấy rất đẹp, thi vị.

Tôi chợt nghĩ : thử thể hiện một ý tưởng trong *Tư Duy Tự Do* bằng văn chương xem thế nào và thể hiện nó trong hai lĩnh vực gốc trong văn học : *Yêu* và *Chết*, để cho thấy ta có thể đương đầu với chúng khác hẳn những gì tôi đã đọc trong lý thuyết văn học đương đại của Tây Âu trong hai lĩnh vực kinh điển này. Tôi viết thành song truyện *Yêu – Chết* : cùng nội dung nhưng ở hai thời điểm khác nhau của một kiếp người, thời điểm để yêu và thời điểm để chết ; bắt đầu bằng cùng hai câu thơ của Beaudelaire ; chấm dứt bằng cùng lới hứa : hành văn, và cùng ngôn từ : sự im lặng. Tôi lại muốn đăng hai truyện ngược nhau : mở sách từ bìa 1 hay bìa 4 cũng được, đọc hết một truyện, vấp phải từ "im lặng" và trang giấy trắng, phải lật ngược sách mới đọc tiếp được và tới cuối truyện cũng vấp phải từ "im lặng" và trang giấy trắng. Than ôi, vì mâu thuẫn nội bộ của nhà xuất bản, chuyện không thành. Chán thật, văn chương. Đành oép vậy. Hè hè…

Với tôi, triết lý và văn chương không thể là hai lĩnh vực độc lập, nhưng cũng hoàn toàn khác nhau. Trong *Tư Duy Tự Do* tôi có viết đại

khái : triết lý khái niệm hoá hiện thực, văn chương hiện sinh hoá tư tưởng. Như Goethe đã nhận định, khái niệm thì xám xịt, chán ngắt, trong khi cuộc sống đầy màu sắc, tươi vui. Ta cần triết lý để hiểu. Ta cần văn chương để sống, có ý thức. Sống và hiểu. Thậm chí… yêu, hè hè ! Sống, hiểu và yêu, tất cả đều xuất phát từ kiếp người thực. Triết lý thiếu nhục cảm chỉ là giấc mơ lý trí hão. Văn chương thiếu lý trí chỉ là tiếng rên khổ đau hay thích thú của một sinh vật biết nói thôi. Làm người ra hồn người khó thật.

Có lẽ vì vậy người đời đọc triết lý hay văn chương của tôi thường thấy khó chịu. Đành vậy.

2008-12-07

Đọc Beidao về dịch thuật

Đọc hơn trăm trang sách[22] mà bắt gặp được ý tưởng này của Beidao[23], quả không mất thời giờ.

En fait, la traduction se situe dans une zone intermédiaire entre deux langues. Si elle est riche des particularités propres à chacune des deux langues, elle n'appartient pas plus à l'une qu'à l'autre. Cette spécificité de la traduction a stimulé l'évolution de la langue

---

[22] *Littérature d'Extrême-Orient au XXe siècle*, Essais, Éditions Philippe Picquier, 1993

[23] Trang 126, *La traduction, une révolution silencieuse*, Beidao

chinoise vers une plus grande ouverture et a accéléré, par des mutations normatives, sa modernisation.

Thực ra, văn dịch hình thành trong một không gian ở giữa hai ngôn ngữ. Dù nó giàu đặc tính riêng của cả hai ngôn ngữ, nó không thuộc ngôn ngữ này hơn ngôn ngữ kia. Tính đặc thù của dịch thuật đã kích thích sự tiến hoá của tiếng Tàu khiến nó rộng mở ra và thôi thúc nó chuyển hoá những chuẩn tắc của nó để trở thành một ngôn ngữ hiện đại.

2008-12-08

Nấu gì cho ai ?

Nấu một nồi phở cho mười người, hơi mệt nhưng không khó. Rất dễ ngon.

Nấu cho bốn người, còn ngon được, tuy sẽ dư thừa.

Nấu cho một mình mình thôi, không nấu nổi, nuốt không trôi.

Hình như nấu món gì cũng như thế ? Vì sao vậy ? Phải chăng nấu cho chính mình chẳng bao giờ thấy ngon ? Nấu cho hai mình hình như cũng vậy ! Dường như phải có lượng mới có thể có chất. Thế thì duy vật biện chứng quá hè !

Mai anh đi chợ, nấu một món cho mình nhé. Nếu nuốt không trôi, xin em chớ buồn. Thế giới này còn mới lạ quá ! Nhưng sẽ có ngày anh biết nấu ngon. Hè hè…

2008-12-10

Hồn nhiên và ngay thẳng

Bản thân tôi rất hồn nhiên, ngay thẳng. Zại thế đấy. Nhưng tôi không bồng bột được nữa. Cuộc đời đã dạy tôi điều ấy.

Văn chương đòi hỏi nhục cảm. Đó là điều kiện cần thiết để chữ nghĩa biến thành văn. Cần thiết nhưng chưa đầy đủ.

Khi hành-văn, nên hồn nhiên, ngay thẳng, đừng bao giờ chỉ bồng bột hay khéo léo thôi.

Càng không nên tưởng hão rằng chỉ lắm kiến thức và giỏi kỹ thuật viết lách mà biến được ngôn ngữ thành văn.

Ta chỉ có thể hành-văn khi ta đã chấp nhận bị hiểu nhầm.

Hè hè...

2008-12-14

Toán và vật lý

Có lúc bạn nói với ta : ta muốn hiểu và giải thích vì sao toán – một hình thái tư duy hoàn toàn trừu tượng – lại ăn khớp với vật lý – một hình thái tư duy hoàn toàn "khách quan" – như thế.

Ta đã trả lời theo kiểu suy luận của ta trong *Tư Duy Tự Do* : toán mô tả một hình thái của tư duy, nó thể hiện bằng ngôn-ngữ quan-hệ về lượng của con người với vật giới.

Chắc bạn chưa tin lắm. Mong bạn sẽ đi tới cùng câu hỏi này. Trong chúng ta, ít ai có thể

đi tới cùng câu hỏi này lắm.

2008-12-15

Bình đẳng và khác biệt

Chúng ta vừa bình đẳng với nhau vừa khác nhau. Vì bình đẳng mà chúng ta nói chuyện với nhau được, thậm chí cãi nhau được. Vì khác nhau mà chúng ta có thể giúp nhau phong phú hơn, sâu sắc hơn, nhân tình hơn.

Bình đẳng không có nghĩa là đồng cân, đồng sức, đồng tài, đồng kiến thức, đồng văn hoá, đồng… lương, v.v. Ngoài đồng lương ra, chẳng ai bình đẳng kiểu ấy với ai cả.

Chúng ta bình đẳng với nhau về "bản chất" : chúng ta đều là người tự do. Không có tự do, bình đẳng là chuyện hão vì bình-đẳng không là gì cả, nó (là) quan-hệ tự do giữa những đứa con của người. Nếu quan-hệ ấy đượm chút tình, nó là cơ sở lý tưởng cho một nền văn hoá nhân bản. Ý nghĩa đích thực của khẩu hiệu "Tự do – Bình đẳng – Nhân ái" là thế. Vì thế, đến nay nó vẫn là hoài bão của người đời.

2008-12-17

Triết, nên học gì trước ?

Trong lĩnh vực triết, ta nên học suy luận biện chứng "duy vật" kiểu Marx trước khi học suy luận biện chứng hình thức kiểu Hegel hay Sartre. Cuối cùng mới nên học suy luận theo

lôgích hình thức.

Học suy luận biện chứng "duy vật" kiểu Marx rồi thì có thể tiếp cận được suy luận biện chứng hình thức mà không "lạc thiền" và "tẩu hoả nhập ma".

Học suy luận biện chứng hình thức rồi thì có thể tiếp cận suy luận theo lôgích hình thức mà không bị nó trói buộc trong những lĩnh vực tư duy ngoài khả năng hiểu của nó.

Trong đời, thường ngược lại : ta phải học lôgích hình thức trước để kiếm ăn, và học đủ thứ tôn giáo hay ý thức hệ để nên người.

Tiếc thay, ta đã phải đi theo quá trình ấy nên đã mất quá nhiều năm khốn khổ vì đủ thứ linh tinh.

Dù sao, học được tới cùng một lối suy luận nào, cũng là một niềm vui đáng kể.

2008-12-17

Không gì

Không gì cảm động và đẹp hơn quá trình chào đời của một ngòi bút.

2008-12-19

Kinh tế thị trường toàn cầu hoá và đạo lý

Trong "*paradigme*" của ý thức hệ "kinh tế thị trường toàn cầu hoá", không có khái niệm "đạo lý" ! Chung thủy với chính mình thôi đã chẳng có, làm sao nhân tình với người khác được ?

Phải chăng vì thế mà người ta muốn người đời tin rằng kinh tế học là một môn khoa học ?

2008-12-20

Bế tắc

Ngay bây giờ tôi không biết tôi có thể đi về đâu. Nhưng điều này khiến tôi yêu đời : trong nhân gian này có đầy người đáng làm bạn. Chí ít cũng đi được với nhau một đoạn đường.

2008-12-21

Buồn đời, buồn mình

Buồn thì cứ buồn. Điều ấy tự nhiên trong kiếp nhân sinh này.

Chỉ người có tâm mới biết buồn thôi.

Nhưng đừng bao giờ cho phép nỗi buồn quật mình ngã.

2008-12-21

Đi Chùa

Lần đầu tiên và duy nhất tôi vào nhà thờ đêm Noël là ở một trong mấy năm đầu tôi mới qua Pháp. Buồn quá, long đong và bơ vơ quá, không gia đình bè bạn gì cả, tôi chui vào nhà thờ tránh mặt cô đơn. Đụng ngay nhạc của Bach. Hay kinh hoàng. Có thể quên mình luôn. Sau này tôi đụng một số nhạc kiểu ấy của

nhạc sĩ khác, tôi dị ứng với nhạc. Còn sống, tôi không chấp nhận lìa bỏ nhân giới này. Xưa nay ai cũng biết, và có đầy người chê, tôi rất phàm tục. Bản thân tôi chưa bao giờ từ bỏ xác phàm tục của tôi, trừ một năm "lạc thiền". Hè hè... Vì thế, hôm nay, tôi không còn nhu cầu bước vào bất cứ nhà thờ nào của người đời. Nhưng tôi thông cảm nhu cầu đi chùa đi nhà thờ của thiên hạ.

2008-12-21

Làm người Ziao Chỉ - 1

Từ lâu, tôi đã mất gốc Ziao Chỉ. Từ khi tôi bước chân vào nhà trường Hồng Bàng, rồi Albert Sarraut.

Tuy vậy, khi viết văn Ziao Chỉ, tôi là người Ziao Chỉ mà, tôi vẫn rất Ziao Chỉ, một cách trung thực.

Ăn đòn là phải, hè hè...

Thôi, đành vậy. Mong có ngày con người Ziao Chỉ ở tôi khá hơn kiến thức tôi học được ở trường và của người đời.

2008-12-21

Trước khi chết

Trước khi chết, thà nói thẳng với nhau đôi điều còn hơn là quanh co chữ nghĩa. Dù mỹ miều đến đâu.

Để làm gì ? cho ai ? cho cái tôi khốn nạn này ?

Và, nếu còn nhân khí, cười ngất.

Ta tin thế.

Ta đành thế.

Ta làm thế.

Nhưng đừng bao giờ viết gì, nói gì khiến có ngày mình phải xấu hổ với chính mình. Đó là hạnh phúc hiếm hoi của cả một đời cầm bút.

2008-12-21

Chữ nghĩa ở đời

Văn chương, triết lý, chữ nghĩa nói chúng, chẳng có giá trị gì cả khi nó không bước được vào đời.

Nó hết giá trị khi nó hết khả năng hiện-sinh ở đời.

Nhưng, vào đời là vào đâu ? Ở đời là ở đâu ? Hiện-sinh là cái quái gì ?

Vào và ở khao khát sống có tình có nghĩa với nhau, vào và ở ý chí sống có nhân cách với nhau của người đời nay trong hoàn cảnh sinh tồn của con người ngày nay. Tất cả con của người chứ không chỉ chính ta hay/và những người giống ta.

Ngoài ra, chỉ còn chút "kiến thức", suy tư lẻ, nhất thời lộng lẫy huy hoàng ngũ sắc, thoáng hiện thoáng biến. Chỉ ảo ảnh thôi. Đời ảo ảnh trở về hư vô, chẳng ngôn ngữ nào cứu vãn được.

Bạn đời chữ nghĩa ơi, bạn đã bao giờ sống điều ấy chăng ?

Ta chỉ biết sống và yêu chữ nghĩa đến thế thôi.

Ngoài ra, ta vẫn thích ăn ngon, khẩu vị tứ xứ. Ta mãi mê đàn bà đẹp, ở mọi chân trời. Ta cứ lang thang, nước này nước nọ, nơi đây nới đó, giới này giới kia.

Chán thật. Hè hè…

2008-12-29

Ngây thơ làm người

Con người nên biết ngây thơ để bảo tồn khả năng thấy điều mới ở đời, khả năng phủ định chính mình, làm mới chính mình.

Nhưng trong hành động thì nên biết thận trọng để tránh gây ra những đau khổ không cần thiết cho người đời và cho chính mình.

Vì ngây thơ, ta đã ăn đòn không ít. Nhờ ngây thơ, ta chưa biến thành người cam phận.

Ngưỡng cửa của tự do một cách nhân bản là như thế. Ngưỡng cửa của văn chương cũng vậy.

2008-12-31

Quê hương

Ta có vài quê hương nho nhỏ : tình yêu, tình bạn (thứ thật).

Ta có hai quê hương lớn : tiếng Việt, tiếng Pháp.

Ta có một quê hương mênh mông, bát ngát, vô

tận : lang thang.

2008-12-31

Tôn trọng đàn bà

Thằng đàn ông không biết tôn trọng đàn bà là thằng đàn ông không biết tự trọng.

2009-01-01

Một ý tưởng độc đáo của Tôn Nữ Thị Ninh

Một người bạn gửi cho tôi một bài phỏng vấn bà Tôn Nữ Thị Ninh. Tôi may mắn được đọc ý tưởng này :

Thiện là phải tự xác định cho mình lẽ sống.

Đông không ra Đông, Tây không ra Tây. Rất Đông và rất Tây. Vượt cả hai và… rất Việt Nam !

2009/01/05

Chữ nghĩa và tôi

Nếu tôi phải là người "mácxít" cuối cùng ở đời nay, tôi vui lòng. Chỉ có điều từ "mácxít" trong đầu tôi và từ ấy trong đầu người khác, không có nội dung như nhau. Thế thôi. Tôi mê chữ nghĩa nhưng tôi chưa hề cho phép chữ nghĩa ràng buộc tôi. Đành vậy.

2009-01-05

Nhân đọc Những ý tưởng không hợp thời về cách mạng và văn hoá

Maxime Gorki

Nguyễn Xuân Xanh dịch và giới thiệu

Phải chi tôi được đọc quyển sách này cách đây 40 năm ! Nhưng lúc đó chắc tôi cũng không lĩnh hội đáng kể được.

Ôi, cái trò "*lượng biến thành chất*" ! Trong quan hệ hành động giữa cách mạng và văn hoá, đành cay đắng công nhận rằng nó dường như bất khả kháng, trong hướng… ngược lại những niềm tin của các nhà lý luận "cộng sản" của thế kỷ 20.

Đây mới là suy luận biện chứng đích thực !

Đời nay, khắp nơi, trí thức chân chính vẫn cơ bản là một thiểu số bất lực :

Trước khi [xảy ra vụ] thả bom ở Hiroshima và Nagasaki, Oppenheimer nhiều lần đến gặp Truman, tổng thống Mỹ, và tỏ ra do dự đến độ Truman phải bảo tùy viên : '"*Lần sau thôi không cho hắn gặp, hắn cứ cuống quít bàn ra nói vào. Bảo với hắn là hắn làm bom, nhưng người quyết định thả bom là ta!".* (Nam Dao)

Người làm khoa học mà còn thế thì người làm văn hoá, đúng là châu chấu đá xe, lấy trứng chọi đá ! Nhưng vẫn cứ phải làm…

2009-01-05

Quá khứ của dân tộc, quá khứ của ta và ta

Nhân đọc *Những ý tưởng không hợp thời về cách mạng và văn hoá* của Maxime Gorki

Đụng tới vấn đề này, chúng ta nên hết sức bình tĩnh, tỉnh táo, thận trọng, để đừng bị lừa gạt, mê hoặc và bị lợi dụng một lần nữa, kéo dài những thảm kịch đã qua.

Lý do đơn giản lắm. ***Tất cả*** người Việt, mấy thế hệ liền, bất kể thế đứng của họ ở đâu, "Việt Nam" trước khi bị chia đôi, miền Bắc, miền Nam, ngoại quốc, đều đã bị những ý thức hệ linh tinh đầu độc bằng một loạt ngôn từ mà tự chúng chẳng có ý nghĩa gì cả trong xã hội thực ở Việt Nam.

Riêng với những người đã đi theo cách mạng, tôi đơn cử một thí dụ thôi. Đầu thế kỷ 20, Việt Nam gồm 90-95% nông dân mù chữ thoát thai từ văn minh phong kiến của triều Nguyễn, như đám *mougik* ở Nga ấy. Việt Nam không có giai cấp tư bản, giai cấp công nhân hay vô sản (định nghĩa của Marx) vì lý do đơn giản này : nó làm gì có thị trường và công nghiệp tư bản hiện đại, ngay ở mức tư bản của thế kỷ 19 ở Tây Âu ! Như thế, những cụm từ "cộng sản", "vô sản", "cách mạng vô sản", "chủ nghĩa xã hội", "chủ nghĩa cộng sản" *et tutti quanti*, hiểu theo định nghĩa của Marx, nghĩa là gì ở Việt Nam ? Nghĩa là : một cái áo đẹp của nhân loại trong nửa đầu thế kỷ 20 choàng lên một cái thân và một cái tâm Ziao Chỉ của thế kỷ 19 ! Thế thôi.

Có đầy thí dụ khác, ở mọi phía.

Chúng ta đã bị nhào nặn ra như thế. Chúng ta mang trong chính mình những bệnh tật ảo ấy, dù chúng ta tôn vinh hay chống đối nó.

Vì con người không thể cảm nhận, suy luận bất cứ gì mà không thông qua ngôn ngữ, ta tiếp tục nuôi ở ta và đưa vào đời những chất độc ấy, nhìn nhau, căm thù nhau, có thể chém giết nhau vì những ngôn từ ấy. Rồi lại truyền bệnh đó cho bạn bè, người yêu, con cháu nữa ! Kinh thật.

Chế độ hiện hữu ở Việt Nam rất đáng dẹp, càng nhanh càng tốt. Muốn dẹp nó, phải hiểu đúng bản chất của nó. Nó chẳng dính dáng gì hết với chủ nghĩa cộng sản, chủ nghĩa xã hội "của" Marx. Chính vì thế mà các nước tư bản từ Mỹ tới mấy anh rồng cọp ở Đông Nam Á rất yêu nó. Đó là một chế độ quan lại thối nát, do tầng lớp ít văn hoá nhất của nền văn hoá phong kiến Ziao Chỉ thai nghén và khai sinh ra. Ai chưa hiểu được điều ấy, tha hồ mà "chống cộng", không những chẳng hại được nó mà còn dâng thêm vũ khí cho nó tồn tại.

Ngay những năm 1917-1918 mà Gorki đã thấy rõ điều ấy tại Nga một cách rất sâu sắc và reo tiếng chuông cảnh báo, dù nguy hiểm tới đâu cho chàng, tôi phục.

Ta thử tạm dẹp qua một bên ***cảm giác dị ứng của ta đối với những từ*** trên và suy ngẫm về nội dung mấy ý sau của Gorki khi chàng dám công bố *Những ý tưởng* ***không hợp thời*** *về cách mạng và văn hoá* xem sao. "***không hợp thời***" ở đây nghĩa là không hợp thời đối với những người nắm quyền lực và quần chúng "cách mạng" thuở đó, có thể mất mạng như

chơi.

Trích Gorki, tôi nhấn mạnh :

Cách mạng đã đánh đổ nền quân chủ, điều đó đúng! Nhưng điều đó có lẽ cũng có nghĩa rằng cuộc cách mạng đã mang chứng bệnh ngoài da vào bên trong nội tạng. Người ta không được phép tin rằng cách mạng đã chữa trị và làm phong phú cho nước Nga về mặt tinh thần.

Khoa học là lý trí của thế giới, nghệ thuật là linh hồn. Chính trị và tôn giáo chia con người thành các nhóm lẻ; nghệ thuật khám phá cái nhân tính chung trong con người, và thống nhất chúng ta lại. Không có gì uốn nắn tâm hồn con người một cách dịu dàng và nhanh chóng như thế, như là ảnh hưởng của nghệ thuật và khoa học.

Giết chóc và bạo lực là lý lẽ của chế độ chuyên quyền; **đó là những lý lẽ hèn hạ và bất lực**, bởi vì họ ức hiếp một ý chí khác; giết một con người không có nghĩa, và không bao giờ có nghĩa là giết chết một ý tưởng, hay chứng minh được sự không đúng đắn của một ý tưởng, hay sự sai lệch của một ý kiến.

("chế độ chuyên quyền" là chế độ bolchevik đó ! phđ)

Và bây giờ, được giải phóng khỏi sự nô lệ bề ngoài, chúng ta lại tiếp tục sống với những cảm xúc của những người nô lệ.

("chúng ta" ở đây là những kẻ vừa mới chiến thắng Nga Hoàng đó ! phđ)

Tôi biết rằng tương lai của dân tộc là không có ý nghĩa gì đối với những nhà giáo điều điên rồ: họ xem dân tộc như chất liệu cho các cuộc thử nghiệm xã hội; tôi biết rằng tất cả những tình cảm và suy nghĩ, những thứ có thể xé nát trái tim của những nhà dân chủ chân thật, lại đều là xa lạ đối với họ.

(Những người ấy, chính là những quan lại đang nắm chính quyền lúc đó ! phđ)

Ngọn lửa đã được đốt lên, nhưng nó cháy tồi; nó hôi mùi nước Nga, một nước Nga dơ bẩn, say xỉn và tàn bạo.

(Lần đầu tiên, tôi được đọc một ý tưởng y hệt một số điều tôi đã viết về lịch sử Việt Nam, lại trước gần 3/4 thế kỷ ! phđ)

Cuộc cách mạng của chúng ta đã làm cho tất cả bản năng tồi tệ và dã man có dịp phát triển tự do, những bản năng đã tích tụ dưới áp lực nặng nề của nền quân chủ; đồng thời nó đã vứt bỏ sang một bên không thương tiếc tất cả lực lượng trí thức của nền dân chủ, tất cả năng lượng đạo đức của đất nước.

(Ngay từ 1918 ! Miễn bàn. phđ)

Không có tri thức và tự ý thức, chúng ta sẽ không bao giờ ra khỏi vũng bùn dơ bẩn của hiện tại.

(Quá đúng ! phđ)

Chính trị luôn luôn gớm ghiếc, bất kể ai làm

nó, bởi vì nó tất yếu phải đi đôi với nói dối, vu khống và bạo lực. Và bởi vì đó là một chân lý đen tối, mọi người cần biết chân lý này, và chân lý này phải giúp ta nhận thức rằng **công việc văn hóa là quan trọng hơn công việc chính trị**.[…]

(Tôi cũng nghĩ vậy. Vì thế, từ 20 năm nay, tôi làm văn hoá, vốn chẳng dính dáng gì hết với nghề nghiệp và kiến thức ban đầu của tôi. phđ)

Một lần nữa: kẻ thù không thương tiếc của chúng ta chính là quá khứ chúng ta.

(Tuyệt. Ta là gì khác hơn là sản phẩm của quá khứ của chính ta ? Đây là một luận điểm gốc trong *Tư Duy Tự Do*. Con người chưa biết phủ định chính mình chưa có thể thành người tự do và sáng tạo, một cách có ý thức. phđ).

Một người bạn của tôi, chẳng ưa "chế độ cộng sản" tí nào, đọc những trích đoạn này, đã phản ứng như sau :

Chao ôi, tri kỷ Gorki:

"Ngọn lửa đã được đốt lên, nhưng nó cháy tồi; nó hôi mùi nước Nga, một nước Nga dơ bẩn, say xỉn và tàn bạo."

"Cuộc cách mạng của chúng ta đã làm cho tất cả bản năng tồi tệ và dã man có dịp phát triển tự do, những bản năng đã tích tụ dưới áp lực nặng nề của nền quân chủ; đồng thời nó đã vứt bỏ sang một bên không thương tiếc tất cả lực lượng trí thức của nền dân chủ, tất cả năng lượng đạo đức của đất nước."

Xin thay nước Nga bằng VN, […], hệt vậy.

Thôi, đây là chuyện quá khứ. Nó quan trọng ở

đó. Ta chưa chủ động và sáng suốt làm chủ được quá khứ của chính ta, đã nhào nặn ra chính ta, ta khó mà làm người tự do được. Nhưng điều ấy không dễ, không thể giải quyết được trong nội một giờ, một tháng, thậm chí nhiều năm. Vì ta không thể dựa vào ai khác để giải quyết nó ngoài… chính ta ! Ta phải dám can đảm một tí đối với chính mình vì chính mình là sản phẩm của quá khứ của chính ta.

2009-01-06

Không gian và thời gian của…

Muốn sống êm ả với chính mình, phải biết tôn trọng không gian và thời gian của người khác.

Muốn sống ôn hoà với người khác, phải biết bảo vệ không gian và thời gian của chính mình.

Hai điều ấy khả thi đến đâu, tuỳ thuộc sự và cách phát triển kinh tế và xã hội, quan hệ quyền lực và tình cảm giữa con người : cho phép nhau có được không gian và thời gian riêng tới mức nào ?

Điều kiện cần thiết nhưng không đầy đủ. Còn một điều kiện tiên quyết : chính ta.

2009-01-07

Palestine - 1

Ai cũng thế, dù đã chết vẫn trừng mắt nhìn đời. Rồi bị vuốt mắt, nhắm lại.

Còn lại gì ? Một lời thôi :

Đã làm người, không thể chấp nhận.

2009-01-07

Palestine - 2

Hai tuần nay, ta theo dõi tình hình Palestine.

Nếu ta chỉ là người Ziao Chỉ thôi, ta đếch cần : lợi lộc gì cho ta ?

Nếu ta chỉ là Tây con thôi, ta sẽ nghĩ như đa số những gì ta đọc bằng tiếng Pháp.

Tội nghiệp thay, ta chỉ có thể "là" ta thôi, ta cứ phải làm ta với người đời nay.

Vì thế ta nhục.

2009-01-08

Giác quan thứ sáu hay con mắt thứ ba

Con người có thể có tư duy vì nó có nhục cảm : ta cảm nhận, ý thức thế giới và người đời xuyên qua ngũ giác quan.

Mỗi người chỉ có 5 giác quan thôi. Thế mà người đời có ý niệm về một điều gì đó được gọi là giác quan thứ sáu hay con mắt thứ ba. Vì sao ? Vì, nói chung, ta không cảm nhận thế giới qua từng giác quan một, nhất là một cách tuần tự, đứt quãng như trong tư duy bằng ngôn ngữ. Ta cảm nhận nó qua nhiều giác quan cùng một lúc. Đó là chưa kể tới những ký ức mơ hồ tồn tại ở ta ngay khi ta cảm nhận. Cách cảm nhận tổng hợp ấy có thực, gọi là giác quan thứ sáu hay con mắt thứ ba cũng được. Nó làm nền

tảng cho điều mà ta gọi là trực giác.

Người học võ chắc đã từng nghiệm sinh điều này : lúc "lâm trận" nên cố gắng quên tất cả, đừng nghĩ, đừng nhớ gì hết, cố làm cho đầu của mình càng trống rỗng càng tốt. Vì sao ? Vì một chức năng cơ bản của lý trí là kiềm chế bản năng và cảm tính của con người để mở đường cho tư duy lý tính hay/và đạo đức. Mặt nào đó, nó khiến con người "đui mù" đi một tí. "Xoá" bớt nó đi có thể tạo điều kiện cho bản năng và cảm tính tự-nhiên của con người nhạy bén hơn, cảm nhận nhanh hơn bất cứ mọi thay đổi trong thế giới quanh mình và, qua đó, phản ứng nhanh nhậy hơn.

Lang thang ở Úc, tôi được nghe chuyện này : có người thổ dân, *Aborigène*, hướng dẫn du khách trong rừng mà không chịu đi giày. Chàng bảo : mang giày vào, tôi làm sao phát hiện được con rắn đang trườn mình trong cỏ ? Bản năng và cảm tính của con người có thể bén đến thế đó !

Lại một nghiệm sinh khác mà có lẽ nhiều người đã từng sống. Có khi gặp người khác lần đầu, hoặc thấy phong cách, thái độ, cử chỉ, lời nói của nó trong một chuyện rất nhỏ nhoi, ta có cảm giác như nắm bắt được "bản chất" của nó. Rồi ta quên. Rồi nhân một chuyện quan trọng, ta bỗng sững sờ thấy nó ứng xử y như điều ta đã từng cảm nhận. Cái kiến thức "tiền ý thức" ấy, có người gọi là linh tính. "Tiền ý thức" ở đây chỉ có nghĩa này thôi : trước khi vận dụng lý trí để phân tích và tìm hiểu. Chứ đã nên người rồi, chẳng ai xoá sạch được ý

thức ở mình. Ý thức ấy đậm văn hoá đã nhào nặn ra chính mình. Đành vậy.

2009-01-09

Một mâu thuẫn chí tử

Marx có một ý hay : để chiến thắng, mọi giai cấp mới và tiến bộ, mọi cách mạng đích thực đều phải dương cao những giá trị nhân bản lớn hơn nó. Lý do ? Lúc khởi sự, nó lép vế về mặt quân sự, bạo lực, nó phải huy động được đại đa số người trong xã hội mới có thể có "*sức mạnh vật chất*" để chiến thắng[24]. Đại đa số ấy đòi hỏi một kiếp người đẹp hơn những quyền lợi ích kỷ của riêng nó.

Đó là điều đã xảy ra đối với cách mạng tư bản : để chiến thắng, nó đã phải và có lẽ thực

---

[24] Sans doute, l'arme de la critique ne peut-elle remplacer la critique des armes, la puissance matérielle ne peut être abattue que par la puissance matérielle, mais la théorie aussi devient une puissance matérielle dès qu'elle s'empare des masses. La théorie est capable de s'emparer des masses dès qu'elle démontre ad hominem [sur l'exemple de l'homme], et elle procède à des exemples ad hominem dès qu'elle devient radicale. Karl Marx.

Đương nhiên, vũ khí phê phán chẳng thể thay thế sự phê phán của vũ khí, chỉ có sức mạnh vật chất mới đánh quỵ được sức mạnh vật chất, nhưng lý thuyết cũng có thể biến thành sức mạnh vật chất khi nó nhập hồn quần chúng. Lý thuyết có khả năng nhập hồn quần chúng khi nó chứng minh được giá trị của nó qua bản thân con người, và nó thực hiện điều đó khi nó đào vấn đề tận gốc. Karl Marx.

Marx Engels, Études philosophiques, Éditions sociales, Paris, 1974, trang 27.

tình tin tưởng rằng những giá trị của ý thức hệ Khai sáng là những giá trị phổ biến, bất diệt của cả loài người. Đúng thế thật : dân chủ và nhân quyền. Những nhà tư tưởng khai sinh ra ý thức hệ ấy, chẳng mấy ai là tư bản cả ! Nắm quyền lực rồi, trong hành động thực tế, nó liền hiểu theo kiểu nó nghĩa là cho chính mình thôi. Qua đó, nó biến quần chúng đã đưa nó lên ngôi thành kẻ thù của nó.

Đó là điều đang xảy ra đối với anh tư bản trong quá trình toàn cầu hoá. Nó chinh phục thế giới dưới ba ngọn cờ Tự do, Dân Chủ và Nhân quyền. Nhưng đồng thời nó luôn luôn sẵn sàng và thực sự chà đạp cả Tự do, Dân chủ lẫn Nhân quyền. Chà đạp luôn cả tình cảm, ý thức nhân đạo phổ biến, chưa kể tới luật pháp quốc tế. Nó chỉ tồn tại được nếu nó tiêu diệt được ở người khác lý tưởng mà chính nó biểu dương.

Thời sự thế giới cả mấy chục năm qua cho thấy rõ điều ấy. Nhưng hôm nay, với sự bùng nổ của oép, càng ngày càng khó bưng bít hơn.

Thông tin về chiến trường Gaza cho thấy rõ. Hamas đã thắng cử một cách hoàn toàn dân chủ, không ai dám phủ nhận điều ấy[25]. Nhưng anh Israël, Mỹ và Tây Âu đã làm mọi cách để cấm nó thi hành quyền mà dân Palestine đã trao cho nó. Còn về nhân quyền, thậm chí "quyền nhân ái" (*droits humanitaires*) thôi, ONU (Liên hiệp quốc) mà còn đòi hỏi điều tra "đáng tin cậy và độc lập" về những vi phạm do

[25] Đây chỉ là xác định một sự thật không ai bác bỏ được, hoàn toàn không có nghĩa tôi ủng hộ Hamas.

Israël, có thể coi như tội ác chiến tranh, thì thấy.

Bi kịch và mâu thuẫn chí tử của nền văn minh tư bản ở đó : để tồn tại, nó phải chà đạp bằng máu lửa những giá trị mà nó dương cao để chiến thắng.

Với Việt Nam cũng có chuyện ấy, trong một nghĩa khác. Đó là một nền văn hoá có những giá trị đáng tồn tại ở đời nay. Nó đã huy động được những giá trị ấy để chiến thắng hai đế quốc lớn và tồn tại như một nước độc lập. Nhưng, với những giá trị ấy thôi, nó không thể tồn tại mãi được ở đời nay. Những người đã dựa vào phần tốt (và cả phần xấu nữa) của nền văn hoá ấy để giải phóng đất nước đã bất lực trước những người đã lợi dụng phần tồi của nó để nắm quyền lực và hưởng thụ. Để tồn tại, họ phải chà đạp, tàn phá những giá trị cổ truyền của người Việt mà không có khả năng thay bằng bất cứ hệ giá trị nào khác, kể cả nhại phần tốt đẹp của văn hoá tư sản thôi. Đó là mâu thuẫn chí tử của họ.

Đời nó vậy, trước khi loài người bước qua "*thời tiền sử của nhân loại*". Marx lại có lý ! Chán thật.

2009-01-09

Đam mê chính của người dịch văn

là : trung thực với chính mình.

Cái tính lạc quan mà sách của anh mang lại cho tôi, càng ngày tôi càng hiểu hơn những điều anh viết, là hãy vững tin vào bản thân

mình, dám làm những điều của mình, cho mình và vì thế cho người khác.

Rất đúng. Viết gì và như thế nào đi nữa thì đó vẫn là mục đích của tôi.

Con người không có bản năng, cảm tính, không biết xúc cảm thì tức khắc biến thành đui mù. Đó là điều kiện cần thiết, nhưng không đầy đủ, để nên người, để làm người. Cần thêm một điều gì nữa, khiến ta đành cầm bút !

"Bài học" chỉ có tính chất lịch sử (những điều mà người ta còn nhớ tới, lịch sử mà) vì nó còn có giá trị cho đời nay ! Những thứ khác, có ai nhớ tới đâu mà thành lịch sử được !

2009-01-11

Đọc "Giấy chứng nhận… Người"

Truyện này không chỉ vui vui thôi, nó rất sâu sắc, nó biếm hoạ một thói suy luận hình thức cực nguy hiểm vì rất phổ biến : một khi ta tin rằng khái-niệm (chứng từ) thể hiện bản-thể (*être, essence*) của sự vật hay con người thì ta có thể đi đến cách suy luận và ứng xử như thế.

Ở đây, chỉ thấy tức cười thôi vì là truyện tiếu lâm. Nhưng ở đời thực có lúc kinh hoàng không thua gì giấy lý lịch hay những khái niệm "tư sản", "vô sản" *et tutti quanti* đã từng hành hạ nhân loại trong suốt một thế kỷ. Ngay ở Pháp hôm nay, trong đời sống hàng ngày, có không ít chuyện lớn nhỏ loại ấy, cứ đọc báo thì thấy.

Ta có thể vận dụng phê phán đúng đắn và có

giá trị phổ biến này để tiếp cận đủ thứ chuyện trong mọi nền văn hoá và sáng tác những tác phẩm ai ai cũng cảm và hiểu được. Đôi khi "tính nhân loại" của tác phẩm chỉ cần thế thôi.

Ngôn ngữ là phương tiện cơ bản nhất giúp con người hiểu nhau. Nó cũng là phương tiện hữu hiệu nhất để con người lừa nhau, hại nhau.

Đúng là trong văn chương không gì đậm nét, hữu hiệu hơn một tiếng cười. Lại nhớ Hồ Xuân Hương. Hi hi.

2009-01-13

Giá trị cuối cùng của con người

Trong *Tư bản luận*, Marx có định nghĩa một cách rất "duy vật" giá trị của sức lao động. Nó là tổng số giá trị của những hàng hoá cần thiết để tái tạo sức lao động của con người. Ngắn hạn : sáng mai còn sức đi cầy một cách hiệu quả. Dài hơi : tái sản xuất sức lao động cho tương lai : sanh con đẻ cái, nuôi chúng nó ăn học để cung cấp cho chúng nó kiến thức cần thiết để hữu dụng trong môi trường sản xuất của thời đại. Ngay định nghĩa ấy thôi đã cho thấy kích thước khoa học, kỹ năng và văn hoá của sức lao động hiểu theo kiểu Marx.

Ông cũng khẳng định, và ở điểm này ông "duy vật" thật, chính xác hơn, ông "duy sinh tính", giới hạn tuyệt đối của giá trị ấy là : đảm bảo cho người lao động tiếp tục sống. Tuy không khai thác nó được ngay, chẳng lợi lộc gì, nhưng biết đâu nay mai lại cần nó gấp để tăng lợi nhuận ? Chí ít, ngay trước mắt cũng dùng

được nó để hạ giá sức lao động trong "thị trường lao động".

Cuối cùng, ông cho định nghĩa ấy một nội dung biện chứng : giá trị tối thiểu của sức lao động là giá trị mà người đời trong một nền văn minh ở một thời điểm nhất định cho rằng là tối thiểu để tồn tại như một con người.

Từ ấy, thế giới đã thay đổi rất nhiều. Nhưng định nghĩa ấy vẫn còn rất đúng. Cứ coi những sự kiện và chính sách kinh tế – xã hội ở Pháp trong thời đại kinh tế thị trường (tư bản) toàn cầu hoá thì thấy : chủ thì *délocaliser* túi bụi, còn đe doạ cả Nhà nước (Renault), đi mua sức lao động cùng trình độ nhưng rẻ lương hơn trên khắp thế giới, đặc biệt là Trung Quốc, còn Nhà nước thì bố thí tiền cho một đống người, đặc biệt là thanh niên, tiếp tục ngắc ngoải sống. Dĩ nhiên, cũng vì nó sợ xã hội bùng nổ, chẳng còn làm ăn được gì nữa !

Một số người trong giới trung lưu, ngay tại Mỹ, chưa bị dồn vào thế ngắc ngoải sống còn, để được sống như một con người, còn đòi hỏi những giá trị khác, không đo được bằng giá trị của hàng hoá, đó là giá trị đạo đức, tâm linh, tinh thần. Thứ giá trị ấy không có trong *Tư bản luận*, tuy nó có trong triết lý của Marx, Marx thường nêu lên để đả kích ý thức hệ tư bản, nhưng bản thân ông cũng đề cao nó trong ý thức hệ cộng sản dưới cái áo ảo của tư duy khoa học.

Đây là một thí dụ.

Darrel Vandeveld là procureur = người biện lý, người kiểm sát trưởng. Nghĩa : người đại diện Nhà nước Mỹ để lên án "tội nhân" ở trại giam

(?) Guantanamo. Trong trường hợp này, phải là quân nhân trong quân đội Mỹ. Khi ông xin chuyển công tác, ông đã bị quản thúc 6 tuần, bị cắt đứt mọi liên lạc với thế giới bên ngoài và bị đưa cho bác sĩ tâm thần khám xét xem ông ấy có điên hay không. Trở về đời sống dân sự, tuy vẫn không được quyền vi phạm bí mật Nhà nước, ông đã dám nói với nhà báo như sau.

J'ai fini par me rappeler ma foi chrétienne, qui m'enseigne de ne pas considérer les autres comme des objets. C'est très personnel, mais en revisitant les enseignements du Christ, j'ai pris conscience qu'ils étaient en contradiction avec ce que je faisais à Guantanamo - cet ignoble, déshonorant combat pour châtier notre ennemi. Nietzsche disait que toute personne qui combat un monstre doit prendre garde de ne pas en devenir un. Je devenais un monstre nietzschéen. Par chance, je me suis écarté de cette voie.

Cuối cùng tôi nhớ lại niềm tin Ky tô giáo của tôi, nó dạy tôi <u>không được coi người khác như đồ vật</u>. Điều ấy rất riêng tư, nhưng hồi tưởng những huấn dụ của Christ, tôi đã ý thức rằng chúng mâu thuẫn với những gì tôi đã làm ở Guantanamo – cuộc đấu tranh hèn hạ, ghê tởm, ô nhục để trừng phạt kẻ thù của chúng ta. Nietzsche đã nói rằng bất cứ ai đánh một con quái vật đều phải coi chừng để chính mình không trở thành một con quái vật. Chính tôi đã đang trở thành một con quái vật kiểu Nietzsche. May quá, tôi đã tránh xa con đường ấy. (PHĐ nhấn mạnh)

Phải chăng giá trị cuối cùng của con người là như vậy ?

Tôn giáo (từ tâm) và triết lý (tỉnh táo) vẫn rất cần cho cuộc nhân sinh ngày nay.

2009-01-13

Chỉ khi nào chết

Chỉ khi nào chết người ta mới biết hết về mình.

(Một ý tưởng hay của một người bạn)

2009-01-16

Thời gian và ta

Thời gian dài hay ngắn, nhanh hay chậm, có sao đâu ? Chỉ sợ thời gian không đậm mình.

2009-01-16

Tự lừa mình

Hay quá !

Chưa kịp hiểu người đời khen điều gì trong tác phẩm ấy hay, ta đã vội kết luận : tác phẩm của ta trác tuyệt, ta là… đại văn hào. Chí ít cũng trên trung bình.

Ngôn ngữ là phương tiện cơ bản nhất giúp con người tự lừa mình.

2009-01-21

Chất trẻ thơ ở người đàn bà

"Có những người đàn bà không thể đoán được tuổi, chất trẻ thơ không phụ thuộc vào tuổi tác mà tiềm ẩn bẩm sinh, từ trong trái tim."

Ta mê những người đàn bà như thế. Khi gặp, ta lùi ra xa. Ta sợ lỡ chính ta khiến nàng mất chất trẻ thơ ấy : ta sợ chính ta.

Ta đã hết biết mê. Ta chỉ còn biết yêu thôi. Ta yêu người đàn bà từng trải, dạn dầy phong sương mà vẫn dám chân tình với ta.

Điên thật, hè hè.

2009-01-23

Làm người Ziao Chỉ - 2

Làm người Ziao Chỉ trong thế kỷ 20-21, đau thật, chán thật.

Lúc ta quyết liệt trả giá để được làm người Ziao Chỉ trong thời đại này, ta vẫn yêu Nguyễn Trãi, Nguyễn Du và Hồ Xuân Hương mà, cả loài người kính trọng, yêu mến ta.

Lúc ta thực thụ trở thành bàn dân Ziao Chỉ tại Ziao Chỉ Quận quan lại truyền thống của chính ta, cả loài người khinh ta.

Thế nào đi nữa, ta vẫn là người Ziao Chỉ, làm sao khác được ? Từ đó, ta làm người thế nào đây ?

Theo kiểu Thuỷ Hử, Kim Dung ?

Hay dám nhận diện chính mình để, may ra, vượt chính mình ?

Đành vậy.

2009-01-23

Lãnh đạm trong hành động

Đọc hai từ lãnh đạm, ta liền hiểu : lãnh đạm đối với người khác, chẳng coi ai ra gì cả. Quán tính của chữ nghĩa trong đầu ta khiến ta nghĩ vậy, không tự do đối với chính mình.

Trong bối cảnh tư duy của tôi, chúng không thể có nghĩa ấy : đã lãnh đạm với người khác thì chơi, nói chuyện, làm việc với người ấy làm gì ? Trong bối cảnh sinh sống ở Tây Âu, ta dễ dàng tránh mặt nhau khi cần.

Lãnh đạm, trước tiên nghĩa là lãnh đạm đối với chính mình, không quan trọng hoá mình tới mức khi phải vứt bỏ hay làm lại điều gì thì đâm ra bực bội người khác, không thấy được rằng nạn nhân đầu tiên của sự bực bội ấy là… chính mình.

Khi làm được việc gì, ta làm ngay. Nếu phải bỏ đi, ta bỏ, không luyến tiếc. Nếu đáng làm lại và có thời giờ và hoàn cảnh thích hợp để làm lại, ta làm lại. Nếu không có thời giờ hay hoàn cảnh thích hợp để làm lại ngay, ta để sang một bên, chờ dịp khác. Thế thôi.

Sự lãnh đạm trong hành động có chút hơi hám… Phật giáo, gắn liền với hai khái niệm gốc của tư tưởng ấy : vô ngã, vô thường.

Có lẽ nguồn gốc xa xôi của nó là tư tưởng của người Ấn Độ trong *Bhagavad Guita* :

5. Không ai có thể thực sự ngừng hành động

dù chỉ một khắc, mọi người buộc phải hành động không thể thoái thác được, do những *gouna* sinh ra từ tự nhiên.[26]

19. Do đó, ngươi hãy luôn luôn thực hiện một cách dửng dưng (*détachement, vô tư*) điều phải thực hiện ; vì khi hành động một cách vô tư con người đạt tới sự Tuyệt hảo.[27]

Nhưng, theo tôi, quan trọng nhất là : sự lãnh đạm giải phóng ta khỏi đủ thứ thành kiến, cho phép ta phát hiện điều mới ở người khác, ở đời.

Ngoài ra, đừng nỡ phủ nhận thân xác phàm tục của mình nhe. Không có nó, làm gì có tư duy, triết lý, tôn giáo và… thơ văn ? Hè hè.

2009-01-29

---

[26] 5. *Nul ne peut rester même un instant réellement sans agir, chacun est condamné sans recours à l'action, par les gouna nés de la nature.*

Bhagavad Guita, Centre d'études supérieures indiennes, Ashram de Shri Aurobindo, Pondichéry, 1947, trang 20.

[27] 19. *Donc accomplis toujours sans attachement l'action qui doit être accomplie ; car en agissant sans attachement l'homme atteint le Suprême.*

Bhagavad Guita, Centre d'études supérieures indiennes, Ashram de Shri Aurobindo, Pondichéry, 1947, trang 21.

Ai cắn ai ?

Bạn bảo ta : Hồi đầu đọc văn anh, đôi khi có cảm giác người đọc như "bị cắn".

Ta không có ở đấy, làm sao cắn ai được ? Chữ nghĩa làm sao cắn người được ?

Thế mà đúng vậy. Vì sao ?

Vì khi hạ bút, nhà văn cắn chính mình, xé rách tan những lớp vải vóc ngôn từ khô héo đang che mắt mình để nhận diện chính mình nên độc giả, nếu cảm nhận được ngôn ngữ của nhà văn, tức khắc tự cắn mình.

Hai người tự cắn mình : họ bắt đầu có một ngôn ngữ chung khác hẳn ngôn ngữ chung trong quan hệ xã giao hay văn chương đời thường, ngôn ngữ riêng của họ. Văn chương là nhịp cầu giữa người với người ở đó. Kể cả để "cắn nhau". Có lúc cũng thú vị đấy. Hè hè.

2009-01-30

Đọc văn và dịch văn

Bạn bảo ta :

vì vốn tiếng Pháp của tôi còn yếu, chủ yếu là tự học lấy, nên khi thử sức dịch văn bản này tôi cảm thấy đuối sức. Cách hành văn của văn bản này khó chịu quá, lối dùng từ và diễn đạt quá xa lạ nên tôi đâm ra bỡ ngỡ, không tự tin. Chẳng hạn như chữ "le jeu de la proximité" hay "une niche matricelle, fusionelle" quả thật tôi đã tra nhiều từ điển hiện có tại Việt Nam nhưng không hiểu là nghĩa gì.

Cách hành văn tiếng Việt của bạn khiến ta tin bạn sẽ vượt qua những khó khăn này.

1/ Học ngoại ngữ, đương nhiên ta phải bắt đầu học ngữ vựng nhờ từ điển.

2/ Ngôn từ chỉ có nghĩa trong ngữ cảnh :

a/ cấu trúc của câu văn. Bắt đầu có vấn đề vì, ngoài ngôn ngữ toán, không có ngôn ngữ nào hoàn hảo về mặt hình thức.

b/ bối cảnh : khúc văn, toàn chương, toàn tác phẩm và, cuối cùng, bối cảnh văn hoá.

Đương nhiên là một quá trình lâu dài, không thể khác được. Không nên vì thế mà nản chí : quá trình học tiếng Việt của ta mất bao nhiêu năm ? Người Pháp mà muốn học tiếng Việt đến nơi đến chốn sẽ còn khổ sở hơn ta học tiếng Pháp : tiếng Việt rất lỏng lẻo về mặt lôgích hình thức, muốn viết cho rõ nghĩa, phải lải nhải đứt hơi.

Cách tốt nhất là ta chịu khó đọc mà không nhất thiết phải hiểu hết liền một cách "chính xác". Có những ý tưởng ta chỉ hiểu lờ mờ thôi. Không sao cả. Ta sẽ gặp lại chúng trong ngôn ngữ của tác giả khác với những ngôn từ khác, cách hành văn khác. Lần lần sẽ rõ. Rồi sẽ có lúc ta cũng phát biểu được chúng bằng ngôn ngữ của chính ta. Lúc đó, ta đã hiểu chúng.

Tốt hơn nữa là chịu khó đều đều viết tiếng Pháp. Lúc đầu dở, có sao đâu, từ từ sẽ chuẩn xác có khi còn hơn cả người Pháp bình thường, vì ta đã… trả giá thích đáng cho điều mà họ thừa hưởng một cách "tự nhiên".

3/ Dịch văn, quan trong nhất là dịch ý.

Ý tuỳ thuộc 1/ và 2/. Vậy ta phải cố gắng hiểu ý trước, sau đó mới tới chuyện chữ nghĩa văn phong.

Le « type secte » peut être alors compris, selon l'auteur, comme une alternative à la pure gestion rationnelle de l'institution. «Reprenant régulièrement de l'importance, cette alternative accentue le rôle du sentiment dans la vie sociale. Ce qui favorisera le jeu de la proximité et l'aspect chaleureux de ce qui est à l'état naissant.

Tôi không biết tác phẩm này, do đó ý của tôi phải kiểm lại theo ngữ cảnh.

Tôi đoán là triết, bàn tới lôgích vận động của những tổ chức dưới dạng một loại thể chế nào đó (*institution*). Ở đây là một loại thể chế tôn giáo dưới dạng *secte* (một chi nhánh thường là nhỏ trong một tôn giáo). Ý của tác giả có vẻ là : sinh hoạt trong những *secte* cho phép người ta thoát ra khỏi sự quản lý đơn thuần duy lý của những thể chế tôn giáo vì nó còn quan tâm tới vai trò của tình cảm xã hội. Điều ấy khuyến khích, nhờ sự gần gũi (*proximité*), sự tác động qua lại giữa quan hệ tình cảm của con người với nhau và quan hệ tổ chức của thể chế tôn giáo giữa họ.

Ngay trong từ điển, từ "*jeu*" cũng có định nghĩa này : "sự vận hành, sự hoạt động; khoảng vận hành, khoảng chạy" và trong tiếng Pháp ngày nay, nó cũng có nghĩa : toàn bộ những tương tác giữa nhiều yếu tố trong một

sự kiện : *jeu mécanique, jeu politique*…

Bản thân câu văn này nhập nhằng, bạn thấy khó hiểu là tự nhiên, chẳng có gì phải lo hết. Chứ bạn lại thấy quá dễ hiểu thì mới… đáng lo ! Hè hè…

Nếu cách hiểu của tôi đúng, bạn chỉ cần trình bày lại bằng tiếng Việt là xong. Dịch ý là như vậy.

La « religiosité ambiante » joue donc un rôle d'entraînement, particulièrement évident dans les sectes où l'abrogation du « moi » est requise d'une manière brutale. Une telle union religieuse est une recherche de la globalité, un désir de perte dans un grand tout, dans une niche matricielle, fusionnelle, où grâce aux autres et au travers des autres, tout un chacun peut en totalité ou pour partie, réaliser la plénitude de ses potentialités.

Niche ở đây có nghĩa là tổ, như tổ chim, Tổ quốc (*l'oiseau est niché dans l'arbre de mon jardin*). Trong tiếng Pháp ngày nay, nó cũng có nghĩa là một khâu, một vùng nho nhỏ trong một tổng thể lớn hơn (xuất phát từ nghĩa : một cái hốc trong một bức tường, cứ vào nhà thờ thì thấy). Thí dụ trong hoạt động kinh tế : *trouver une niche* nghĩa là : kiếm ra một khâu thuận lợi để làm ăn trong một lĩnh vực kinh doanh nào đó.

Trong câu văn này, cái *niche* chính là cái *secte* nho nhỏ trong một tôn giáo với bầu không khí sùng đạo của nó.

Matrice ở đây nghĩa là dạ con, tử cung, nơi

hình thành con người. *Fusion* ở đây nghĩa là : sự hợp nhất. Đều có trong từ điển.

Vậy thì nghĩa chung của cả đoạn văn là : trong bầu không khí sùng đạo của cái *secte*, mọi người buộc phải vứt bỏ cái "tôi" nhỏ bé của mình để hoà mình với người khác và nhờ thế "tái sinh" như một tổng thể lớn bao gồm tất cả (*grand tout*) và thực hiện được toàn bộ hay một phần những khả năng tiềm tàng ở mình.

Đó là một niềm tin có trong nhiều tôn giáo, kể cả Phật Giáo theo cách hiểu của một số vị, dưới hình thái này hay hình thái nọ.

Bạn chỉ cần trình bày lại bằng ngôn ngữ Việt của chính bạn thì bạn đã hiểu nó, nó đã trở thành kiến thức của bạn. Tin nó đúng hay không, trong hoàn cảnh nào, đến mức nào, là chuyện của bạn, tôi không dám bàn. Ở đây, ta chỉ thử quên mình một tí để hiểu người khác thôi.

Tôi chỉ có thể "giúp" bạn đến thế thôi : thái độ và phương pháp đọc sách ngoại ngữ. Nếu bạn thấy hợp với bạn, bạn cứ tự mình tiếp tục thực hiện. Chứ tôi dịch hộ bạn vài câu vài chữ thì chẳng đi tới đâu cả, chẳng ích lợi gì cho bạn. Tôi nghĩ vậy.

Chúc bạn kiên trì tiến tới.

2009-02-01

Mất thời giờ

Đời ta ngắn ngủn, chỉ nên mất thời giờ cho chuyện đáng bỏ thời giờ. Tuy dù không bỏ cũng mất.

Khả năng chịu đựng của ta giới hạn, chỉ nên đau vì chuyện đáng đau. Còn hơn trọn đời tẻ nhạt.

Vì người, vì bạn, vì em, ta mất thời giờ và đau. Thế thôi. Đáng đời. Hè hè.

2009-02-05

Khi cái chết ám ảnh

Ở tuổi 20, có lúc cái chết ám ảnh tôi dài dài. Tìm hiểu triết lý của Sartre, trong một bài chàng viết về người bạn thân đã chết, Paul Nizan, tôi bắt gặp ý tưởng này : người ta sợ chết khi người ta không được sống một cuộc đời có ý nghĩa, giá trị, đáng sống. Vì người ta sợ sống uổng. Tôi chợt "giác ngộ". Chung quanh tôi, những người được sống một cuộc đời họ thấy đáng sống, chẳng ai quan tâm tới cái chết. Gặp tôi, họ chạy mặt liền : lại lải nhải chuyện chết chóc ! Nhiều thanh niên thuở ấy thấy cuộc đời họ không đáng sống. Họ dấn thân đấu tranh cho đủ thứ chuyện mang lại ý nghĩa cho cuộc sống của họ và chẳng mấy khi họ bị cái chết ám ảnh. Riêng tôi, tôi không biết mình "sống để làm gì" ? Thế thì "sống làm gì" ! Tôi bắt chước họ. Cũng bớt hâm hâm. Nhưng không hết hẳn. Hùa theo lý tưởng của đồng loại đương thời, có ngay một cuộc sống

đầy ý nghĩa, giá trị. Nhưng tự tạo ý nghĩa và giá trị cho đời mình thì… ngược lại ! Trước tiên và tức khắc, ta bị tách rời khỏi đồng loại, lún vào nỗi cô đơn kỳ dị, khủng khiếp không sao quên được. Trong hoàn cảnh ấy, phải là nhà khoa học đam mê Sự Thật hay là nghệ sĩ ít nhiều mát mát mới tự tạo được ý nghĩa và giá trị cho đời mình. Tôi zốt khoa học, ít nghệ sĩ tính, lại không chịu mát mát nên… hè hè.

Thú thật, về mặt tinh thần, tôi đã chết đi sống lại đôi ba lần. Sau mỗi đợt khủng hoảng như thế, tôi lại biết sống thoải mái hơn, đậm đà hơn, tỉnh táo hơn. Zui hơn. Đã sinh, phải tử, kiếp người nó thế, chẳng có gì đáng hoang mang hết. Điều quan trọng là, giữa hai thời điểm ấy, ta đã sống thế nào. Nếu ta biết sống, hành động và tư duy một cách nhân bản, ta sẽ chết một cách nhân bản, ta sẽ lưu lại được chút tình người ở nhân giới, dưới những hình thái khác nhau như tình bạn, tình chị, tình anh, tình em, v.v. thậm chí tình yêu – món này, cho tới nay, ít nhân bản nhất – và chút lý trí. Ở người khác. Và cứ thế… cứ thế, bất tận. Đó là sự trường tồn duy nhất mà con người có được. Nó không ảo chút nào. Marx, Sartre, vài người nữa, kể cả nỗi đau em, hè hè, đâu đã chết hẳn, ít nhất ở ta ? Qua ta, qua nhiều người khác, họ vẫn đang vươn mình vào đời.

Bây giờ, thân đã kề lỗ, cái chết đã hết ám ảnh tôi. Dù thế giới hôm nay không mấy hay ho, chưa bao giờ tôi yêu đời, yêu người như hôm nay. Vì thế mà vẫn đành cầm bút.

2009-02-09

Không có thật

Ta có thật. Em có thật. Khi hai sự thật ấy hoà hợp với nhau thì điều có thật ấy trở thành một. Tất nhiên là "hữu hạn" và "què quặt".

Vứt bỏ điều ấy, trong vũ trụ này, chẳng có gì thật cả, kể cả kiến thức khoa học, ai thích thì cứ việc tụng kinh hư-vô. Nhưng ta xin tự hỏi : tụng làm gì cho mệt xác ?

Những điều ta tụng kinh không có thật, nhưng ta mệt xác khi tụng thì luôn luôn thật. Ta càng tụng, ta càng mệt, càng mụ người, không ý thức được ta đang tụng gì, ta đang làm gì.

Vứt bỏ sự hữu hạn què quặt kia, chỉ còn Tuyệt-đối và Hư-vô, những điều chẳng bao giờ thật hết trong mọi lĩnh vực ở đời ta, ngoài ảo tưởng.

Chấp nhận sự hữu hạn què quặt kia mở cho ta khả năng làm người bất tận và khả năng tồn tại vượt cái chết của chính ta. Bao nhiêu lâu thì tuỳ... người đời và sự vận động tự nhiên của vũ trụ. Một nửa tuỳ con của người. Một nửa chẳng tuỳ ai hết nên chẳng có gì đáng cho ta bàn.

Ta chẳng bao giờ bàn tới Tuyệt-đối và Hư-vô : ta không chấp nhận chúng, ta vẫn thèm… yêu… em. Hè hè…

2009-02-09

Mất

Tình yêu người khác cho ta, nó cho không, tự

nhiên mất sao được ? Ta chỉ mất nó khi ta buộc người khác yêu ta như chính ta muốn, không như nó muốn. Lúc ấy, chẳng có gì cứu vãn được.

Ta chỉ có thể yêu người khác vì người khác khác ta. Chính vì thế, ta không yêu nổi chính mình : mình giống mình quá mà, chán ngắt !

Điều đơn giản ấy, khi ta hiểu ra thì đã quá muộn màng. Hè hè.

2009-02-09

Yêu như

Nếu ta yêu em như em muốn được yêu, em mãi mãi chỉ là em thôi. Thế nào em cũng chán, mời ta đi chỗ khác chơi.

Nếu ta yêu em như ta muốn yêu, em đá ta văng ra chỗ khác liền. Ta sẽ chỉ còn là ta thôi.

Ôi, biết yêu nhau như thế nào bây giờ ?

Hè hè...

2009-02-09

Lý trí, tấm lòng, văn phong

Lý trí khiến ta lạnh lùng. Nhưng tấm lòng ta chưa lạnh nhạt.

Viết thế nào bây giờ đây ?

Hè hè...

2009-02-16

Ngôn ngữ chính trị

Muôn đời, ngôn ngữ chính trị là phương tiện cơ bản nhất để lừa nhau và lừa… chính mình ?

Hè hè...

2009-02-16

Nỗi đau yêu chữ nghĩa

Khi hành-văn chữ nghĩa của ta là chính ta. Phải như thế mới viết cạn mình được. Phải như thế mới đáng thử hành-văn.

Khi đã đăng, đã có người thứ hai đọc, chữ nghĩa của ta không còn là ta nữa. Nó đã là ta. Hơn thế, nó có thể đã là, đang là hay sẽ là người đời. Thế mới khiếp.

Thỉnh thoảng ta nên đọc lại mình để thấm thía nỗi đau yêu chữ nghĩa.

Hè hè...

2009-02-16

Đọc Vệt nắng chiếu, tôi làm sao với tới

của Petri György

Thanh niên, ta đã từng quen một người đàn bà như thế. Chưa "dơ bẩn" đến thế, nhưng thân phận chẳng khác gì. Riêng với ta, em rất chân thật, nhân cách. Ta đã sợ, đã xa lánh em. Mỗi lần nhớ lại, ta đau, ta nhục. Không khinh chính mình sao được ? Hè hè.

Phải nhớ hết những chuyện như thế này mới nên người được.

2009-02-22

Quyền lực

Xưa nay tôi ghét mọi hình thái quyền lực, kể cả tinh thần, lý trí và tình cảm. Không biết đến bao giờ con người mới biết thương nhau xuyên qua một quan hệ bình đẳng, tôn trọng, cởi mở và trìu mến "cá nhân" của nhau.

Tôi thừa hiểu : ta đã sinh trưởng, đang sống và sẽ chết trong một thế giới xây dựng trên nguyên tắc quyền lực. Ai cũng phải nếm mùi nó ở cả hai đầu. Đầu này : phục tùng quyền lực của cấp trên. Đầu kia : sử dụng quyền lực đối với người cấp dưới. Cứ vào sở kiếm cơm thì biết. Ai cũng có *sếp*, ai cũng là *sếp*.

May thay cũng có một vài hình thái quyền lực ít nhiều dựa trên tình thương và sự ưng thuận. Quyền lực của mẹ, của em chẳng hạn.

Có lẽ quan hệ ít nặng tính quyền lực nhất là quan hệ bạn bè : thời gian ta chơi với nhau

toàn là thời gian ta cho không nhau cả.

Hè hè…

2009-02-22

Gọt tỉa chính mình

Lâu rồi tôi không hành văn tiếng Pháp. Hôm nay chắp bút trả nợ cô hồn. Thích quá. Không lấn cấn khó khăn như tôi chờ đợi. Dễ hơn dịch văn chương. Có lẽ viết chính mình với ngôn ngữ của mình là hình thái viết hồn nhiên nhất. Có thể vì vậy mà, chí ít với tôi, ta phải gọt tỉa chính mình trước mới viết chữ thành văn được. Đau lắm. Hè hè.

2009-02-24

Làm nhà văn Ziao Chỉ như thế nào đây ?

Làm người cầm bút viết văn bằng tiếng Ziao Chỉ, ta nên thực thà nói với nhau điều này : từ 10 năm nay, 1998-2008, ta chỉ có khả năng làm đại văn hào với nhau thôi, trong những *ghetto* nho nhỏ của ta, ta chẳng có bao nhiêu tác phẩm đáng cho thiên hạ quan tâm. Có đấy, nhưng quá ít đối với văn hoá của hơn 80 triệu người (VN là nước đông dân thứ 13 trong nhân loại). Không phải chỉ vì mình nhược tiểu thôi, điều đó đúng và là một luận điểm đau đỏ của Marx đó ; trong bối cảnh thông tin ngày nay, tôi không tin lắm. Còn là vì, thú thật, mình chẳng có gì đáng nói khiến người đời quan tâm. Chưa kể tới chuyện phải biết nói nó một

cách nghệ thuật.

2009-02-24

Nếu bạn thừa thời giờ

Những gì người đời – nhất là ở VN, nhất là trong làng văn – nói về ta đều không thể tin được. Không phải vì ai cũng thích nói dóc. Vì ta ít bạn. Chẳng mấy ai biết gì về ta cả. Người ta chỉ kể lại những gì người ta "nghe nói" về ta, mỗi người lại thêm mắm thêm muối cho vui chuyện hay để tỏ vẻ "biết" hơn người đời, thế thôi. Những chuyện ấy từ đâu ra, có trời mới biết được. Văn hoá thôn xóm nó thế.

Bạn đời ơi, nếu bạn thừa thời giờ để làm bạn với ta, xin hãy đọc những gì ta viết, đừng hoang thời giờ nghe người đời đàm tiếu về ta.

Ta đã từng nghiệm sinh : nhiều "bạn" tưởng tượng rằng biết ta rõ hơn ai hết, vì… chưa hề đọc những gì ta đã viết, đã đăng. Hè hè…

2009-02-26

Niềm tin tuyệt đối

Ở đời, phải có lúc tuyệt đối tin vào một điều gì thì sau đó mới có thể làm người tự do được : tin chính mình sau khi đã phủ định niềm tin tuyệt đối ở mình. Sau đó nữa mới biết tin tha nhân, vì muốn và dám tin, không vì mù quáng.

Hè hè…

2009-02-26

Ta đã là…

Tôi đã từng giới thiệu một vài nhà văn trong oép ămvc. Chí ít có ba lần tôi đã nhầm lẫn. Đó là sự thật. Tôi không bao giờ phủ nhận hành động đã qua của tôi dù, với kinh nghiệm và thông tin có được sau đó, tôi hiểu tôi đã nhầm lẫn, thậm chí bị lừa và, qua đó, chính tôi đã lừa người khác. Thí dụ : do thông tin trên báo *Le Monde*, tôi đã từng viết rằng có nhà khoa học Nam Triều Tiên đã "sao chép con người" trong những bước đầu của bào thai ; phải mấy năm sau, khi nhà khoa học ấy bị lên án, tôi mới biết đó là chuyện lừa bịp.

Con người thay đổi hằng ngày, có lúc đáng yêu thật và có lúc đáng chán. Thế thôi. Chẳng có gì đáng phiền hà hay xấu hổ cả. Céline viết *Voyage au bout de la nuit*, rất đáng yêu. Céline ủng hộ Nazi, thật đáng chán.

Ta không là gì cả. Nhưng, chắc chắn, ta đã là. Đối với người đời. Đối với chính mình. Đành vậy. Hè hè…

Chấp nhận điều ấy rồi, còn lại điều này : ta sẽ làm gì với quá khứ và tương lai còn lại của ta ? Không dễ dãi rẻ tiền được.

2009-02-26

Cho và nhận, hôm nay

Trong tư duy, ta có thể cho và nhận tất cả những khả năng làm người của ta hôm nay.

Trong đời thực với người thực, vì ta là người

và muốn làm người, vì ta thèm yêu, thèm được yêu, tội nghiệp ta quá, hè hè… nhất là với những ai đã cùng ta đương đầu với cuộc sống, ta chỉ có thể :

cho rất ít : cho những gì người khác sẵn sàng nhận.

nhận rất ít : nhận những gì không khiến ai đau khổ.

Còn lại là gian dối ở đời của ta. Ta đành vậy, ta làm vậy : không ai có thể cấm ta yêu.

Ta chỉ thế thôi. Ta chỉ muốn thế thôi. Ta chỉ dám thế thôi. Ta chỉ ***biết***… hèn đến thế thôi. Ta chỉ biết làm người đến thế thôi. Chán thật.

Hè hè…

2009-02-28

***Tu tâm và tu* tout…**

Tu tâm thôi thì không có gì ngăn cản tu thêm zăn gừng, tu luôn rượu đỏ và nhiều thứ khác, kể cả em yêu và… thịt chó, như ông vua Trần nào đó ấy mà. Hè hè.

Vì ta đã zại zột tu luôn cả thể xác – lạy Phật, lạy Chúa – mà ta đã đành phản bội… Đạo. Phản bội chính mình !

Nhờ thế mà ta còn mê được vài nàng tiên Ziao Chỉ, vài người bạn tứ xứ.

Nhờ thế, ta vẫn dám đọc thơ văn, vẫn liều… cầm bút, thử vượt cõi vô ngôn này xem sao. Hè hè...

2009-03-02

Lila học nói

Triết gia chưa hề âu yếm quan sát trẻ thơ học nói, chớ vội triết lý, chớ nên hành văn.

Hè hè…

2009-03-02

Dị đoan

Tôi không tin dị đoan. Nhưng tôi chưa hề coi thường ai tin nó vì tôi đành chấp nhận điều sau.

Xưa nay, loài người chỉ sáng tạo ra ba kiểu suy luận thôi : « lôgích duy lý hình thức », « lôgích biện chứng hình thức » và « lôgích duy vật biện chứng ». Cả ba, ngay trên cơ sở lý luận của chính mình, đều không phủ nhận được niềm tin bói toán, dị đoan *et tutti quanti* của người đời.

Lôgích duy lý hình thức khẳng định : mọi sự đều có nguyên nhân « khách quan » máy móc hay xác suất, có thể hiểu được, chí ít xử lý được. Nếu có điều gì nó chưa hiểu được thì là vì những khái niệm nguyên lý làm nền tảng cho nó sai hay thiếu hụt, thế thôi. Nó chỉ cần sửa đổi những nguyên lý làm nền tảng cho tư duy của nó, nó sẽ hiểu hết. Chính vì thế nó không thèm và cũng không có khả năng bàn tới niềm tin dị đoan của người đời. Về mặt lôgích, nó không có khả năng phủ nhận niềm tin ấy.

Hai kiểu suy luận sau, hiện nay, mung lung tới

mức ta không biết nó có… dị đoan không ! Miễn bàn.

2009-03-03

Cắn chính mình

Muốn hành-văn phải biết cắn chính mình. Cắn tan nát cái mình cũ kỹ dị hợm do người đời bịa ra, do cuộc sống nhào nặn. Để vươn tới… ai ?

Ta không biết. Mà biết để làm gì ? Khi ta biết thì đã quá muộn màng.

Hè hè.

2009-03-08

Ta như vậy

Nhân đọc thư của một độc giả

PHĐ « là » triết gia hay dám suy luận văn học, thật đáng nghi ngờ : đéo có bằng cấp !

PHĐ « là » nhà văn còn đáng nghi ngờ hơn : đéo có tác phẩm hư cấu.

PHĐ « là » nhà văn ZC thì hỡi ơi : đéo biết đéo !

Lá thư này khiến ta mủi lòng (có lẽ là hão, để xem sao). Nàng đã đọc truyện ngắn của ta viết cuối những năm 80 mà còn nhớ. Ta đã đọc lại. Nó đã là ta, vẫn đã là ta. Hôm nay, ta sẽ viết khác đi một tí, nhưng cơ bản cũng thế thôi. Tội nghiệp ta quá. Hè hè…

Có người bảo ta : văn anh lạnh và khô khan

quá, đọc không đã. Mặt nào đó, nó đúng : ta không có nhu cầu làm cho nó hay bất cứ ai đã. Ta như vậy. Hè hè…

Cảm ơn nàng vẫn quan tâm tới một truyện ngắn của tôi. Tôi thật lòng cảm kích : đó là « phần thưởng » mà nhà văn nào cũng ao ước. Độc giả cho thì có, độc giả không cho thì « ăn mày » điêu luyện đến mấy cũng không có được.

2009-03-14

Khi đã lỡ thương

Nỗi đau của người chết ta còn không quên được, lắm khi nhớ tới ta vẫn thấy đau, nói chi tới nỗi đau của người sống, của chính ta ?

Tình người nó thế. Nhờ thế mà có thơ văn.

2009-03-15

Chuẩn bị một thuyết trình

Tôi nhận lời làm một thuyết trình cho Đại Học Paris 7. Tôi phải thuyết trình 2 giờ. Tôi giật mình. Tôi không muốn thuyết trình, chỉ muốn gặp gỡ thôi. Tôi viết trước nội dung tôi muốn nói trong buổi ấy trao cho ban tổ chức, ai muốn đọc thì đọc. Tại trận, tôi sẽ chỉ nói tóm tắt thôi, dành thời giờ cho mọi người thảo luận với nhau, với tôi. Tôi trút hết thời giờ cho chuyện này : gặp thanh niên, tôi sợ –ừ tôi cũng biết sợ đó–, tôi sợ nói càn hay nói thiếu chính xác khiến họ hiểu nhầm, lạc hướng. Tôi đã từng là thanh niên mà, tôi yêu họ lắm tuy chỉ

đến bữa ấy thôi tôi mới đối diện với họ. Tôi muốn, lúc ấy, họ ***đã*** biết rõ tôi nghĩ gì về đề tài họ đang tìm hiểu, tôi chỉ là quá khứ của họ thôi. Trên cơ sở ấy, cũng có thể có một cuộc trao đổi đích thực với nhau. Cuộc trao đổi ấy mới đáng cho mọi người « mất thời giờ ».

Thôi, để xem sao.

2009-03-15

Bế tắc tư tưởng

Bế tắc tư tưởng dẫn tới bế tắc đường lối chính trị, mất khả năng xây dựng lực lượng. Trong hoàn cảnh ấy, kiến thức khoa học, tri thức và giá trị văn hoá đều trở nên bất lực.

Đó là hoàn cảnh chung của mọi người hôm nay, không chỉ của người Việt thôi. Chán thật.

2009-03-19

Lý lẽ của bản năng

Nhân tham khảo tài liệu về vụ bán bauxite ở Tây Nguyên cho Trung Quốc

Những người nắm quyền lực ở nước ta hôm nay không thèm biết tới lý với lẽ, nói chi tới luật pháp, dân quyền, nhân quyền ! Họ chỉ biết thỏa mãn nhu cầu của mình qua tương quan lực lượng trong thời cuộc thôi.

Đó là lối suy luận tự-nhiên, thường tình, theo bản năng. Thứ bản năng tồi. Vì lòng vị tha cũng có trong bản năng của con người, khiến nó biết đau lòng trước sự đau khổ của đồng

loại ! Trong lối suy luận kia, kiến thức khoa học và giá trị văn hoá chỉ là phương tiện, không là cứu cánh vì cứu cánh của họ thuần bản năng của con thú.

Điều mới lúc này là : họ ***phải lén lút !***

Nhà văn Ziao Chỉ, trước khi hô hào giải phóng bản năng của con người, nên suy ngẫm một tí. Có khi rất hão : được « tự do » ngủ nghê một tí bằng chữ nghĩa thôi ! Lại dưới dạng nhại văn chương và điện ảnh lỗi thời của Tây Âu, Nhật và Nam Hàn ! Chán chết…

Trong thực tế, ngay tại Việt Nam, người đời nay mấy ai cần đến văn chương để… thoải mái ?

Có khi cái giá phải trả là : mất khả năng tư-duy và hành-động trong đời thực, với người thực, cho một tương lai nhân bản có thể trở thành hiện thực.

2009-03-19

Quá khứ và tương lai

Con người hôm nay tới từ quá khứ. Tự-nhiên. Nó ***biết*** điều ấy vì, đến chết, thậm chí đã chết, nó vẫn còn có thể có tương lai.

Chỉ tuỳ nó làm gì với hiện tại của nó, đối với người đời, đối với chính mình. Điều ấy, trong thơ văn, gọi là tình và trí. Trong hành-động, gọi là chính-trị.

Tội nghiệp thay, « Định mệnh ». Hè hè…

2009-03-19

Tư tưởng là gì ?

Một số giá trị văn hoá dựa vào kiến thức khoa học, tri thức nhân văn, niềm tin tôn giáo hay triết học, thơ văn và nghệ thuật – phù hợp với nhu cầu sống có nhân cách với nhau của con người ở một thời đại – thống nhất với nhau xuyên qua một phương pháp suy luận.

Nhờ thế, ít nhiều đi được vào trí não và tấm lòng của đông đảo người đời và, qua đó, có khả năng hiện thực trong kiếp nhân sinh dưới dạng tình người (số nhiều, *amours humaines*).

Thế thôi.

Dĩ nhiên, có đầy người không có nhu cầu sống có nhân cách với bất cứ ai, kể cả chính mình.

Vì thế, thời đại nào cũng cần có tư tưởng.

Dĩ nhiên, có nhiều kiểu sống có nhân cách khác nhau.

Vì thế thời đại nào cũng có nhiều tư tưởng khác nhau.

Thời đại của chúng ta chỉ khác thời đại trước ở điều này : bế tắc tư tưởng.

2009-03-19

Ta và người

Khi ta hành-động bằng chữ nghĩa

– có chuyện ta coi trọng, người đời lại coi như chuyện tếu, ta muốn viết gì thì viết, nó không thèm quan tâm hay nó cũng « cùng ta » zui chơi theo kiểu nó

– lại có chuyện ta coi là tếu, nó lại coi trọng, và ta giết nó, giết chính mình ở nó.

Chuyện văn chương thế đó, hè hè…

Khi hành-động bằng chữ nghĩa, khi hành-văn, ta nên biết sợ. Sợ chính mình ! Vì còn thèm… yêu người khác ! Hè hè…

2009-03-24

Đời thực

Đời thực rất thực, quá thực. Nó nuốt chửng ta lúc nào không hay.

Rồi một hôm, ta ngoảnh đầu nhìn lại, ta sững sờ : ta ở đâu trong cái đời thực ấy ? Chẳng ở đâu cả.

Lúc ấy, chỉ liếc tương lai, ta đã lạnh người. Hè hè.

2009-03-27

Bi kịch hôm nay

Bế tắc tư tưởng dẫn tới bế tắc đường lối, không xây dựng được lực lượng để thực sự hành-động.

Thế thì làm ăn gì nữa ? Tội nghiệp ta quá, hè hè…

Chân tình chúc các bạn thanh niên, sẽ gánh vác thế giới này, khá hơn thế hệ của ta.

2009-03-28

Lại nàng tiên « kinh tế thị trường »

Tư bản thuần tuý ý thức hệ

Tư bản tài chính là hình thái thuần tuý *ý thức hệ* (*idéologie*, định nghĩa của Hannah Arendt : *logique d'une idée*) của tư bản, tiền đẻ ra tiền, theo công thức :

A → A + A' (*Tư bản luận*, Marx)

Trong lý luận « khoa học » kinh tế của những trường phái thống trị tư duy kinh tế ngày nay trên thế giới, A' là phần thưởng xứng đáng cho những chủ vốn vì họ dám hy sinh tiêu thụ trước mắt của họ và chấp nhận rủi ro khi họ ứng vốn cho phép sản xuất phát triển.

Nguyên lý *hình thức* trên, như mọi nguyên lý hình thức, không có nội dung cụ thể. Mặt nào đó, nó phi thời gian tính. Chính vì thế, khi con người dựa vào nó để hành động, họ cho phép chuyện này xảy ra : trong một chớp mắt, 1 tỷ đôla có thể đẻ ra một vài tỷ đôla !

Tình hình mấy tháng nay cho thấy tính « khoa học » của các lý luận trên hão đến thế nào.

1/ Trong một chớp mắt, tiêu thụ chỉ một người đàn bà thôi còn chưa kịp, nói chi tới tiêu thụ 1 tỷ đôla. Nhưng vẫn có thể khiến hàng triệu người sa cơ thất thế, lún vào cảnh bần cùng ô nhục.

2/ Những *người thực sự trả giá* cho rủi ro là những ai ? Mấy ông chủ ngân hàng ? Mấy chàng lãng tử tài chính ? Mấy lý thuyết gia của chúng ? Quá rõ !

Buồn thay.

Trí nhớ là nỗi đau hằng ngày của con người. Vì ta còn nhớ ta là người Việt mà hôm nay ta khốn nạn đến thế này.

Khả năng quên là liều thuốc thánh giúp ta tồn tại và tự hào như ta tồn tại và tự hào đến hôm nay.

Mai, khi đã quên chính mình, ta tiếp tục ?

Hè hè…

2009-03-29

Một niềm tin lỗi thời từ… khá lâu !

Nhiều lần người đời đã thương hại hay mỉa mai bảo tôi : học thuyết kinh tế của Marx đã lỗi thời, đó là học thuyết *của thế kỷ 19*.

Gần đúng vậy. Chỉ có điều những người ấy chưa hề biết điều này : những học thuyết kinh tế hiện đại mà họ ca ngợi còn… lỗi thời hơn nữa ! Chúng đều dựa vào hai *niềm tin* có từ thời *tiền Marx* :

a/ "Bàn tay vô hình của thị trường"

Cứ để nó tự do thao tác, nó sẽ đưa nhân loại lên thiên đường hay, chí ít, đến thế giới đẹp nhất có thể có thực ở thế gian này.

b/ ***Kinh tế phát triển nhờ các cá nhân lỗi lạc*** : tài năng và lòng dũng cảm, thậm chí liều lĩnh

chấp nhận rủi ro, ý chí hy sinh tiêu thụ trước mắt hay ôm của cải của những vĩ nhân, để làm giàu. *Et tutti quanti*.

Xin mời bạn đọc chiêm ngưỡng hai nguyên lý ấy hoành hành đời thực người thực mấy hôm nay.

Chẳng có gì vui cả. Hàng trăm triệu người khốn khổ đến thế này thì vui sao được ? Ngay cả khi điều ấy cho thấy mình chưa đến nỗi ngu. Chán thật.

2009-03-08

Lôgích hành động của "Bàn tay vô hình" của nàng tiên "Thị Trường"

Ngày thứ bẩy 7 tháng 3, chính phủ Anh thông báo sẽ bảo lãnh **290 tỷ Euros** cho các tài sản nhiễm độc của nhóm ngân hàng Lloyds Banking Group (LBG). Ngược lại, LBG hứa sẽ cho các gia đình và xí nghiệp Anh vay thêm **31 tỷ Euros trong 2 năm tới**.

Dùng tiền của dân để bảo lãnh giấy lộn của ngân hàng thì vô hạn định và có thể toi hết trong chớp mắt, bất cứ lúc nào. Hứa hẹn của ngân hàng thì rất có hạn và chưa chắc gì sẽ làm. Cứ coi tình hình vừa qua và hôm nay tại khắp Tây Âu thì thấy !

Không hiểu "*Bàn tay vô hình*" của nàng tiên "*Thị Trường*" đã nắm cổ chính phủ Anh (đảng "xã hội") như thế nào mà nó đem số tiền khổng lồ ấy để mua một lời hứa có nhiều khả năng hão thay vì bảo lãnh cho dân và xí nghiệp Anh vay với tỷ lệ lời phải chăng trong 10 năm liền

tù tì chứ không chỉ 2 năm ! Phải chăng vì nó thiếu "nhân tài" biết can đảm cho vay tiền của người khác ? Nó đã từng và sẽ có biết bao công chức hôm trước từ chức thì hôm sau trở thành ***sếp*** ngân hàng liền mà ! Vả chăng, mất cả chì lẫn chài vào túi dân và xí nghiệp Anh chẳng hơn mất hút mà không biết về tay ai à ?

Bắt dân làm con tin để tống tiền nhà nước nhanh và nhiều đến thế này thì giỏi thật !

Làm ***sếp*** ngân hàng hôm nay đã quá ta !

2009-03-07

Bắt con tin, một hình thái khủng bố "mới"

Cách đây không lâu, ***sếp*** hãng xe hơi Renault đã trắng trợn nạt nhà nước Pháp : anh mà lôi thôi, tôi dỡ nhà máy đi nước khác, tôi đuổi công nhân Pháp đi thất nghiệp. Nhà nước Pháp đành cúi đầu.

Hôm nay, hãng xe hơi General Motor, sau khi đã nhận 13,4 tỷ đôla của chính phủ Mỹ, đòi thêm 30 tỷ nữa và doạ : anh không cho thì tôi tuyên bố phá sản (luật pháp Mỹ cho phép các công ty phá sản ngừng trả nợ trong khi điều chỉnh tổ chức, kinh doanh…). NÓ mà ngừng trả nợ thì… hỡi ơi, kinh tế Mỹ có nguy cơ… sập xuống !

Trong "*thị trường lao động*" toàn cầu hoá, quân đội lao động thất nghiệp dự trữ (Marx) có đến cả tỷ người. Ở mỗi nước Tây Âu cũng có vài triệu. Điều ấy cho phép các ***sếp*** tư bản dùng giai cấp công nhân, lao động thuê làm con tin.

"*Quyền lao động*" ghi trong Hiến Pháp các nước dân chủ tư sản đang trở thành lỗi thời như quyền lãnh đạo của đảng cộng sản trong những nước "xã hội chủ nghĩa" Đông Âu xưa.

"*Bàn tay vô hình*" của nàng tiên Thị Trường Thị Nở đang điều chỉnh kinh tế thị trường toàn cầu hoá với "vũ khí" ấy : những con người chỉ có quyền sống khi bán được sức lao động của mình cho ai ai khác.

Với quân đội lao động thất nghiệp dự trữ to lớn kia, nó khỏi lo thất nghiệp, khỏi lo thiếu tiền thuê cộng tác viên phục vụ hay ca ngợi nó, tương lai nó còn dài lắm. Cứ để nó ***tự do*** ban phước lành cho nhân loại thì tương lai của nó và những người phục vụ nó vĩnh cửu. Bởi vì, trong lôgích vận hành của nó, càng đưa khoa học và trí tuệ của con người vào sản xuất thì đội quân ấy càng tăng, thế thôi.

May thay, ta đã chết trước. Đó là niềm an ủi đê hèn của ta. Ta cũng chỉ là ***con của người*** trong thời tiền sử của nhân loại thôi.

Đau quá, em ơi. Sao hôm nay anh thèm biết làm thơ quá ! Hè hè.

2009-03-06

Bàn tay vô hình của nàng tiên Thị Trường

Lúc này nó tàn nhẫn quá !

Hàng trăm triệu người mất nhà mất cửa, mất công ăn việc làm, nói chi đến hạnh phúc, tự do, tương lai ca hát.

Không biết nó đang điều chỉnh cái gì cho ai

đây ? Những ai, Nobel kinh tế *or not*, đã từng vinh danh ca ngợi nó, làm ơn làm phúc giải thích cho ta sáng mắt một tí.

Thôi, cũng không nên bi quan : nó không tàn nhẫn với mọi người. Thế nào cũng có ngày nó sẽ hồi tâm và lại tử tế với tất cả, kể cả chính ta.

Chỉ có điều lúc này mà ca ngợi nó thì khó ăn khách quá !

Đành đợi ít lâu, khi tai qua nạn khỏi, khi người đời, một lần nữa, quên.

Mất khả năng quên, không ai sống được. Hè hè…

2009-03-04

Chẳng có gì cả

Đường người nhạt nhạt ác thế thôi.

Hè hè…

2009-04-03

Thân phận Ziao Chỉ hôm nay

Ôi, thân phận ta khốn nạn thật.

Bố ta Tây học, rất mê Descartes, nhưng lại sính truyền thống, thơ văn Tàu, Nguyễn Du *et tutti quanti*, và bất lực ở đời.

Mẹ ta truyền thống tận xương tủy, nhưng lại tháo vát kiên cường bất khuất, suốt một đời nuôi cả nhà và hơn thế. Rất tình.

Còn ta, bước vào đời, ta đéo biết mình muốn gì

cho đời mình, với những ai, nên ta nổi loạn và… hè hè.

Dễ quá ! Nhục quá ! Khốn nạn đến thế là cùng.

2009-04-04

Yêu tiếng Việt

Bạn đọc một văn bản ta đã đăng cách đây mấy năm, phát hiện một lỗi chính tả. Bạn bèn bỏ thời giờ cho ta biết. Ta cảm kích vô cùng.

Ta vốn là "Tây con", học viết tiếng Việt một mình. Đến chết, ta vẫn sẽ phạm lỗi chính tả. Ta không xấu hổ vì chuyện ấy. Có ai có quyền chọn thuở sơ sinh của mình đâu ? Tiếng Việt viết của ta không do Trời, Thiên-nhiên hay Nhà trường Ziao Chỉ tặng. Do ta muốn yêu. Bằng tiếng Việt.

Ta rất quý mến những ai cho không ta sự quan tâm và thời giờ này. Hiếm lắm đấy, người đời ơi ! Người ấy yêu tiếng Việt như ta lỡ yêu nó.

Tình người là thế đó.

Hè hè...

2009-04-04

Cho ăn để được nhảy

Ta mong sẽ không bào giờ tư duy văn học Ziao Chỉ trở thành "khoa học" hay "ý tưởng" trên cơ sở những "kiến thức khoa học" này.

Theo một bài nghiên cứu đăng trong oép *Le monde*, những con khỉ cái loại *chimpanzé* hiến

mình nhiều hơn cho những con khỉ đực cho nó miếng ăn.

Thằng đực rựa nào đi chơi đĩ ở bất cứ đâu đều biết đây là một "sự thật". Sự thật của chính nó.

2009-04-08

Kiểm duyệt tuyệt đối

Trong văn chương văn học, dưới bất cứ chế độ chính trị nào, guồng máy kiểm duyệt tuyệt đối là… chính mình.

Dưới nhiều hình thái, mức độ.

1/ Chỉ dám những gì mọi người chấp nhận.

2/ Chỉ dám những gì quyền lực chấp nhận.

3/ Chỉ dám những gì một nhúm người chấp nhận.

4/ Chỉ dám những gì không ai chấp nhận.

5/ Dám bất cứ gì = ai mạnh (về phương tiện) nấy thắng = văn hoá thị trường.

et tutti quanti…

2009-04-08

Căm thù

Căm thù sâu sắc nhất, đau nhất, là căm thù của sự bất lực.

Chỉ còn ba con đường :

1/ Hủy hoại thôi, tất cả và chính mình.

2/ Xây dựng thôi, thường hão.

3/ Hủy hoại điều cần phải hủy hoại và xây dựng điều có thể xây đựng được, hôm nay. Hôm nay. Thế thôi. Chán thật.

2009-04-09

Cộng sản và tôn giáo

Cũng như chủ nghĩa tư bản trong thời suy tàn (ê, nó có thể kéo dài cả thế kỷ đó, thế giới này đã là một "*thị trường lao động*" thống nhất và hoàn toàn tự do đâu !), chủ nghĩa cộng sản của thế kỷ 20, khi đã chiến thắng và nắm quyền lực, đã biến thành một thứ tôn giáo vô thần của những người kém văn hoá. Vì thế, ngược với Marx, những người ấy sợ và thù các tôn giáo truyền thống hơn là sợ bạo lực quân sự của những đối thủ của nó.

Chiều kích tôn giáo ở con người ngày nay, trong thời đại khoa học này, thật đáng suy ngẫm. Nhất là với bàn dân Ziao Chỉ.

Người Ziao Chỉ rất ít tôn giáo tính.

Đạo Lão quá thơ để có thể trở thành một tôn giáo ở đời.

Đạo Khổng không có tính tôn giáo.

Đạo Phật, trong sinh hoạt xã hội xô bồ ngày nay, có tính tôn giáo. Đối với số đông, kể cả các người nắm quyền lực, nó có chức năng rất thực dụng : xin xăm, bổng lộc, ân huệ, phép lạ, lời lỗ. Nhưng chiều kích tâm linh của đạo Phật đối với người Ziao Chỉ thì không thể phủ nhận được.

Còn đạo làm người cố hữu của dân Ziao Chỉ thì quá hồn nhiên, tù mù, chẳng thể biến thành một thứ tôn giáo nào cả.

Hai tôn giáo quyết liệt nhất ở Ziao Chỉ Quận hiện nay là : Ky Tô Giáo và Cộng Sản Giáo. Ky Tô Giáo có nhiều khả năng lâu bền hơn Cộng Sản Giáo nay chỉ còn cái xác chữ thôi trong khi Ky Tô Giáo vẫn đậm chút tình người ngay cả đối với người không tin ở nó.

2009-04-09

Kiếp sau

Kiếp sau thề chớ thương ai
Cho đời bớt đẩu cho người bớt ngu

Lục bát ! hè hè…

Nam Dao Lãng Tử sẽ cười đổ ruột : đéo biết gieo vần cấy vận !

2009-04-09

Một nơi đáng chết

Buồn. Nản. Lè nhè. Hè hè…

Đọc lại tiểu thuyết *Le Comte de Monte-Cristo* của Alexandre Dumas, PhuLăngXa thế kỷ… 19.

Như mọi lần, chỉ để *clear* cái đầu thôi, khỏi cần suy nghĩ, biết quá rồi mà, như đọc lại chưởng Kim Dung hay coi lại phim cao-bồi John Wayne ấy mà.

Không ngờ hay đến thế. Thích và bổ ích về

mọi mặt.

Cuối quyển sách, gặp câu này, thấm thía :

> *chính nơi ta đã từng hạnh phúc là nơi đáng để ta chết*[28].

Ôi ! em… Hè hè…

2009-04-09

Ngôn ngữ đời thực và nghệ thuật bằng ngôn ngữ

Ngày nào con người biết nói chuyện thật thà với nhau vì ***biết*** tin cậy, quý trọng và trìu mến nhau bất kể khác biệt thậm chí đối kháng nhau, ngày ấy thơ văn tiêu vong.

Chính vì ngôn ngữ chính trị và ý thức hệ, trong đó có thơ văn, là công cụ hữu hiệu nhất cho phép con người lừa nhau, giả dối với đời, giả dối với chính mình, một cách rất văn chương, mà trong thế giới ngôn ngữ[29] còn có đất sống cho thơ văn.

Khi người ta gọi một kế hoạch đào thải con người ra ngoài xã hội, biến nó thành kẻ thất nghiệp, không cần thiết nữa cho xã hội – môi

---

[28] c'est là où on a été heureux que l'on doit mourir. Le Comte de Monte-Cristo, A. Dumas, NRF, La Pléiade, 1981, tr. 1358.

[29] quan hệ hoàn hảo nhất giữa người với người trong tư cách người. Không có nghĩa là tốt đẹp nhất, chỉ có nghĩa là đầy đủ nhất, kể cả dưới dạng "nghệ thuật" nhất, đểu nhất : văn chương.

trường tồn tại, nên người và làm người của nó – và, vì thế, không có quyền kiếm ăn để tồn tại bằng lao động của mình, không có quyền sống như một con người, là kế hoạch xã hội tính (*plan social*, hàm ý : một kế hoạch nhân ái bảo vệ con người trong xã hội), thơ văn sẽ còn điều đáng nói với người đời.

Sau đó, chỉ còn những điều chưa hề có ai nói tới mà vẫn đầy người khát khao hướng tới, trên khắp thế giới, ở cả loài người hôm nay. Như ***em*** chẳng hạn, hè hè. Khó lắm đấy, bạn đời văn chương Ziao Chỉ ơi… Có mấy nhà văn nhà tư tưởng Ziao Chỉ đã làm được điều ấy cho người đời không Ziao Chỉ trong thế kỷ 20-21 ? Trong lĩnh vực tư tưởng, nếu có, ta xin lạy thầy cho con được làm đệ tử.

Trong khi chờ đợi, ta đành lang thang chữ nghĩa.

Bạn đời ơi, hãy cùng ta lang thang nhé. Chẳng vinh hiển gì, nhưng cũng zui zui, và chẳng chết ai cả. Biết đâu cũng có lúc gặp nhau.

Ngoài chuyện ấy, ta chẳng là gì, có gì, còn ai. Hè hè…

2009-04-09

Hoàng Khoa Khôi

Hoàng Khoa Khôi chết rồi.

Chàng là một người trung thực hiếm hoi mà tôi may mắn được gặp. Hết sức chung thủy với chính mình, đồng chí (Đệ tứ) và bạn. Kiên định, nhưng cởi mở, hiếu khách và tử tế với

mọi người bất kể từ chân trời chính trị nào ghé tới nhà chàng.

Chàng đi vào đời từ hoàn cảnh cực khó khăn : thông ngôn cho lính thợ, rồi đào ngũ để tranh đấu cho tổ quốc và lý tưởng của mình, mọi tri thức đều phải tự học, với bạn, đồng chí, sách vở và người đời. Thế mà chàng hiểu biết Marx hơn mấy quan lại cộng sản ở Ziao Chỉ Quận và Paris rất nhiều. Chí ít, chàng đã sống và chết như một người cộng sản có niềm tin, tri thức và đạo đức, biết tôn trọng người suy nghĩ khác mình.

Một mẫu người càng ngày càng hiếm.

Tôi không nghĩ như chàng về thời cuộc đã qua cũng như trong phương pháp suy luận. Nhưng có lúc tôi "ghen" chàng : trong cuộc bể dâu hỗn loạn, chàng đã sống được một kiếp sống đẹp[30]. Thế thì, ở tôi, bạn còn rất trẻ, chưa thể ra đi hoàn toàn, vĩnh viễn. Vậy, tôi, kẻ hậu sinh, không từ biệt bạn nhé.

2009-04-10

Một ý hay về nghệ thuật dịch văn

"có những đoạn Márai "say chữ" - như tất cả

---

[30] *"...la conscience dans son appel à soi-même pose l'exigence du **bien** dans l'action, du **vrai** dans la connaissance, et du **beau** dans l'achèvement des processus vécus. Par là, la conscience fait du monde naturel un **monde humain**, valable pour l'homme."*

Một ý tưởng của Trần Đức Thảo, một đối thủ xưa của Hoàng Khoa Khôi.

chúng ta - cần phải có một sự mê đắm, cần phải có một sự lảo đảo, ngây ngất, giống như lên cơn nghiện, giống như lên đồng, giống như đang phiền muộn vì yêu, nếu không, không thể viết được.

Để dịch cũng phải say chữ như thế - nếu không, không tìm thấy từ ngữ - và không diễn đạt được nỗi lòng người viết."

Nguyễn Hồng Nhung
dịch giả của Márai Sándor

2009-04-10

Đọc mẹ chồng tôi, bà Thế Lữ

Một phần người Việt ngày nay ở tuổi chúng ta nên người như thế đó. Đối với ta hôm nay, cứ như chuyện hoang đường.

Đối với tôi, qua gia đình và họ hàng, vẫn còn quá rõ.

Ký đích thực đây, không nhại ai cả !

Bước vào đời, ta đéo biết mình muốn gì cho đời mình, với những ai, nên ta nổi loạn và… hè hè. Dễ quá ! Nhục quá ! Ta chỉ là thằng vô trách nhiệm. Như nhà thơ, nhà văn, nghệ sĩ, trong một truyền thống của Tây Âu, ta, một thằng Ziao Chỉ muốn làm người Ziao Chỉ. Khốn nạn đến thế là cùng. "Bạn" ta sẽ phán : nó lại lè nhè, như nó đã từng đến nhà tôi xin cơm xin rượu, tôi đã nói thẳng với vợ nó như thế. Cũng không ngoa : thiếu gì người đời cùng nó thấy vậy, "bạn" đời ơi. Hè hè…

Xuôi theo dòng văn, đọc câu này mà thấm

thía :

Thế rồi, mẹ già đi, trẻ con trở thành người lớn...

Và :

Những người đó sinh ra, lớn lên trong một hoàn cảnh xã hội rất khó khăn, khác của chúng ta ngày nay nhiều lắm. Mong rằng, họ không bị những thành kiến của những người ngày nay xét nét. Họ đã sống qua những vinh quang, những hạnh phúc, cũng như những cay đắng, những tủi hờn... Họ đã khai phá, đã làm việc, đã thương yêu, đã hy sinh, đã chịu đựng những ràng buộc, những khổ đau...

Thương biết bao nhiêu, kính phục biết bao nhiêu.

Mong rằng, nếu có ngày ta viết ký, ta cũng viết được như thế này. Hè hè…

2009-04-11

Quán tính của ngôn ngữ

Ta tư duy bằng ngôn ngữ. Quán tính của ngôn ngữ của người đời trong đầu ta, rất đáng sợ. Nhưng quán tính của ngôn ngữ của chính ta trong đầu ta, có lúc còn đáng sợ hơn.

Ta bấp bênh tự do giữa hai sự lệ thuộc ấy.

2009-04-11

Chữ nghĩa

Nhà thơ, nhà văn thường nặng tình chữ nghĩa. Chính vì thế, nên không cho phép chữ nghĩa ám ảnh hành hạ mình thái quá. Nên mang nó tặng người đời, ai thuận thì nhận. Tâm hồn sẽ lắng dịu, ấm áp.

2009-04-13

Cội nguồn

Ta xuất thân Giao Chỉ, một châu quận nhỏ bé của đế quốc Trung Quốc.

Từ thân phận ấy, tổ tiên ta đã xây dựng được một nước độc lập suốt 9 thế kỷ liền, có ngôn ngữ, thơ văn, đạo làm người riêng. Một sự kiện hiếm ở những lãnh thổ vành đai của Trung Quốc.

Nhưng, ngay cả khi ta du nhập hai luồng tư tưởng lớn nhất của thời hiện đại, tư bản và cộng sản, ta vẫn mãi loanh quanh trong cũi tư duy và văn hoá của Trung Quốc, không ở dạng vĩ đại của nó mà ở dạng thấp kém nhất của nó. Cứ coi phong cách của quan lại ở nước ta ngày nay thì thấy.

Vì thế, ta đừng bao giờ quên cội nguồn kia của ta để, trong bối cảnh đời nay, từ thân phận này, gọt rửa cho sạch tàn dư của nó trong đầu ta, trong lòng ta và, một lần nữa, khẳng định chính mình, vươn mình vào thời hiện đại ngang tầm nhân loại. Những nhà khoa học đích thực của ta làm được điều ấy. Vậy thì, trong lĩnh vực khác, ta cũng có thể làm được.

Mong mọi người làm điều ấy ngay trong lĩnh vực sở trường của mình. Biết đâu sẽ có ngày khá khẩm ?

2009-04-13

Một loại nhà văn

Chúng ta nặng tình chữ nghĩa, sống với nội tâm nhiều hơn với đời thực người thực. Chữ nghĩa quay cuồng trong đầu ta, tỏa vào cơ thể, lộ thành nét vui nỗi buồn trong vẻ mặt, hơi thở, cử chỉ, lời nói… Thỉnh thoảng tuôn vào ngòi bút. Năm thì mười họa biến thành văn.

Máu thịt của ngôn từ ở ta là như thế. Nó cũng cho phép con người thương nhau.

2009-04-13

Ngôn ngữ của tiềm thức

Khi viết văn tiếng Việt hay tiếng Pháp, tôi không bao giờ dịch từ tiếng này qua tiếng kia. Tuy vậy, trong văn tiếng Việt của tôi, thỉnh thoảng có cách nói đúng là "Tây con". Rõ ràng tiếng Pháp đã ngấm vào tiềm thức của tôi nên ngay khi viết chính mình bằng tiếng Việt, nó cũng hồn nhiên tự phát. Trong lĩnh vực này, con người chưa tự do ở đó. Nó mãi phải vươn tới tự do ngay ở chính mình. Thỉnh thoảng đọc văn tiếng Pháp của mình, tôi phát hiện điều ngược lại : rõ ràng có ý, có câu, gốc gác VN. Tôi không bao giờ sửa : đó là tiếng Pháp của tôi và tôi không có nhu cầu đầu quân Hàn lâm viện Pháp.

Giao lưu văn hoá có thể như thế đó.

Học thuyết Darwin hiện đại hoá + Khoa học về *neuron* + Ngôn ngữ học có thể giải thích được Freud lắm.

Nếu như Marx nói, "*gốc gác của con người chính là con người*"[31], thì bản-thể của ta là ngôn ngữ của loài người đọng trong óc não của ta. Ngoài vài tiếng nói đang tiêu vong của các bộ lạc đang ngắc ngoải trong rừng thẳm vùng Amazonie, mọi ngôn ngữ, kể cả tiếng Việt, đều lai căng vì không ngôn ngữ nào phát triển và tồn tại được cho tới ngày nay một cách biệt lập với các ngôn ngữ khác. Ai muốn đi tìm bản-thể của mình, chỉ cần trực diện đối đầu với ngôn ngữ đang hoành hành trong đầu mình, chi phối tình cảm và tư duy của chính mình.

Không dễ nhé, bạn đời ơi.

2009-04-13

Quy luật xã hội ?

Không biết đây có phải là một quy luật xã hội chăng ?

Đời cha lưu manh, đời con thất học, đời cháu thất phu.

Dĩ nhiên, một quy luật chỉ có giá trị khi có trường hợp ngoại lệ khẳng định nó, hay, như các nhà khoa học luận thích nói : nó có thể bị

---

[31] *Mais la racine pour l'homme, c'est l'homme lui-même.* Marx Engels, *Études Philosophiques*, Éditions Sociales, 1974, p. 27

phản bác.

Nếu thế thật, mong rằng ở ta sẽ có rất nhiều ngoại lệ, ngay trong giới quyền lực.

Nhưng quy luật sau dường như quá đúng với quá nhiều người ở ta ngày nay :

Đời cha lương thiện, đời con thất học, đời cháu bần cùng.

Đủ thấy xã hội ta bệnh hoạn, Nhà nước ta tồi tệ đến mức nào.

2009-04-15

Kiến nghị làm người

> *...la conscience dans son appel à soi-même pose l'exigence du **bien** dans l'action, du **vrai** dans la connaissance, et du **beau** dans l'achèvement des processus vécus. Par là, la conscience fait du monde naturel un **monde humain**, valable pour l'homme*[32].
>
> Trần Đức Thảo

Trí thức Pháp có một truyền thống : can thiệp bằng văn bản và chữ ký vào đời sống chính trị

---

[32] *Recherches dialectiques*. Manuscrit.

... khi tự vấn mình, ý thức đòi hỏi cái **Thiện** trong hành động, cái **Chân** trong tri thức, và cái **Mĩ** trong sự hoàn thành các quá trình nghiệm sinh, qua đó ý thức biến thế giới tự nhiên thành một **nhân giới**, xứng đáng với con người

Kiến Văn chuyển ngữ

để khẳng định, đòi hỏi một giá trị nào đó cho dân mình, nước mình, văn hoá của mình. Từ Voltaire, qua Zola, cho tới cuối thập niên 70, họ đã để lại đời nhiều văn bản trứ danh, đã thành sử sách, đã đi vào văn chương, văn học, văn hoá của Tây Âu, của thế giới và, quan trọng hơn cả, đã góp phần thay đổi nền văn minh của họ.

Hành-động này có hai hình thái chính : kiến nghị (*pétition*) và tuyên ngôn (*manifeste*).

Kiến nghị là viết thư cho những người nắm quyền lực đương thời để đòi hỏi chuyện này chuyện nọ, nhân danh giá trị này giá trị kia của chung xã hội đương thời, nhưng không phủ nhận quyền đại diện nhân dân đất nước của họ. Hình thái này phù hợp với một chế độ dân chủ. Dù thích hay không thích ông Sarkozy, không ai phủ nhận rằng ông có quyền đại diện nước Pháp hôm nay. Viết kiến nghị cho ông là chuyện "thuận lý", cái lý thông thường.

Tuyên ngôn là viết cho người đời, kêu gọi họ cùng mình đòi hỏi và đấu tranh cho chuyện này chuyện nọ, nhân danh giá trị này giá trị kia, để xây dựng một nền văn minh mới không lệ thuộc chính quyền và luật lệ hiện hữu. Như *Tuyên ngôn cộng sản* của Marx và Engels ấy mà. Hay *Tuyên ngôn của 343 phụ nữ Pháp* do Simone de Beauvoir viết để khẳng định quyền tự do lựa chọn sinh đẻ của phụ nữ.

Sĩ phu và trí thức Việt Nam cũng có truyền thống ấy dưới dạng kiến nghị, thời xưa gọi là sớ hay điều trần. Ai mà chẳng nhớ Nguyễn Trường Tộ kêu gọi vua Nguyễn canh tân gấp rút để đất nước khỏi tụt hậu so với người đời ?

Từ khi Việt Nam hết chiến tranh, đã xảy ra vài chuyện như vậy. Chúng rất ý nghĩa. Thử xem sao.

1/ Tâm thư (1990). Do nhiều trí thức Việt Nam sống ở Tây Phương, đã từng ủng hộ cách mạng, hưởng ứng. Cơ bản là dâng sớ với một quyền lực vô danh, vô diện : Đảng và Nhà Nước. Nhưng vẫn dám gửi cho… đồng bào trong nước và ngoài nước. Điều ấy, ở thời điểm ấy, với lịch sử ấy, và với phương pháp suy luận duy nhất mà chúng ta được học, "dễ hiểu" vì thời ấy cũng chẳng mấy ai sống ở nước ngoài có đầy đủ thông tin để suy luận chín chắn hơn.

2/ Lá thư ngỏ về vụ đăng thơ Trần Dần (2008)

Tôi đã có nhận định trong bài :

http://amvc.free.fr/PHD/MotHanhTrinhTuDuy/MotHanhDongDayNghia.htm

3/ Kiến nghị về vụ khai thác bauxite ở Tây Nguyên (2009)

Do các ông Nguyễn Huệ Chi - Phạm Toàn - Nguyễn Thế Hùng công bố và đã được ngay 135 trí thức Việt Nam ở trong nước và ngoài nước, không phải loại xoàng, hưởng ứng. Hôm nay, 2009-05-28, đã có khoảng 2000 người ký.

Kiến nghị này có 3 điều mới rất ý nghĩa :

a/ chỉ gửi cho cơ quan nhà nước thôi, lại đích danh nữa, dù chúng cũng chỉ có tính chất hình thức thôi, ai mà chẳng biết. Đảng cộng sản Việt Nam hôm nay dường như không đáng để cho ai kiến nghị bất cứ điều gì nữa. Nó có thèm trả lời ai đâu, kể cả ông Trần Độ hay ông

Võ Nguyên Giáp !

Tôi tán thành, nhưng rất buồn vì tôi vẫn thèm cuộc đời có thủy có chung : ở thuở khai thiên lập địa của một nước Việt Nam độc lập, nó đã từng khai sinh ra nhiều người tôi quý trọng như ông Võ Nguyên Giáp và một số… nhà thơ, nhà văn, nghệ sĩ, chẳng hạn.

Sau đó là chuyện khác. Tôi không lẫn lộn đảng của những người thanh niên dám đương đầu với đế quốc thực dân Pháp bằng hai bàn tay trắng và một tấm lòng yêu nước thương nòi với đảng của những người tay đầy quyền lực miệng đầy đôla, chẳng coi ai ra gì cả. Giữa hai đảng ấy, đã có một cuộc chiến khốc liệt kéo dài, một cuộc cải cách ruộng đất khủng khiếp, vài cuộc chỉnh quân, chỉnh huấn, cải tạo tư sản và "thanh lọc" đảng đủ kiểu. Đều có thể "đo đếm" bằng sinh mạng hay/và tâm hồn của con người ! Suy luận biện chứng kiểu Marx-Lenine khó chịu thế đấy : Đảng là Đảng là v.v. là một nguyên lý mà không ai suy luận biện chứng kiểu Marx-Lenine chấp nhận được !

b/ danh sách ký tên dường như có chọn lọc kỹ hơn so với *Lá thư ngỏ* về vụ đăng thơ Trần Dần.

c/ một niềm vui nữa : có tên người rất trẻ.Trẻ như tôi khi tôi ngây ngô dấn thân với đời. Có đủ ngành nghề, cương vị xã hội, ở Việt Nam và nước ngoài. Một sự kiện hiếm, ngay tại các nước quen kiến nghị hay tuyên ngôn tràn lan.

Đây là hình thái lên tiếng hợp pháp cao nhất có thể có ở VN ngày nay. Cũng là hình thái đấu tranh hoà bình, bất bạo động nhất, nhưng kiên quyết và chỉ dựa vào lý trí, lương tri và tình

người của người Việt thôi, chẳng gợn chút thù vặt nào cả. Không có nghĩa là bất hiệu quả nhất như nhiều người thường nghĩ, tôi mong vậy.

Ý thức chính trị trong hành động bằng ngôn ngữ, với nội dung nhân văn có khoa học, đang tái sinh và phát triển trong giới trí thức VN ngày nay ? Lạy người, nếu thế thì may lắm. Và xin lỗi những ai thấy tôi ăn nói ngạo mạn thiếu tế nhị xã giao. Tôi chỉ chủ quan vui mừng trước những bước đi lên của người mình thôi.

Tôi xin bày tỏ tấm lòng quý trọng những người Việt đã chủ trương và hưởng ứng kiến nghị này. Các bạn đứng mũi chịu sào, với hai bàn tay trắng. Đẹp lắm.

Tri thức, lương tâm, đã đành.

Nhưng cũng là văn học, văn hoá.

Đúng là nghệ thuật làm người.

2009-04-18

Sợ - 2

Nỗi sợ cho thân phận của chính mình tự nó đã khủng khiếp.

Nhưng có lúc nỗi sợ cho thân phận của thân nhân – cha mẹ, anh chị em, con cháu, bạn bè… chẳng hạn, hay cho những người ta quý trọng đang đứng mũi chịu sào trong hoàn cảnh khác hoàn cảnh êm ả của ta, còn kinh hoàng hơn nữa : nó có khả năng thắt họng ta, người dám liều cầm bút.

Không có phương trình giải đáp toàn hảo, tuyệt đối, vĩnh cửu. Ứng xử thế nào đi nữa cũng đượm mùi ngụy biện. Hậu sinh nhớ nhé.

Làm gì, nói gì bây giờ đây ? Đến bao giờ kiếp người mới hết là kiếp nhục ?

Hè hè…

2009-04-22

Hành động bằng văn chương

Khi hành động vì những giá trị, ý tưởng, tri thức đáng khiến ta hành động, vẫn phải biết nhắm hiệu quả trong bối cảnh nào đấy.

Khi viết văn, chỉ có thể yêu điều "vô tư" và, nếu được, zui zui !

Câu hỏi nan giải của kẻ muốn hành động bằng văn chương một cách có ý thức đó.

2009-04-24

Hiểu

Hiểu có chí ít hai nghĩa. Vì thế, trong văn học linh tinh nó có nghìn nghĩa. Tán phét về nó thôi cũng đủ thành danh một thời.

Nghĩa thứ nhất : duy nhất "tuyệt đối" :
$E = Mc^2$.

Đúng. Trong giới hạn khốn nạn nào đó, ta không bàn ở đây.

Nghĩa cuối cùng : anh yêu em. Hoặc ngược lại : em yêu anh.

Tôi thú nhận, có lúc tôi ngây thơ : em cũng dám lắm !

Đố ai biết được. Hè hè…

2009-04-25

Sự thật và Yêu

Lý luận, tư duy, yêu đời, yêu em, yêu… mình.

Nếu thế giới này, nếu đời này, hiểu được, ta đéo cần ai, chỉ cần Sự thật.

Nếu không, thế nào ta cũng phải yêu. Hè hè…

2009-04-25

Ừ, ta sẽ biến

Đã sinh phải tử. Đã có phải không.

Có chó gì mà phải lè nhè chữ nghĩa, thơ văn ?

Có… em, Ziao Chỉ, hè hè…

2009-04-26

Thượng tầng kiến trúc và hạ tầng cơ sở

Để giải trí một tí thôi, trong cái thế giới u buồn này. Quan hệ giữa "thượng tầng kiến trúc" và "hạ tầng cơ sở" đây này.

Nó không trừu tượng như những nghị luận đầy chữ nghĩa khó hiểu đâu : *science, objectivité, loi, communication, information et tutti quanti !*

"Duy vật biện chứng" muôn năm !

Lúc này, sao không thấy ai lôi F. Hayek và học thuyết kinh tế *néoliberal* ra để chữa lửa cho cơn khủng hoảng kinh tế có thực và niềm tin hão ở một ngày mai ca hát của chủ nghĩa "kinh tế thị trường toàn cầu hoá" (tư bản không dám xưng danh) hoàn toàn tự do và trong suốt ?

Nhưng không sao. Năm tới, khi cơn khủng hoảng đã tạm "qua" như những khủng hoảng trước, (lạy trời, tôi mong vậy vì tôi sợ thấy cảnh thất nghiệp của người đời, tôi đã từng nếm mùi rồi mà ! Lúc ấy chỉ nghĩ tới vợ con thôi, tôi điếng người : nếu phải bò như con chó để cho con tôi có ăn có học, nên người, tôi bò liền ; tôi hèn ***hơn*** triết gia, trí giả, đại văn hào ở đó, tôi hèn hơn những người quý trọng chữ nghĩa của mình hơn bất cứ gì ở đời ở đó ; tôi mà nói với con tôi sự thật ấy, chúng nó sẽ thù tôi tới chết : ai có thể chấp nhận mình nên người trên cơ sở ấy ? May thay, tôi chưa phải bò. Cho tới bao giờ ? Hè hè…), bất kể nó đã giết hay hủy hoại bao nhiêu cuộc đời, chúng ta lại có thể thoải mái tiếp tục "hội nhập" vào cái thế giới này, với một trăm thứ kiến thức và phương trình toán học, có thể trích dẫn hàng chục Nobel kinh tế.

Trong khi chờ đợi cuộc khủng hoảng tới.

Trong khi chờ đợi ngày ta dám khinh chính mình hôm nay, dám làm mình ngày mai ?

2009-04-28

Một giấc mơ hão - 2

Tôi đã từng mơ : sẽ có ngày tôi viết được tiếng Ziao Chỉ như người Ziao Chỉ dùng nó thường ngày mà vẫn thành văn.

Ở tôi, giấc mơ ấy hão : phải ***sống với*** dân Ziao Chỉ đời thường lắm lắm mới làm được.

Nhưng, tự nó, giấc mơ này hão không ? Nguyễn Trãi, Nguyễn Du, Hồ Xuân Hương, Đoàn Thị Điểm… đã thực hiện được mà : họ đã dám tin rằng tiếng Ziao Chỉ cũng có thể thành thơ văn.

Tiếc thay, không phải ai cũng là… Nguyễn Trãi, cũng dám làm người Ziao Chỉ tới cùng.

Hè hè…

2009-04-30

Đọc chiều chủ nhật của Karinthy Frigyes

Chiều chủ nhật cực hay. Tính phi lý của thân phận làm người viết với giọng văn cười cợt này mới thấm thía làm sao ! Triết lý của Camus, ngay trong văn chương của chàng, chỉ thành nghệ thuật trong tiểu thuyết *Kẻ xa lạ* thôi.

Theo tôi, văn khôi hài đạt tầm vóc nhân loại phổ biến, là nghệ thuật khó nhất. Nhà văn và trí giả vốn sợ những tiếng cười. Hè hè…

2009-05-04

Giao thời

Ta đang sống trong buổi giao thời. Một đống giá trị, tình yêu chẳng hạn, đã bắt đầu lỗi thời nhưng vẫn là giá trị phổ biến làm nền tảng đạo đức cho quan hệ hàng ngày trong xã hội. Một vài giá trị mới, đã có sơ sở hiện thực, cũng cho phép yêu nhau có nhân cách nhưng thoải mái hơn. Sống thế nào đây ? Trong lòng thời đại cũ, với những giá trị cũ ? Bên lề xã hội, với những giá trị mới ? Ở cả hai, tuỳ vấn đề, tuỳ trường hợp, tuỳ hoàn cảnh ? Lựa chọn hàng ngày ấy tạo dựng nhân cách của riêng ta trong thời đại này. Mệt…

2009-05-08

Tri thức và văn hoá

Đừng mơ hão rằng cứ đọc cho nhiều, nhớ cho dai, sẽ trở thành người có văn hoá.

Đọc nhiều nhớ dai mà không biết tự do, tự chủ, tự mình suy nghĩ, phê phán, lựa chọn, bất quá cũng chỉ thành một con khỉ thông thái.

Ngạn ngữ Pháp có lý : *thà có một cái đầu chín chắn còn hơn có một cái đầu đầy đặc. Vaut mieux une tête bien faite qu'une tête bien pleine.*

Khốn nỗi, đụng vấn đề phức tạp hay đào sâu bất cứ tri thức nào, một cái đầu rỗng tuếch hay quá nghèo nàn chẳng thể nào chín chắn được. Bước đầu vẫn phải nhồi kha khá bộ não mình

thôi. Nhồi càng nhiều, càng mung lung, rối loạn, càng ít có giá trị ! Sẽ có lúc phải phê phán, sàng lọc những tri thức ta lượm lặt được của người đời. Chúng đã ở trong đầu ta, phê phán chúng nghĩa là phê phán chính ta. Hè hè.

Đó là bước đầu của con người văn hoá – có ý thức.

2009-05-08

Yêu Marx

Bạn bảo ta :

Tôi là một người yêu Marx. Đọc những gì anh viết, đôi lúc rất mệt mỏi rồi lại tươi vui.

Ở Việt Nam, tàn tích của sự ngu dốt nhan nhản. Nhiều lúc tôi rất nhục. Nhưng những gì tôi được đọc từ anh cho tôi thêm hi vọng và thậm chí, cả ánh sáng nào đó.

Sau Trần Đức Thảo và Hoàng Khoa Khôi, anh cho tôi một cảm hứng sống và đọc. Với tuổi trẻ đã sắp cạn, điều ấy đẹp tuyệt vời.

Cảm ơn anh. Mong anh thật mạnh khỏe.

Cảm ơn bạn.

"*Nhục là một tình cảm cách mạng*" (Marx). Đời nay, người không biết nhục mới đáng buồn.

Marx vẫn còn rất trẻ, sao ta nỡ vội vã thấy mình sắp già ?

Chúc nhau sức khỏe, niềm vui nhé.

2009-05-15

Nửa nạc nửa mỡ

Phải sống thời tranh tối tranh sáng, phải ứng xử úp úp mở mở, nửa nạc nửa mỡ, là điều tự nhiên và dễ hiểu.

Nhưng lắm lúc cũng phiền.

Mỡ ăn đòn, nạc đau. Nạc bị uýnh, mỡ sướng ! Đau đau sương sướng cứ hư hư thực thực. Cuối cùng người đời, kể cả chính ta, thực thực ảo ảo, chẳng còn ai biết ai là ai, ai là mình, mình là ai, chẳng còn ai đáng quái gì cả.

Good bye ! Hè hè…

2009-05-19

Làm bạn

Để làm bạn với người đời, ta không cần nó đồng ý với ta về mọi chuyện, nhất là trong lĩnh vực lý trí, tình cảm. Không như thế, ta sẽ chết trong cô đơn. Hoặc phủ nhận chính mình, điều ta chưa bao giờ làm được. Ta chỉ cần yêu ***một*** điều gì ở người đó thôi. Và người đó, đối xử với ta, chưa hề có điều gì ta không thể chấp nhận được.

Tuy vậy, khi quá sợ cô đơn, khi quá thèm yêu, ta cũng có thể chấp nhận quá nhiều điều không nên chấp nhận.

Làm bạn với đời khốn nạn thế đấy. Làm người, có lúc đểu thế đấy.

Hè hè…

2009-05-26

Thế giới thực và…

Nếu tác giả không viết "trong thế giới thực" mà viết "trong thế giới thực ***này***" thì đâu phải vì tác giả thích lắm lời nên viết thừa chữ ! Tuy thế giới thực ***này*** là thế giới của ta hiện nay, ta chẳng thể có thế giới nào khác để làm người, nó đâu phải là thế giới duy nhất và vĩnh cửu cả loài người ! Bên cạnh nó đã có, đang có và sẽ có nhiều thế giới thực khác lắm. Tất cả những thế giới ấy chụm lại, gọi là thế-giới cũng được.

Tư duy biện chứng chỉ khác tư duy hình thức bấy nhiêu thôi.

2009-05-30

Bạc bẽo

Nhân đọc truyện ngắn Vị thần của thằng nhỏ giúp việc của Shiga Naoya

Rất xứng đáng với thanh danh của xứ sở hoa anh đào và thơ "Zen" hay "Tao", kể cả đấm đá đạo...

Chắc chắn, trong văn chương PhuLăngXa, đã có một lần ta cảm nhận cảm giác này trong quan hệ giữa người với người, giữa nhà văn với độc giả, giữa ta với tiếng Pháp. Ta không nhớ lúc nào, ở đâu, với nhà văn nào. Đời đường bạc bẽo đến thế thôi. Chán thật.

2009-06-01

Chính thống

Ở đời chẳng có cái gì chính thống hết.

Vấn đề của chúng ta hiện nay không là đi tìm cái chính thống, làm quái gì có, toàn chuyện hão thôi, mà là tự mình, hôm nay, xây dựng cho chính mình, cho dân mình một hệ giá trị xứng đáng với thời đại, một phương pháp suy luận xứng đáng với kiến thức ngày nay của thiên hạ và, trên cơ sở ấy đề ra những phương hướng và đường lối trong mọi lĩnh vực của tư duy và hành động.

2009-06-02

Trung thực

Ở đời, trung thực chẳng dễ tí nào.

Mỗi lần ta trung thực vời người đời, ta dại.

Mỗi lần ta trung thực với chính mình, ta đau.

Mỗi lần ta trung thực với chữ nghĩa, ta… thất bại !

Hè hè.

2009-06-03

Như ai ?

Ta không có hoài bão được người đời suy luận như ta về mọi chuyện. Chán chết.

Em yêu mà nghĩ y hệt như anh trong mọi chuyện thì anh yêu em thế quái nào được ?

Trong khao khát yêu, không ai nhạt nhẽo vô duyên hơn chính mình. Vì thế mà mình có nhu cầu yêu người khác ! Vì thế chẳng mấy ai yêu chính mình lâu dài được. Trừ Narcisse, những người điên, một loại thi sĩ, nghệ sĩ, nhà văn, triết gia, trí giả *et tutti quanti*. Hay những người tuyệt vọng. Chán thấy mồ.

Ta chỉ mong những điều ta viết khích người đời tư duy tự chính mình và, trên cơ sở đó, nếu muốn, có với ta một quan hệ còn quá hiếm ở đời nay : bình đẳng, chân tình và trìu mến. Thậm chí : chưa hề có ở đời ! Hè hè.

Khó lắm, người đời ơi.

2009-06-11

Subprimes

Định nghĩa giá trị sử dụng của hàng hoá như sau nghe cũng được lắm :

Mải quên kiếp nhục thể hữu hạn của mình để mê man đeo đuổi hồn đôla bất tận ảo cũng của mình nốt, ắt có ngày đời người biến thành giấy lộn.

2009-06-11

Hiểu nhau

Bạn bảo ta :

> *Chả bao giờ dân Việt có thể hiểu nhau được.*

Có thể thế thật. Hiện nay, nói chung, thế thật.

Điều ấy không ngăn cản chúng ta thương nhau. Chỉ cần chân tình, đàng hoàng tử tế với nhau thôi. Thế cũng đủ cho phép ta thương người đời trong hoàn cảnh và môi trường văn hoá của nó. Thậm chí, thương mình luôn.

Nếu điều ấy hão, ta quẳng bút liền.

Nhưng than ôi, chân tình, đàng hoàng tử tế với chính mình là điều khó nhất ở đời. Hè hè…

2009-06-13

Tìm

Bạn bảo ta :

> *Tôi cảm thấy tôi cần tìm cho tôi một thế giới quan mới mẻ nào đấy, chưa có gì thuyết phục được tôi hoàn toàn, tại sao, tôi không biết, tôi cứ nhận xét thôi.*

Ta mừng bạn. Không có đại văn hào nào có thể mang lại cho bạn điều ấy : họ đâu có thể sống thay bạn được, trong hoàn cảnh của bạn, với tấm thân của bạn ! Chỉ bạn mới cho được bạn điều ấy. Vậy, cứ tìm.

Có khi giá trị của một đời người thu gọn trong quyết tâm tìm kiếm ấy.

2009-06-13

Tình người và văn hoá

Những khác biệt về văn hoá giữa con người, ở đủ các môi trường hoàn cảnh cấp bậc, tôi biết sơ sơ. Trong làng văn VN hiện nay, có mấy

thằng như tôi : học trường Tây từ nhỏ và trưởng thành ở Paris, ý thức *et tutti quanti* của tôi hình thành trong tiếng Pháp, tất cả những gì tôi biết về văn chương văn học VN, tôi đều tự học một mình trong cô đơn chứ không phải là tiếp nhận trong bầu không khí đồng thuận, yêu thương bạn bè, thầy trò ở "*thuở ban đầu lưu luyến ấy*" tuyệt vời của tuổi học sinh. Món này, tôi chưa hề biết tới. Học ở trường Tây thì bạn bè thầy trò hay yêu yêu kiểu ấy với ai ? Hơn 40 tuổi, lần đầu tiên tôi viết văn bằng tiếng Việt, bạn thân cũng phải tôi nghiệp tôi : Tây con quá và quá nhiều lỗi chính tả. Hè hè… Họ ***hơn*** tôi… ở đó ! Và họ cho tôi biết điều ấy qua thái độ và lời đùa cợt của họ. Một lần, tôi dự một cuộc hội thảo giữa trí thức VN tứ xứ, trong một buổi giải lao, có người hô : tất cả cựu học sinh Chu Văn An ra đây chụp hình chung để kỷ niệm. Họ chụm nhau lại. Ngoài họ, trong phòng, còn trơ 2 đứa, một đứa là cựu học sinh Tabert Saigon và tôi. Hè hè… Rất tự-nhiên, tôi hiểu. Tôi qua Mỹ 6 tháng tìm hiểu giới văn chương văn học VN ở đó, cũng thế nốt. Tôi đi một vòng vài nước đông âu cũ, gặp đôi ba người Việt ở đó, cũng thế nốt. Thỉnh thoảng tôi gặp người trong nước qua đây. Với đám già thì còn có gì gì đó quen thuộc vì họ ít nhiều Hà Nội thời tôi, ít nhiều văn hoá Pháp. Với đám trẻ, cũng thế nốt, có khi lạ lẫm kinh hoàng. Tất nhiên, tôi cũng có bạn VN học trường Tây. Họ đã từng hò hẹn gặp nhau tại Rex ở Saigon, cả 300 người, vui chơi đánh chén thưởng thức quê hương. Đa số không quan tâm tới văn chương văn học tiếng Việt. Họ thích tôi vì tôi có tiếng là dịch giả trong thị trường văn chương Tây, thế thôi. Chắc chắn,

chỉ có vài người thôi đã đọc sách tôi viết thẳng bằng tiếng Pháp hay tiếng Việt. Đi chơi với họ, cũng như với hầu hết những người khác đã nói ở trên, tôi vẫn thấy mình là kẻ xa lạ. Đời nay nó thế. Đành vậy, biết làm sao được.

Tôi rời Hà Nội năm 1955, lúc khoảng 10-11 tuổi. Kỷ niệm của tôi đã lu mờ. Nói chung thì đẹp, kể cả những ngày hội khi bộ đội cụ Hồ về giải phóng thủ đô, tôi đã viết tới và đăng, và chưa hề phủ nhận. Cũng có vài điều chẳng hay ho gì đã in sâu vào ký ức của tôi. Dù sao, tôi không có thói suy nghĩ vơ đũa cả nắm dưới một khái niệm vu vơ phi thời gian, không gian và nhục cảm của kiếp người. Kể cả đối với thế giới miền Nam, nơi tôi từ giã tuổi thơ. Có lẽ vì thế mà tôi cứ phải bềnh bồng trong cái thế quái đản này : phía này hay phía kia, nơi này hay nơi khác, ít ai công khai hất hủi, căm ghét tôi (tuy cũng có, rất quyết liệt, hè hè…), đồng thời chẳng ai thấy tôi là đồng bọn. Đành vậy.

Bạn đời ơi, những ký ức của ta về thuở ta nên người, ta nên viết. Nó có thể bổ ích cho người đời nếu ta có khả năng viết nó thành văn. Đó là tình của ta với người đời trong tiếng Việt. Ai muốn tiếp nhận nó thì tiếp nhận, ai không muốn thì thôi, đành vậy.

2009-06-14

May mắn

Ở đời, được gặp người hơn mình là điều may mắn. Điều ấy nghĩa là : kiếp người không nhất thiết sáng láng hay tăm tối như mình tưởng.

Ta đã từng được may mắn ấy, không chỉ qua sách vở.

2009-06-17

Tự truyện của Barack Obama

Vũ khí chính trị có thể tồi tệ như thế nào, ai mà chẳng biết ? Tự truyện của chính khách là một trong những vũ khí mà họ ưa dùng. Ở Pháp ngày nay, người có tài viết lách thì tự viết. Người kém tài viết lách thì thuê hay "nhờ" một anh "mọi chữ" (*nègre*) viết và cho xuất bản dưới tên mình. Anh "mọi" kia thường là phóng viên hay người có nhiều quan hệ với *media*. Tuy không lên mái nhà la lối cho mọi người biết điều ấy, họ cũng không cần giấu giếm. Cũng chẳng ai phiền hà. Chính trị mà.

Như thế, nhà phê bình văn học không nên lẫn lộn tự truyện của chính khách với tác phẩm văn chương, văn học, huyên thuyên bát sát về nó với những "chuẩn" của văn chương, văn học.

Điều trên không có nghĩa là tự truyện của chính khách đều không có giá trị văn chương hay văn học. Tác phẩm *Mémoires de guerre* của De Gaulle có giá trị văn học, văn chương : nó thể hiện cách nhìn lịch sử và chính mình của một còn người không tầm thường.

Nhưng có lẽ còn lâu ta mới lại có dịp đọc một tự truyện như *Những giấc mơ của bố tôi* của tổng thống Hoa Kỳ Barack Obama, người vừa lên nắm quyền lực tối cao của "siêu cường quốc duy nhất" ở đời nay. Lý do ? Ông viết nó khi còn trẻ, vừa mới ra trường, chưa có ý đồ chính trị. Tác phẩm chỉ đề cập tới đời tư của ông và kinh nghiệm hoạt động xã hội của ông ở thành phố Chicago, với lương 10 000 $ / năm. Qua đó, ta thấy chất người ở ông trước khi ông bước vào chính trường.

Chất người ấy là chất người Kenya lai Mỹ, đã sống tuổi thơ ở Indonésia, trưởng thành tại Mỹ trong những 70-80, đã dấn thân bảo vệ quyền công dân (*droits civiques*) của người da đen ở Mỹ. Và đã giải đáp những vấn đề "căn cước" hay "bản thể" (*identité*) của chính mình ? Giá trị của giải đáp ấy thế nào ? Câu trả lời, phần nào, nằm trong sự chất vấn giữa hoài bão của người thanh niên và hành động của vị nguyên thủ cường quốc số một đương thời.

Vấn đề này không chỉ là vấn đề của người da đen hay da màu ở Mỹ. Nó còn là vấn đề của toàn bộ những người di dân, ngụ cư trên khắp thế giới, một phần không nhỏ tí nào của nhân loại hôm nay. Đi thêm một bước, nó cũng là vấn đề của bất cứ ai cảm thấy chính mình và cộng đồng của mình đã mất khả năng định đoạt tương lai của mình, bầu cho ai cũng… thế thôi : mình là cái giống gì mà phải khốn đốn đến thế này, không còn ngay cả quyền sống cho ra người ngay trên đất nước của mình với người mình ? vì sao ? *et tutti quanti*…

Ai quan tâm tới vấn đề ấy có thể tìm thấy trong tự truyện này nhiều nhận xét, suy ngẫm

sắc, sâu, thấm thía, không nhại lý thuyết văn học đủ kiểu, đủ trường phái, mà rút từ nghiệm sinh từng ngày của một con người muốn sống sòng phẳng với đời, với mình. Lại dám đem nghiệm sinh ấy đối chiếu với suy luận của nhiều nhà văn và nhà tư tưởng da đen không xoàng : Richard Wright, James Baldwin, W.E.B Dubois, Malcom X, Frantz Fanon… Và có lúc chân tình đến mức chữ nghĩa biến thành… văn.

Đặc biệt, ta có thể suy ngẫm về cách Barack Obama giải thích cuộc đời thất bại của ông nội và bố, hai người có bản lĩnh và thông minh (bố B. Obama cũng xuất thân Harvard) : một sự sợ hãi đặc thù. Gắn chặt với vấn đề này.

Có điều chắc chắn : khác hẳn Bush, Barack Obama là người có văn hoá.

2009-06-17

Mao Hương

Nước Ziao Chỉ có nhiều dân tộc thiểu số hay ít người. Thí dụ : người Minh Hương, gốc Hán, đã ôn hoà sống lâu đời ở miền Nam.

Đến đầu thế kỷ 21 thì có thêm người Mao Hương. Anh này cũng gốc Hán, thuộc một bộ lạc chỉ mới bành trướng cách đây hơn nửa thế kỷ. Anh vốn hung hăng, coi mạng người như rác, rất sành nắm bắt tâm lý tì của quan lại Ziao Chỉ, đang trong đà cường thịnh, lại tới lập nghiệp ngay trên Mái Nhà của Đông Dương mà bàn dân Ziao Chỉ chẳng hay biết gì cả. Đến lúc chuyện vỡ lở, nhiều người Ziao Chỉ lo

lắng : có thể dân Kinh sẽ trở thành dân tộc thiểu số ngay trên đất nước của mình ? Chí ít cũng dễ trở thành dân tộc bị trị… Từ đất đai cho đến óc não !

Xét cho cùng, tất cả chúng ta biến thành người Mao Hương chưa chắc là điều dở : cường quốc kinh tế số hai tới nơi rồi mà.

Nhưng trước hết phải quên tiếng Việt. Hè hè…

2009-06-18

Con-người-tự-nhiên

Ngay lúc mùa màng tăng "phá kỷ lục" (2008) thì số người đói cũng tăng phá kỷ lục (2009 : hơn 1 tỷ) !

"*Quy luật cung – cầu*" quái đản thật !

Đây là Lôgích của tự-nhiên hay Lôgích của con người ? Là Lôgích của con-người-tự-nhiên !

Xin lỗi

Có tội lỗi chỉ có thể được tha nhờ xin lỗi. Vì nó đời đời ngấm vào ngôn từ, ghim trong óc não, xé xác tư duy, tràn vào giác quan, trào ra da thịt, ngày ngày tra tấn cách cảm-nhận và tư-duy thế-giới và chính mình của con người từ thế hệ này qua thế hệ khác. Ngoài lời xin lỗi, không có gì gỡ được mối thù truyền kiếp ấy. Nô lệ hoá tha nhân là một tội lỗi loại ấy.

Sau Hạ viện Mỹ năm ngoái, năm nay Thượng viện Mỹ nhất trí tỏ lời xin lỗi về chế độ nô lệ

xa xưa ở Mỹ (1619).

Cũng phải gần 400 năm sau !

Đó là bước đầu, bước cơ bản nhất, vì con người cảm nhận và tư duy thế giới xuyên qua ngôn ngữ. Đường còn dài : sau lời nói, phải có hành-động thích ứng để khôi phục lại sự bình đẳng, tôn trọng và trìu mến nhau, không chỉ trong tâm linh và suy luận thôi, mà cả trong đời sống thực nữa.

Một dân tộc biết xin lỗi là một dân tộc không nỡ quên quá khứ và không đành sợ tương lai.

2009-06-19

Thảo luận

Muốn thảo luận với nhau tận gốc một vấn đề, cần rất nhiều lý và… một tí tình.

Chút tình ấy khiến ta không rơi vào tị hiềm vô bổ, bất kể cuộc thảo luận ngã ngũ hay không.

Mọi cuộc thảo luận đều có thể kết thúc như sau :

a/ có đúng có sai. Nghĩa là : ta đã hiểu nhau, đã được cho nhau một điều đáng cho.

b/ ta vẫn nghĩ ta đúng, bạn cũng vậy : chưa hiểu nhau. Chẳng có gì đáng buồn phiền, đời người thường thường vốn thế thôi.

c/ chưa khẳng định được. Nghĩa là : ta đã cho nhau điều đáng cho nhau nhất ở đời : một câu hỏi.

2009-06-23

Tinh thần long trọng hoá

Xưa nay ta rất ngại *esprit de sérieux*, tinh thần long trọng hoá, vốn rất nặng nề trong giới trí thức, nhất là trí thức VN. Không vì hình thức. Không vì ta thích "điệu". Vì nội dung. Phong cách phát ngôn ấy + quán tính của ngôn ngữ trong đầu mình + phương pháp suy luận cố hữu mà người đời đã nhét vào đầu mình, rất dễ đưa tới chuyện che lấp nội dung thực của vấn đề đằng sau một đống từ ngữ khô khan, nghiêm chỉnh, long trọng *et tutti quanti*. Khác gì nghị quyết do Bộ Chính Trị nhất trí thông qua ?

Bài ta giới thiệu Sartre cho độc giả VN, văn phong có vẻ tếu, thậm chí "phạm thượng", ai lại gọi Sartre bằng "chàng" ! Nhưng về nội dung, và điều ấy mới cơ bản, đố ai có thể trách ta viết bậy một câu thôi. Ta nên ***yêu*** Sartre, không nên ***thờ*** chàng, chính chàng cũng rất ghét thái độ ấy.

Những bài ta viết về kinh tế cũng thế. Ai lại nói chuyện chén quả táo hay nhậu bún ốc trong một bài nghiêm túc long trọng về "khoa học" kinh tế ? Nhưng vứt bỏ quan-hệ này, quan hệ bán mua để tiêu thụ và tồn tại ở đời, xảy ra mỗi ngày hàng tỷ lần, của người đời hôm nay, thì chẳng có gì đáng gọi là kinh tế thị trường *et tutti quanti* cả.

Ta muốn bàn về quan-hệ ấy hay huyên thuyên bát sát về chữ nghĩa của Hayek, Schumpeter, Kornaï *et tutti quanti ?*

2009-06-23

Làm Tổng thống Mỹ da đen

Barack Obama, con của một người trí thức da đen xứ Kenya và một đàn bà trí thức da trắng Mỹ, đã trở thành tổng thống Mỹ.

Chỉ ở Mỹ mới có thể có chuyện tày trời như thế. Đó là vinh dự mà, cho tới nay, chỉ có Mỹ có thôi. Riêng ở điểm này, Mỹ xứng đáng làm ngọn cờ tiên phong của nhân loại.

Mỗi người, dù tài ba tới mấy, mỗi ngày cũng chỉ có 24 giờ để tiếp cận thế giới, tư duy và hành động thôi. Duy vật đấy, hè hè…

Mỗi ngày, trên thế giới, có hàng tỷ người hành động. Làm sao biết được họ làm gì và vì sao ? Để mà hành-động một cách có ý thức như một con người ?

Sau khi nhậm chức, Obama đã chỉ định khoảng 7000 người vào những cơ quan chính quyền. Đọc tự truyện của chàng, chàng quen thân chưa tới vài chục người. Chàng sẽ phải nhìn thế giới, con người xuyên qua lăng kính của 7000 người kia. Và sẽ phải hành-động trong bối cảnh ấy. Lại "duy vật biện chứng" ! Sẽ còn gì của người thanh niên đã viết "*Những giấc mơ của bố tôi*" tồn tại trong hành-động của thủ lĩnh siêu cường quốc duy nhất của đời nay ? Và vì sao ?

Câu hỏi văn học đích thực. Thú vị và bổ ích hơn tán gẫu và ẩu đả về những lý thuyết hiện đại và hậu hiện đại về "căn cước" của con người.

Để xem sao.

2009-07-12

Già rồi…

Ăn gì cũng bớt ngon.

Ngắm đàn bà mà bớt thèm.

Nhớ em mà bớt đau.

Nhìn đời mà bớt giận, bớt tởm.

Bớt một bước nữa : Niết Bàn.

Ta mong ta sẽ chẳng bao giờ bớt chính mình đến thế.

Hè hè.

2009-07-14

Đành vậy

Ta cảm nhận tha nhân qua lăng kính cá biệt của ta. Chẳng thể nào khác được.

Nếu ta may mắn, nhờ tha nhân, nên người đôn hậu, khi gặp tha nhân, ta thường thấy ngay điều đáng yêu, đáng trọng ở nó. Chỉ nghiệm sinh, ta từng trả giá, mới khiến được ta cầm lòng : rất có thể, đằng sau vẻ đáng yêu đáng trọng đó, có một con người tồi "khác".

Nếu ta, vì tha nhân, đã nên người trong sự ngờ vực người khác, ta thường thấy ngay điều tồi hay hèn kém ở tha nhân. Cũng chỉ nghiệm sinh, ta đã được trả giá, mới khiến ta tìm ra được ở nó điều đáng thương nếu chưa là đáng

yêu, đáng trọng.

Người đời, kể cả ta, ai mà không có cả hai mặt người ấy ?

Trên cơ sở đó, ta có thể làm bạn với tha nhân trong giới hạn có thể làm bạn với nhau được, không bao giờ quên những khả năng khác ở tha nhân.

Dù thế, cũng có lúc ăn đòn. Hè hè…

Đành vậy.

2009-07-16

Làm người

Ta làm chính ta xuyên qua người đời.

Người đời xua đuổi ta về chính ta.

Đời nay nó vậy.

Thảm nào văn chương đời nay, bói không ra được một tác phẩm yêu đời.

Hè hè…

2009-07-16

May

Kể ra ta may thực.

Trong lĩnh vực toán và vật lý, ta có vài thằng bạn là toán gia và nhà vật lý lý thuyết đích thực.

Trong lĩnh vực kinh tế lý thuyết, ta cũng có một hai thằng bạn có máu mặt ở đời nay.

Vì là bạn, có thể cãi nhau thẳng thừng.

Vì là bạn, chúng nó chấp nhận cãi nhau với kẻ ngoại đạo.

Nghĩa là : chúng nó chấp nhận và ao ước rằng kiến thức của chúng nó sẽ trở thành kiến thức của người đời.

Điều ấy không tuỳ thuộc chúng nó.

Đẹp ở đó. Làm bạn là thế.

Ta từng ao ước điều hao hao như thế. Nhưng vừa ao ước, ta biết liền là hão. Như yêu ấy mà… Ta có biết lè nhè khoa học đâu mà dám lè nhè yêu ! Hè hè…

Đành vậy.

2009-07-18

Thu lùa hè

Ôi, lửa hè ở ta vẫn cháy bỏng mà sao gió thu ngoài đời nỡ vội lùa mình về cõi vô ngôn…

Hè hè.

2009-07-18

Tình yêu

Bạn bảo ta :

... đừng buồn.

Ngay cả tình yêu cũng có lúc nghỉ hè mà !

Tình yêu kiểu thế kỷ 20-21 Ziao Chỉ này, và ta chẳng thể nào có thời gian nào khác để yêu,

nên đi nghỉ hè dài dài cho người lỡ "được" yêu đỡ khổ.

Còn tình bạn. Nó mong manh làm sao ấy. Có trời mới biết được vì sao. Mà ta chỉ là người thôi. Hè hè…

2009-07-19

Cùng tác giả

NHÀ VĂN PHÁP NGỮ

Un amour métèque, nouvelles, l'Harmattan, 1994.

Penser librement, philosophie, Éditions Chronique Sociale, 2000.

Dictionnaire universel de la littérature contemporaine, PUF, 1995. (***Article***).

Un avenir fou, texte pour l'album de photos Cliniques, Pierre Montavon, Éditions Canevas, 1994.

Point de rupture, in *Trajets à travers le cinéma de Robert Kramer*, Éditions Institut de l'image, Aix-en-Provence, 2001.

v.v.

NHÀ VĂN VIỆT NGỮ

Vẫy gọi nhau làm người, Hồng Lĩnh, USA, 1996.

Tư-duy tự-do, nxb Đà Nẵng, Việt Nam, 2006.

TỰ XUẤT BẢN : 2009-2010

http://amvc.free.fr/PHD/AutoEdition/AutoEditionTab.htm

Aimer – Mourir, diptyque.

Aimer – Mourir, diptyque sous forme d'un objet d'art.

Au fil des jours, au fil des œuvres, essais, critiques.

Les spectres de M. Derrida, philosophie, économie.

Yêu – Chết, song truyện.

Một hành trình tư duy I, văn học, triết.

Một hành trình tư duy II, văn học, triết.

Một mối tình ngụ cư, truyện ngắn.

Vẫy gọi nhau làm người, văn chương, văn học.

Tư duy tự do, triết.

Lang thang chữ nghĩa I, triết dưới dạng mì ăn liền.

Lang thang chữ nghĩa II, triết dưới dạng mì ăn liền.

Thơ người dị ứng với thơ.

DỊCH GIẢ

Chốn vắng, Terre des oublis, roman, Dương Thu Hương, Éditions Sabine Wespieser, 2006, nominé pour le Femina Étranger 2006, Prix des lectrices Elle, 2007.

Thiên sứ, La messagère de cristal, roman, Phạm Thị Hoài, Éditions Des Femmes, 1990.

Những thiên đường mù, *Les paradis aveugles*, roman, Dương Thu Hương, Éditions Des Femmes, 1991, nominé pour le Femina Étranger 1991.

Tiểu thuyết vô đề, Roman sans titre, roman, Dương Thu Hương, Éditions Des Femmes, 1992.

Đảo của những người ngụ cư, Terre des éphémères, **nouvelles,** 15 auteurs, Éditions Philippe Picquier, 1994.

Nỗi buồn chiến tranh, Le chagrin de la guerre, roman, Bảo Ninh, Éditions Philippe Picquier, 1994.

Qua sông, En traversant le fleuve, nouvelles, 11 auteurs, Éditions Philippe Picquier, 1996.

Roissy- Minh-Ville, pièce de théâtre bilingue de Jacques Crubézy, 1996, traduction d'une partie des textes du français au vietnamien.

Bên kia bờ ảo vọng, Au-delà des illusions, roman, Dương Thu Hương, Éditions Philippe Picquier, 1996, nominé pour le Femina Étranger 1996.

Có yêu anh không ?, Est-ce que tu m'aimes ?, nouvelles, Khánh Trường, Éditions Philippe Picquier, 1997.

Một lúc, một đời, En un instant, une vie, nouvelles, Bùi Minh Quốc, Éditions Philippe Picquier, 1997.

M. Oncle ou Le temps d'Emma, pièce de théâtre bilingue de Jacques Crubézy, 1997, traduction d'une partie des textes du français au vietnamien.

Bên ngoài sự thật, En dehors de la vérité, théâtre, Nguyễn Thị Minh Ngọc, à l'initiative de la Maison Antoine Vitez et du Centre Wallonie-Bruxelles, 1977.

Mùa mưa gai sắc, Sous une pluie d'épines, nouvelles, Trần Vũ, Flammarion, 1998.

Lưu ly, Myosotis, roman, Dương Thu Hương, Éditions Philippe Picquier, 1998.

Đi về nơi hoang dã, Retour à la jungle, roman, Nhật Tuấn, Éditions Philippe Picquier, 2002 (en collaboration avec Đặng Trần Phương).

Từ xa, Tổ Quốc, De loin…ma Patrie ! poème de Nguyễn Duy et *Thế kỷ, Siècle*, poème de Lê Bi, in *Poésie 97*, Association Maison de la Poésie, Paris, 1997.

Thơ, Poèmes de Ly Hoàng Ly, Chính Lê, Nguyễn Đỗ, Phạm Tường Vân, Phan Huyền Thư, in Bacchanales N° 17, 03/1999, *Poésie du Vietnam*, Maison de la poésie Rhône-Alpes, Saint-Martin- d'Hères.

PHỤ ĐỀ PHIM

Xích lô, Cyclo, Trần Anh Hùng, Lion d'or au Festival de Venise, 1995.

Mùa hè chiều thẳng đứng, A la verticale de l'été, Trần Anh Hùng, sélection officielle pour le Festival de Cannes 2000.

CHUYÊN VIÊN TIN HỌC

Conception et réalisation assistées par ordinateur de logiciels de gestion, Masson, Paris, 1983 ;

Créateur de l'Atelier de Génie Logiciel ACK-BEST honoré d'un label national de l'ANVAR, 1989 ;

cité dans l'Observatoire des Technologies Stratégiques du Ministère de l'industrie français, 1989.

Copyrights

Lang thang chữ nghĩa

© Phan Huy Đường, 2003-2009

http://amvc.free.fr/PHD/PhanHuyDuong.htm

ISBN : 978-2-9534629-8-2

Xuất bản do

TheBookEdition.com

Réveillez l'auteur qui est en vous